

T. C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**KIBRIS'TA FEDERATİF ÇÖZÜM ARAYIŞLARININ
TEORİK ÇERÇEVEDE ANALİZİ**

**Aybüke Burcu KAMIŞ ER
185030045**

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Altuğ GÜNAR

Bandırma 2021

T. C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

KIBRIS'TA FEDERATİF ÇÖZÜM ARAYIŞLARININ
TEORİK ÇERÇEVEDE ANALİZİ

Aybüke Burcu KAMIŞ ER
185030045

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Altuğ GÜNAR

Bandırma 2021

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans öğrencisi Aybüke Burcu KAMIŞ ER tarafından Doç. Dr. Altuğ GÜNAR’ın danışmanlığında hazırlanan “**Kıbrıs’ta Federatif Çözüm Arayışlarının Teorik Çerçeve Analizi**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 08/07/2021 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında oyçokluğu/oybirliği ile başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri-Danışman

Jüri Üyesi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (16/07/2021)

Aybüke Burcu KAMIŞ ER
İmzası

Beraber çıktığımız bu yolculukta bana yol arkadaşlığı eden biricik yarenim, en yakın arkadaşım, İlay'im. Hiçbir şey “sana rağmen” değil, her şey “senin için”.

Canım kızım İlay Yaren'e ithafen.

ÖZET
KIBRIS'TA FEDERATİF ÇÖZÜM ARAYIŞLARININ
TEORİK ÇERÇEVEDE ANALİZİ

Aybüke Burcu KAMIŞ ER

Sahip olduğu stratejik konumu itibarıyla tarih boyunca farklı uygarlıklar tarafından kontrol altına alınmak istenmiş olan Doğu Akdeniz'in en büyük adası durumundaki Kıbrıs, yarım yüzyılı aşkın süredir çözümlenememiş uluslararası bir sorunu barındırmaktadır. Günümüzde Kıbrıs'ta bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi isimli iki ayrı devletin tek bir federatif çatı altında birleşip birleşemeyeceği konusu, üzerinde uzlaşma sağlanamamış çok taraflı uluslararası bir anlaşmazlıktır. Federalizm bağlamında çözülmeye çalışılan “Kıbrıs Sorunu”na yönelik bir çözüm sağlanamamıştır.

Kıbrıs'taki soruna yönelik federalizm merkezli ortaya konan modeller ve federalizmin teorik çerçevesi içerisinde yer alan tartışmalar çalışmanın konusu oluşturmaktadır. İlk olarak teorik düzlemde federalizm ele alınmış daha sonra Kıbrıs Sorunu tarafların tezleri ışığında tarihsel bir kurgu içerisinde ortaya konmuştur.

Çalışmanın son bölümünde Kıbrıs Sorunu, ortaya konan federalist teorik zeminde ve alternatif modeller farklılıkları ve benzerlikleri ile irdelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi: “Kıbrıs Sorunu'nun temeli yönetsel anlaşmazlığa dayanmaktadır ve bu soruna yönelik çözüm arayışları ile kalıcı barış ve istikrarın sağlanması arasında bir ilişki vardır.” olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, “federalizm etnik olarak bölünmüş toplumlarda birliğin devamını sağlayabilir mi, farklı alternatif modellere ihtiyaç var mı?” sorularına cevap arayan bu çalışmanın amacı federalizm teorik altyapısı ile Kıbrıs Sorunu'nun gelişimini incelemek ve Kıbrıs Sorunu'na dönük çözüm önerilerini ele almak olmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgu; Kıbrıs'ta federalizm bir çözüm olmanın dışında çatışmaları arttıran bir yapıya sahiptir ve bu çerçevede federalizm devlet şeklini de içerisinde barındıran çok yapıli alternatif bir modele ihtiyaç bulunduğu yönündedir. Bu çalışmada kaynak taraması yapılarak betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Üniter Devlet, Federal Devlet, Kıbrıs Sorunu

ABSTRACT
A THEORETICAL ANALYSIS OF SEEKING FEDERATIVE
SOLUTIONS IN CYPRUS

Aybüke Burcu KAMIŞ ER

Cyprus, the largest island in the Eastern Mediterranean due to its strategic location, has been wanted to be controlled by different civilizations throughout history and has been an unresolved international problem for more than half a century. Today, it is a multilateral international dispute over the possibility of unification of two separate states, which are Turkish Republic of Northern Cyprus and the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus. Federalism could not provide a solution to the “Cyprus Problem” that people tried to solve within the framework of federalism.

“The Cyprus Problem” in the context of the theory and models presented in connexion with federalism is the subject of this study. First, federalism was discussed at the theoretical level, then the “Cyprus Problem” was set forth in a historical fiction in the light of the theses of the parties.

In the last part of the study, the Cyprus Problem was examined with the differences and similarities of the alternative models on the federalist theoretical ground. In this regard, the hypothesis of the study was considered as “the basis of the Cyprus problem is based on an administrative conflict and that there is a relationship between finding a solution to this problem and establishing lasting peace and stability”. In addition, the aim of this study, which seeks answers to the question “Can federalism ensure the continuation of unity in ethnically divided societies, different alternative models do you need it?”, was to examine the development of the Cyprus Problem with the theoretical infrastructure of federalism and to discuss the solution proposals for the Cyprus Problem. The conclusion of the study is that the structure of federalism in Cyprus is not only a solution but also exacerbates conflict and therefore a multi-member alternative model is needed that includes the state form of federalism. This study used the descriptive analysis method by scanning the literature.

Keywords: Turkish Republic of Northern Cyprus, Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus (GCASC), Unitary State, Federal State, Cyprus Problem.

ÖNSÖZ

Kıbrıs; Akdeniz’de önemli bir kuşak oluşturmuş olup dünya devletlerinin imrenerek baktığı ve ülkelerin çıkarlarının çakışmış olduğu stratejik bir alanın adı olmuştur. Kıbrıs, sahip olduğu lokasyon bakımından Akdeniz havzasındaki hem ticari hem de siyasi açıdan önemli olan yerlere yakın olması sebebiyle Kıbrıs Adası’nın Doğu Akdeniz’in merkezi konumunda olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti’nin jeopolitik hinterlandı sebebiyle dış politikasına yön veren gelenekselleşmiş kemik sorunlarından biri olan Kıbrıs sorunu çok uzun bir mazisi olan, karmaşık ve zor bir meseledir ve 1950’li yıllardan beri Türk dış politikasının başında yer alan bu sorunun çözülebildiğini söylemek mümkün değildir. Türkiye’nin ve Kıbrıs Türk toplumunun çıkarlarının korunabilmesi ve sorunun adil bir çözüme kavuşturulması adına, Kıbrıs meselesinin nedenlerinin objektif ve doğru bir biçimde tahlil edilmesi gerekmektedir.

Kuşkusuz ki hayattaki en büyük şanslardan birisi iyi bir öğretmene rastlamaktır. Sayesinde kendimi çok şanslı hissettiğim, çalışmamın her aşamasında engin bir hoşgörü ve sabır göstererek verdiği fikirler ve teknik ayrıntılardaki katkıları ile bu süreci birlikte paylaşmaktan mutluluk duyduğum, çok değerli Hocam ve Tez Danışmanım Doç. Dr. Altuğ GÜNAR’a sonsuz şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkış sürecinde desteğini esirgemeyip yoluma ışık olan kıymetli Hocam Doç. Dr. İsmail ŞAHİN’e her zaman minnettar olacağım.

Tezime yoğunlaştığım süreçte hep yanımda olduklarını hissettiren anneme, babama ve canım ağabeyime bana her zaman inandıkları için teşekkür ederim.

Son olarak; beni sevginin her türlüyle buluşturan biricik eşim, yol arkadaşım Ömer ER’e tezim boyunca verdiği destek, gösterdiği sabır ve anlayış için teşekkür ederim.

Aybüke Burcu KAMIŞ ER

Bandırma / 2021

“Efendiler; Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir.”

“1937 Mustafa Kemal ATATÜRK”

“Uluslararası barışı sağlamanın önemi eski nesillerin büyük adamları tarafından kabul edildi. Ancak zamanımızın teknik ilerlemeleri, bu etik önermeyi bugün medeni insanlık için bir ölüm kalım meselesine dönüştürdü ve barış sorununa çözümde aktif bir rol almayı vicdanlı bir kimse için ahlaki bir görev haline getirdi”.

Albert EINSTEIN

“Her ne kadar bireylerin içsel dönüşümüyle dünya barışı sağlamaya çalışmak zor olsa da tek yol budur. Barış önce bir birey içinde geliştirilmelidir.

Ve inanıyorum ki sevgi, merhamet ve fedakârlık barışın temel dayanağıdır. Bu nitelikler bir birey içinde geliştirildikten sonra, barış ve uyum atmosferi yaratabilir.

Bu atmosfer, bireyden ailesine, aileden topluluğa ve nihayetinde tüm dünyaya yayılabilir ve genişletilebilir”.

Thich Nhat HAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar.....	xi
ŞEKİLLER.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL DEVLET SİSTEMLERİ VE UYGULAMA BİÇİMLERİ

1. DEVLET KAVRAMI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME...	3
2. SİYASAL DEVLET SİSTEMLERİ.....	5
2.1.Üniter Devlet Sisteminin Kavramsal Çerçevesi ve Genel Özellikleri.....	7
2.2.Konfederal Devlet Sisteminin Kavramsal Çerçevesi ve Genel Özellikleri	8
2.3.Federal Devlet Sistemi.....	9
2.3.1. Federal sisteme ilişkin kavramlar temel ilkeler ve devlet yapısı.....	9
2.3.2. Ayrılma ve birleşme yoluyla federasyonların kurulması ve mevcut federal devlet örnekleri.....	11
2.3.3. Federalizmin oluşumunu tetikleyen nedenler ve federal devletlerin tercih edilme sebepleri.....	15
2.3.4. Federal Devlet Sisteminde Erkler:	
Yasama Yürütme ve Yargı.....	16
2.3.4.1. Federal devletlerde yasama organı.....	16
2.3.4.1.1. Çift meclislilik.....	17
2.3.4.1.2. Eşit çift meclislilik.....	17
2.3.4.2. Federal devletlerde yürütme organı.....	18
2.3.4.3. Federal devletlerde yargı organı.....	19
3. ÜNİTER, FEDERAL VE KONFEDERAL DEVLET TÜRLERİ ARASINDAKİ FARKLAR.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS VE KIBRIS SORUNU TARİHÇESİ

1. GENEL HATLARIYLA KIBRIS SORUNUNUN	
TARİHSEL GELİŞİMİ.....	23
1.1. Osmanlı'nın Kıbrıs'ı Fethi (1 Ağustos 1751).....	24
1.2. Kıbrıs'ın İngilizlere Devri.....	25
1.3. Megali İdea Ve Yunan Yayılmacılığı.....	27
2. 1923-1960 YILLARI ARASINDA KIBRIS SORUNUNA İLİŞKİN	
TARAFLARIN POLİTİKALARI VE TEZLERİ.....	28
2.1. Kıbrıs Sorunun Ortaya Çıkması ve Gelişimi.....	28
2.2. Lozan Antlaşması Kapsamında Kıbrıs Sorunu.....	29
2.3. Kıbrıs'ın Taç Koloni Olması (Crown Colony).....	33
2.4. 1931 Ayaklanması.....	34
2.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler.....	35
2.6. Londra ve Zürih Konferansları.....	37
2.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	38
2.8. Akritas Planı ve 1963 Olayları.....	39
2.9. Kıbrıs'a Ait Andlaşmaları ve Uygulama Zorlukları.....	41
2.10. 1974 Kıbrıs Harekatları.....	43
3. 1980 VE SONRASI KIBRIS SORUNU.....	44
3.1. 1980-1990 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde	
Kıbrıs Sorunu.....	44
3.2. 1990-2002 Dönemi	45
3.3. 2002'den Günümüze Yaşanan Gelişmeler ve Annan Planı.....	46
3.4. Tarihten Günümüze Kıbrıs Sorununun Avrupalılaşması.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS SORUNUNA YÖNELİK FEDERATİF ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE ALTERNATİF MODELLER

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA TANINMAYAN DEVLET: KKTC.....	53
1.1. Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı	53
1.2. Bir Devletin De Facto ve De Jure Olarak Tanınması.....	55
1.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Bağlamında Kıbrıs Sorunu: 541 ve 550 Sayılı Kararlar.....	58
2. KIBRIS SORUNUNA ÇÖZÜM ARAYIŞLARININ FEDERALİST VE ALTERNATİF MODELLER BAĞLAMINDA TEORİK ÇERÇEVEDE ANALİZİ.....	60
2.1. Kıbrıs Sorunu'na İlişkin Çözüm Sürecindeki Görüşler.....	60
3. ETNİK BÖLÜNÜMLÜLÜK VE FEDERALİZM ÇÖZÜMÜ BAĞLAMINDA FEDERAL DEVLET ÖRNEKLERİ	66
3.1. İsviçre Modeli.....	67
3.2. Belçika Modeli.....	70
3.3. İsviçre ve Belçika Modellerinin Kıbrıs'ta Uygulanabilirliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....	72
4. ALTERNATİF MODELLER.....	73
4.1. Kosova Modeli.....	73
4.1.1. Etnik mozaik Yugoslavya Federasyonu ve Kosova'nın bağımsızlığı.....	74
4.1.2. Self determinasyona ilişkin Kosova'nın bağımsızlık kararı ve Birleşmiş Milletler müktesebatı.....	78
4.1.3. Kosova'nın bağımsızlık kararına ilişkin itirazlar.....	81
4.1.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kosova ilişkisi.....	82
4.2. Tayvan Modeli.....	84
4.2.1. Tayvan ve Tarihsel Bağımsızlık Süreci.....	84
4.2.2. Tayvan'ın Bağımsızlığı ve Tanınırlığı.....	86
4.2.3. Tayvan ve KKTC Bağlantısı.....	87
4.2.4. Tayvan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....	88
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	104

TABLÖLAR

Tablo 1: Bazı Federal Devletlere İlişkin Federe ve Özel Yönetim Birimleri.....	13
Tablo 2: Bazı Federal Devletlerde Yasama Organları.....	18
Tablo 3: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar.....	21
Tablo 4: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar.....	22
Tablo 5: Lozan’da Kıbrıs’taki Tarafların Müzakere Konularına Bakış Açıları.....	30
Tablo 6: Yugoslavya Federasyonu'nda Din, Dil ve Siyasi Durumu.....	75
Tablo 7: Belçika, İsviçre, Kosova ve Tayvan Modellerinin Karşılaştırması.....	90

ŞEKİLLER

Şekil 1 : Devlet Şekilleri.....	6
Şekil 2 : Kıbrıs Sorunu Dönüm Noktaları.....	52
Şekil 3 : Kıbrıs Sorunu Çözüm Alternatifleri.....	96

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.y.	: Yazara ait son zikredilen yer
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AT	: Avrupa Topluluğu
DP	: Demokrat Parti
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CENTO	: Central Treaty Organization
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü)
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GCASC	: Greek Cypriot Administration Of Southern Cyprus
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KFOR	: Kosovo Force
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü,
UÇK	: Ushtria Çlirimtare e Kosovës (Kosova Kurtuluş Ordusu)
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
UNMIK	: United Nations Interim Administration Mission in Kosovo Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu
UNDP	: United Nations Development Programme Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNSC : United Nations Security Council
Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
WTO : World Trade Organization

GİRİŞ

Dünya tarihinde federalizmin ortaya çıkışı, milletlerin tek bir topluluk şeklinde örgütlenme arzuları, hem de muktedir devletlerin başka milletleri ve devletleri kendilerine dahil etme istekleriyle ilişkilidir. Uygarlık geliştikçe; süregelen çatışmalar, savaşlar, ihtilaflar, devletler arası ve devlet içi kaotik ortam zamanla yerini uzlaşma arayışlarına bırakmaya başlamıştır. Ancak federalizm, içerisinde etnik ya da farklı kültür unsurlarını barındıran bölgesel çözümsüzlük durumları için her zaman bir çözüm yolu sağlayamamıştır. Kıbrıs yüzyıllardır jeopolitik mahiyeti nedeniyle büyük devletlerin egemenlik kurmak istediği seçkin bir bölge olmuştur. Stratejik bir hedef olarak görülmüş ve ilkçağlardan günümüze kadar farklı milletlerin egemenliği altına girmiştir. Doğu Akdeniz hâkimiyeti devletler için ticari kazanç, stratejik bir konum, Ortadoğu petrollerini denetleme gücü anlamına gelmiş, Kıbrıs bu noktada devletlerarasında bir mücadele alanı olarak öne çıkmıştır. Birleşik Krallık sonrası Kıbrıs'ta ortaya çıkan ve federalizm bağlamında çözülmeye çalışılan bölgesel sorun federalist devlet şekli ile çeşitli modeller baz alınarak çözülmeye çalışılmış, ancak federalist devlet şekli bölgenin içerisinde barındırmış olduğu etnik kökenli ve diğer faktörlerin derinliği nedeni ile çözülememiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde uluslararası ilişkilerin temel aktörlerinden biri olan devlet kavramı tanımlanmış, federalizm başta olmak üzere diğer devlet sistemleri incelenmiştir. Federalizmin diğer devlet sistemlerinden ayrımı, temel ilkeleri ve genel özellikleri ortaya konularak bölgesel çözümsüzlük ya da daha kolay yönetilebilir olma açısından tercih edilmesinin nedenleri irdelenmeye gayret gösterilmiştir. Bu bağlamda diğer devlet şekilleri ile federalizm zayıf ve güçlü yönlerine dikkat çekilmiş ve federalizm tüm yönleri ile ele alınması amaçlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Kıbrıs sorunu tarihsel bir kurgu içerisinde ele alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethetmesi ile başlayan ve adanın Britanya İmparatorluğu'na devri ile devam eden çözümsüzlük sürecinin ortaya çıkmasının temeli olan tarihsel süreç ele alınmıştır. Britanya İmparatorluğu'nun Kıbrıs'tan çıkması Türkiye ve Yunanistan'ın bugün "Kıbrıs Sorunu" olarak bilinen çok taraflı çözümsüzlük bağlamında karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Kıbrıs sorununun genel hatları temel aktörleri ve bugünkü durumu ortaya konulmuş ve çözümsüzlüğün nedenleri ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümü Kıbrıs'ta federalist devlet şekli bağlamında ortaya konan teorik tartışmaları ve modelleri ortaya koymakta ve analiz etmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs Sorunu self determinasyon ve uluslararası hukukta devlet tanıma şekilleri ve Birleşmiş Milletler (BM) kararları ışığında öncelikle incelenmiştir. Daha sonra federal devlet modeli bağlamında oluşturulan ve Kıbrıs için ortaya konulan temel ve alternatif modeller ele alınmış ve bu bağlamda Kıbrıs'ta istikrar ve kalıcı barış temelli bir çözümün nasıl olacağına ilişkin bir perspektif çizilmesi amacı güdülmüştür.

“Kıbrıs Sorunu’nun temeli yönetsel anlaşmazlığa dayanmaktadır ve bu soruna yönelik çözüm arayışları ile kalıcı barış ve istikrarın sağlanması arasında bir ilişki vardır.” hipotezine dayanan çalışma “federalizm etnik olarak bölünmüş toplumlarda birliğin devamını sağlayarak Kıbrıs Sorunu’na bir çözüm olabilir mi ve farklı alternatif modellere ihtiyaç var mıdır?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu nedenle tezin amacı federalizm teorik altyapısı ile Kıbrıs Sorunu’nun gelişimini incelemek ve Kıbrıs Sorunu’na dönük çözüm önerilerini ele almak olmuştur. Kıbrıs’a ilişkin çalışmalardan farklı olarak, soruna ilişkin farklı bir sentez model sunan çözüm önerisi içermesi, heterojen yapıli toplumlarda birliğin sağlanmasına en büyük engelin yönetim şeklinin olduğunu ele alması yönünde diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgu; Kıbrıs'ta federalizm bir çözüm olmanın dışında çatışmaları arttıran bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, federalizm devlet şeklini de içerisinde barındıran çok yapıli alternatif bir modele ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca; literatürdeki bilimsel eserlerde konuya hangi bakış açısıyla bakıldığı incelendikten sonra çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek geçmişten beri süregelen Kıbrıs'ta yönetim sorununa ilişkin federatif çözüm arayışı konusunu ele alan bu tez, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki sorunu çözme noktasında önem taşımaktadır. Bu çalışmanın hazırlık aşamasında konu ile ilgili yazılmış muhtelif eserler, birincil kaynaklar ve dergilerden yararlanılmıştır. Bu çalışmada kaynak taraması yapılarak betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu şekilde elde edilen veriler oluşturulan başlıklar bağlamında incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın nitel bir yapıda olması bu yöntemin tercih edilmesinin temel nedenidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL DEVLET SİSTEMLERİ VE UYGULAMA BİÇİMLERİ

1. DEVLET KAVRAMI ÜZERİNE GENEL BİR

DEĞERLENDİRME

Uluslararası ilişkilerde önemli aktörlerden biri olan modern devlet yapısının meydana gelmesi; karşılıklı savaşlar, barışlar, kültürel diyaloglar ve buna benzer etkileşimler ile şekillenmiş ve bugünkü şeklini alması yüzyıllar boyu devam eden bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, modern ulus devletin tarih sahnesine çıkması 1648 tarihli Westphalia Antlaşması ile vuku bulmuştur.¹

En genel tanımlaması ile devlet; bir toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun üstün bir iktidara tabi olarak oluşan hukuki kişiliğe haiz sürekliliği olan bir teşkilat anlamına gelmektedir. Devlet kelimesi eski Arapça kökenli olup, “*tedavül eden*” yani “*elden ele geçen*” anlamını taşımaktadır.² Tarihsel geçmişi itibarıyla egemenlik ve saltanat manasına gelen hükümdar ya da hükümdar ailesine mahsus olarak kullanılmış olan bu kelime, ilerleyen zamanlarda içeriği genişleyerek tüm ülkeyi kapsayan egemenlik ve saltanat olarak algılanmıştır. Batı’da devlet anlamına gelen “*stato*” kavramı 16. yüzyıl sonrasında ilk kez Machiavelli tarafından kullanılmış olup eski Yunanda devlet kavramı “*polis*”, Romada “*civitas*” ve “*republica*” deyimleri ile karşılık bulmuştur.³

Uluslararası hukuk bağlamında; 1933 yılında devlet olabilmenin tanımının ve formülasyonunun yapıldığı “*Montevideo Konvansiyonu’nda*”⁴ devlet olabilmenin şartları şu şekilde sıralanmıştır: (1) Devamlı süregelen bir nüfusu haiz olmak, (2) Sınırları belirlenmiş bir toprak parçasını elinde tutmak, (3) Mevcut bir hükümetin var olması ve

¹ İsmail Şahin, Altuğ Günar, **Devletin Dönüşümü: Şehir Devleti Fikrinin Artan Gücü Ve Küreselleşme** II. International Conference on Empirical Economics and Social Sciences (ICEESS’ 19) June 20-21-22, 2019, s. 338.

² Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi – Bir genel Kamu Hukuku Ders Kitabı**, Bursa, Dördüncü Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Ekim 2012, s. 4.

³ Murat Kozan, **Türkiye’nin Merkezîyetçi Yapısının Siyasal Demokrasi Üzerindeki Olumsuz Etkileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 5-6.

⁴ “1933 Montevideo Devletlerin Sorumlulukları ve Hakları Konvansiyonu” oldukça net bir şekilde devlet olma (statehood) şartlarını tanımlamıştır. İlgili Konvansiyonun yapmış olduğu ve yaygın bir şekilde kabul edilen devlet bir uluslararası hukuk kişisi olarak; kalıcı bir nüfusa sahip olan, belirli bir toprak parçasına sahip olan, meşru bir hükümet sistemine sahip ve son olarak diğer devletler ile hukuki/siyasi ilişkiye girebilme kapasitesine sahip olan bir yapı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca (bkz: İsmail Şahin ve Altuğ Günar, **a.g.e.** s. 339.)

(4) Uluslararası konjonktürde diğer devletler ile ilişkiler kurabilme kapasitesine sahip olmak.⁵

Devlet ile beraber incelenmesi gereken bir diğer kavram ise “*en üstün güç*” manasına gelen egemenlik kavramıdır. Genel manada devletin ilk ortaya çıktığı dönemlerden günümüze kadar, modern devletin, ilerleyen dönemlerde doktrinleşerek aslî ve en yüce iktidar olarak tanımlanan egemenlik kavramının özellikleri etrafında olduğu görülmektedir. Egemenlik kavramı “*sınırsızlık, mutlaklık, teklik, bölünemezlik ve devredilmezlik*” gibi özellikler ihtiva etmektedir.⁶ Ayrıca, egemenlik tanımına ilişkin olarak “*iç egemenlik*” ve “*dış egemenlik*” olmak üzere bir ayrım söz konusudur. İç egemenlik kavramı devlet gücünün, kendi sınırları belirli toprak parçası içerisinde otorite sahibi olması anlamında iken, dış egemenlik kavramı bir devletin uluslararası ilişkiler bağlamında söz konusu olan bağımsızlığı manasına gelmektedir.⁷

Sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde hakimiyet hakkına sahip belirli bir insan birliğinin hukuki kişiliğe sahip devamlı bir varlık olan devletlerin kurulabilmesi için gerekli olan yadsınamaz üç unsur bulunmaktadır: Ülke, insan topluluğu ve egemenlik. Egemenliğin ülke sınırlarını aşan yönü ise bağımsızlık olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda, bir devletin egemenlik gücünü nasıl kullandığı noktasında üniter ve bileşik devletler olmak üzere iki farklı devlet şekline rastlanmaktadır.⁸

⁵ Mehmet Hasgüler ve F.Murat Özkaleli, **Kıbrıs’ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları (USAK), 2010 s. 112; İsmail Şahin ve Altuğ Günar, **a.g.e. s. 339**.

⁶ Adnan Küçük, **Egemenlik (Hâkimiyet), Halk Egemenliği Ve Milli Egemenlik Tartışmaları Ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm**, Yıl 2015, Cilt 0 , Sayı 6, s. 313-316.

⁷ A.e., 317-318.

⁸ Tahir Muratoğlu, **Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Devlet Yapılanması**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, Sa. 2, s. 293.

2. SİYASAL DEVLET SİSTEMLERİ⁹

Uluslararası platformda, yaklaşık olarak iki yüz devlet bulunmaktadır ve bu ülkeler arası ilişkiler uluslararası hukuk tarafından düzenlenmektedir.¹⁰ Buradan hareketle, sistem dâhilindeki ülkelerin devlet şekilleri devletin profiline ilişkin bilgiler yansıtmaktadır. Literatür kapsamında devlet şekilleri “*devletin temel örgütlenme biçimi*”¹¹ ve “*devletin siyasi rejimi*”¹² olmak üzere iki farklı sınıflandırma ile birbirinden ayrılmıştır.¹³

“Devletin temel örgütlenme biçimi olarak yapılarına göre devletler; Üniter devletler ve Birleşik devletler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. “Üniter devletler ise merkezi veya adem-i merkezi” şeklinde ikiye ayrılırken, “Birleşik devletler ise devlet birlikleri ve devlet toplulukları” şeklinde sınıflandırılmaktadır. “Devlet birlikleri” de kendi içerisinde iki sınıflandırmaya haizdir: “şahsi birlik ve hakiki birlik”. “Devlet toplulukları ise federasyon ve konfederasyon” şeklinde iki farklı yapıda incelenebilmektedir.¹⁴

⁹ Anlam kargaşasını önlemek amacıyla, devlet şekilleri tanımlamalarıyla beraber bir şema ile gösterilecektir. Bu çalışma kapsamında federasyon yapılı devletler üzerinden analizler yapılmıştır. Dolayısıyla alt ayrımlar dikkate alınmamıştır. Diğer devlet şekilleri hakkında da kısaca bilgi verildikten sonra çalışmanın ana konusu olan federalizm ele alınacaktır.

¹⁰ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, Ağustos 2014, s. 143.

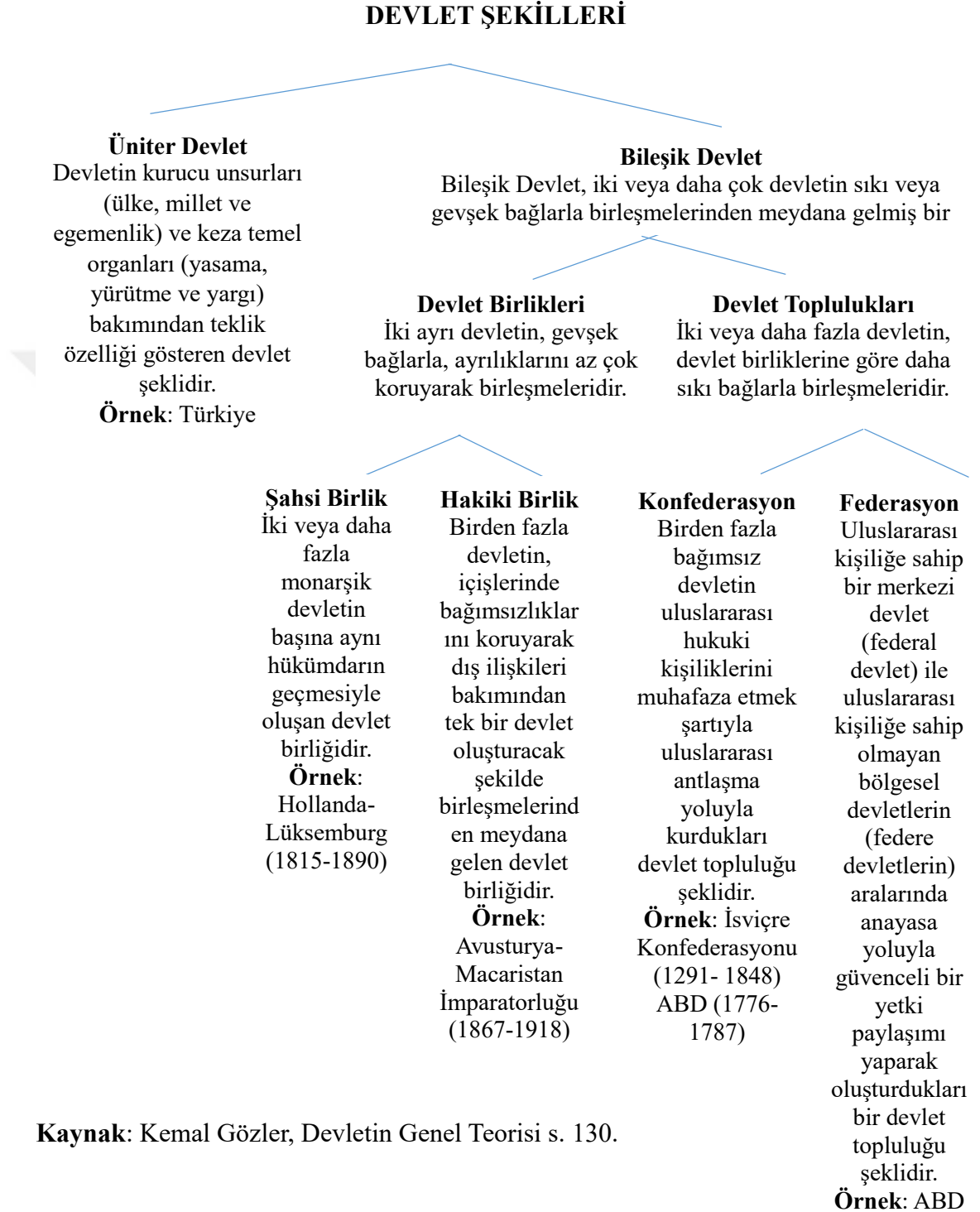
¹¹ “Devletin temel örgütlenme biçimi” Üniter devletler ve Birleşik Devletler olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca Bkz: Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları ders Kitabı**, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ağustos 2018, s. 173.

¹² “Devletin siyasi rejimi” sınıflandırması, literatürde genellikle monarşi ve cumhuriyet arasında bir tasnifi kapsamaktadır. Ayrıca Bkz: Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları ders Kitabı**, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ağustos 2018, s. 173.

¹³ Adnan Karataş, **Devlet Şekilleri Ve Hükümet Sistemleri Türlerinin Ülkelerin Yönetişim Göstergeleri Bakımından Meydana Getirdiği Farklılıkların Belirlenmesi**, Asobid, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 6, Aralık 2019, s.113.

¹⁴ A.y.

Şekil 1 : Devlet Şekilleri

Kaynak: Kemal Gözler, Devletin Genel Teorisi s. 130.

2.1. Üniter Devletin Kavramsal Çerçevesi ve Genel Özellikleri

Üniter sözcüğünün lafzi anlamı incelemeye tabi tutulduğunda sözcüğün Fransızca kökenli “*Unitaire*” kelimesinden geldiği, Unitaire’in anlamı ise siyasal açıdan tekliği amaçlama olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda üniter devlet tanımına istinaden tekil, tekli, basit, merkezi, tek yapılı devlet tanımlamaları da kullanılmaktadır.¹⁵

Devletin temel organları olan “*yasama, yürütme, yargı*” erklerinin ve “*millet, ülke, egemenlik unsurlarının*” teklik özelliği ile belirtildiği devlet şekli olan üniter devletlerde devlet organları, hukuk ve yasa birliğinde de teklik öne çıkmaktadır.¹⁶

Tekil devlet anlamına da gelen üniter devlette salt olarak yasa ve hukuk birliği varken sınırları belirlenmiş ülke topraklarında da yasama yürütme ve yargı birliği vardır. Bu noktada şu eklenmelidir ki devletlerin tek veya karma yapılı olmaları siyasi bir tercih sorunudur. Kaldı ki; devletlerin yapısına uygun olan biçimi belirleyen tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi, kültürel vb. gibi birçok farklı etken vardır. Ayrıca üniter devletlerin idari yapısı “*yerinden*” ve “*merkezi*” yönetim esaslarına daynamaktadır.¹⁷

Üniter devlet yapısında egemenlik yetkisi ulusal merkezde toplanmıştır. Uluslararası konjonktür dahilinde yer alan modern devletlerin çoğu üniter devlet biçimindedir. “*Danimarka, Fransa, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsraill, İtalya, İzlanda, Hollanda, Japonya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Yunanistan, Türkiye*” gibi devletler üniter devletlere örnek olarak gösterilebilir.¹⁸

¹⁵ Ünal Yıldız, **Üniter Ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme**, Ankara, Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 7.

¹⁶ Senem Kurt Topuz, **Hükümet Sistemleri Ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma**, Ege Akademik Bakış, Cilt 16 · Sayı 3 · Temmuz 2016, s. 464.

¹⁷ Teziç, a.g.e, s. 144.

¹⁸ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, Bursa, Güncellenmiş ve Genişletilmiş Yirmiyedinci Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ağustos, 2018, s. 58.

2.2. Konfederal Devlet Sisteminin Kavramsal Çerçevesi ve Genel Özellikleri

En genel tanımıyla konfederasyon; ortak menfaatler doğrultusunda iki veya daha çok bağımsız devletin bir araya gelip iç ve dış egemenliklerini koruyarak belli bir amaç etrafında kurulan devlet topluluğu şeklindedir. Latince *confederatio* kelimesinden türemiş olan konfederasyonlar uluslararası antlaşma ile kurulmaktadır. Üye devletler ayrılma haklarına “*right of secession, droit de secession*” sahiptir. Konfederasyonların devlet nitelikleri ve tüzel kişilikleri bulunmamaktadır. Dahası, konfederasyonların konfedere devletler üzerinde bir zorlama gücü yoktur ve bu yapılanmanın tek organı “*diyet (diète)*” olarak adlandırılan bir meclistir.¹⁹

Diğer yandan, üye devletlerin uluslararası egemenliklerini koruyarak dış müdahalelere karşı kendi aralarında ortak bir çatı altında birleştikleri konfederasyon; uluslararası hukuk açısından bir devlet sayılmamaktadır. Buna ilişkin olarak; konfederasyonların kuruluşunun uluslararası bir andlaşma ile olması, önemli kararların oybirliği ile alınıyor olması bakımından bir tür diplomatik konferansa benzetilmektedir. Diğer bir ifade ile konfederasyonun federal yapılanmanın özünü (*nüvesini*) oluşturduğu da söylenmektedir.²⁰

Günümüzde konfederasyon olarak tanımlanabilecek bir ülke yoktur ve/fakat konfederasyonun en tipik ve eski örneği olarak 1291-1848 yılları arasında varlık göstermiş olan “*İsviçre Konfederasyonu*”dur.²¹ Konfederasyon devletlere örnek olarak kuruldukları tarihten kısa bir süre sonra dağılan Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Senegambia Konfederasyonu da gösterilebilir. Sırbistan ve Karadağ da 2003-2006 yılları arasında konfederal bir sistem denemesinde bulunmuş ve sürdürememiştir.²²

¹⁹ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 140-141.

²⁰ Teziç, **Anayasa Hukuku**, s. 150.

²¹ Bu konfederasyon 1848 yılında federasyon şeklini almıştır. Bu tarihsel sebep dolayısıyla İsviçre’nin günümüz itibarıyla da meşru olarak “*Helvetya Konfederasyonu*” (Confederation of Helvetique) ismi kabul görmektedir. Ayrıca Bkz: “Çevrimiçi” <http://www.mfa.gov.tr/isvicrenin-siyasi-gorunumu.tr.mfa> , Erişim 21.03.2021

²² Bahros GALALI, **Federalizm ile Konfederalizm arasında: Irak ve Lübnan Siyasi Sistemleri**, Ankara, Çankaya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 25.

2.3. Federal Devlet Sistemi

Çalışmanın bu kısmında federal devletle ilgili temel kavramlar açıklanacak; daha sonra federal devletin özellikleri, ilkeleri, unsurları, oluşumu, federasyonu ortaya çıkaran nedenler ve günümüz örnekleri ele alınacaktır. Bölüm sonunda ise üniter, konfederal ve federal devlet şekilleri kısa açıklamalar içeren tablolar ile mukayese edilecektir.

2.3.1. Federal sisteme ilişkin kavramlar temel ilkeler ve devlet yapısı

Federasyonun devlet yapısını iki ana başlık altında incelemek kavram kargaşasını önlemek açısından faydalı olacaktır. Federasyon kavramı içerisinde federal devlet “*Etat federal, federal government*” ve federe devletler “*Etat federees*” olarak iki devlet türü bulunmaktadır. Federal devlet de diğer devletlerde olduğu gibi üç unsurdan oluşmaktadır. Bunlar; devletin iktidar unsuru olan egemenlik, beşeri unsuru olan millet ve toprak unsuru olan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Federalizmde devletin tüzel kişiliği vardır. Federal devleti oluşturan federe devletlerin egemenlikleri ile birlikte kendisine özgü bir egemenliğe sahiptir. Dahası, federal devlette ayrıca “yasama, yürütme ve yargı” erkleri vardır, yasama organı iki meclislidir.²³

Dilimize batı dillerinden sirayet etmiş olan “federasyon”, “federal”, “konfederal” gibi kavramlar Latince “foedus”²⁴ sözcüğünden gelmektedir. Literatürde farklı perspektiflerden çeşitli tanımlar barındıran federalizm, ele alındığı topluma göre farklı bakış açılarıyla yorumlanabilmektedir. Genel olarak tanımlamak gerekirse, federalizm birden fazla devletin kendi istek ve menfaatleri doğrultusunda özel kanunlara dayanarak kendi iç işlerinde bağımsız olarak aynı çatı altında birleşmelerini ve tek bir siyasi otorite oluşturmalarını belirtmektedir.²⁵ Bu bağlamda en az iki birimden oluşan federalizm, egemenliğin merkezi devlet (federal devlet) ve yerel birimler (federe devletler) arasında pay edildiği yönetim biçimi olarak da ifade edilebilmektedir.²⁶

²³ Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s. 200-201.

²⁴ Foedus kelime itibarıyla “Bir Bağ Sonucu Oluşan Birliktelik, Bağlaşık Olma Durumu, Lig, Sözleşme”, Anlamına Gelmekle Beraber Müzakere Ve Pazarlık Kavramlarıyla da İlişkilidir. Ayrıca bkz: Mesut Çelik, **Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı**, Ankara, 2015, s. 205.

²⁵ Mehmet Akif Çenet, **Federalizm Teorisi Çerçevesinde Bir İnceleme: Bask Ülkesi**, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, Haziran 2019, s. 57-71.

²⁶ Ünal Yıldız, **Üniter Ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme**, Başkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s. 16-17.

Bu iki kavram arasındaki farklara kısaca değinilecek olursa şunlar söylenebilir; ilk olarak federasyon merkezi devlettir ancak federe devletler ise bölgesel devletlerdir. Aslında her iki kavram da devlettir, kendilerine özgü millet, ülke ve egemenlik unsurlarını taşımaktadırlar. İkinci bir fark ise; federal devlet uluslararası kişiliğe haiz iken aynı durum federe devletler için geçerli değildir.²⁷

Federalizmin uygulandığı federe devletlerin her biri ayrı ayrı isimlendirilmektedir. Örnelemek gerekirse; “Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) devlet (State), Brezilya’da (Estado), Almanya’da (Land), İsviçre’de (Canton), Belçika’da (Bölge-Region)” olarak ifade edilmektedir. Federe devletler de devlet niteliğine ve “millet egemenlik ve ülke” unsurlarına haizdir. Federe devletlerin kendilerine özgü anayasası, kanunları ve kendilerinin belirlediği “yasama, yürütme ve yargı organları” bulunmaktadır. Federal devletlerin uluslararası hukukta kişilikleri bulunmaktadır. Bu sebeple uluslararası sistem dahilinde diğer devletler ile ilişki kurabilme, resmi antlaşmalar yapabilme, ve temsiliyet gücüne haizdirler. Buna karşın federe devletlerin böyle bir yetkileri yoktur.²⁸

Federalizmin özerklik, katılım ve yapılanma (üst üste bulunma) ilkesi olmak üzere üç temel ilkesi bulunmaktadır. Özerklik ilkesi; özgül federe devletin yetki alanına federal devletin müdahil olamayacağını, federasyonu oluşturan federe devletler ile federal devlet arasındaki yetki paylaşımını ifade etmektedir. Federalizmde yetki paylaşımı, federal devletin anayasası tarafından yapılmakta olup yazılı ve sert bir anayasa ile karşılıklı güvence altına alınmıştır.²⁹

Katılım ilkesi ise federe topluluklarının federal siyasete iştiraki anlamını taşımaktadır. Federe devletlerin katılımı; federal anayasanın hazırlanması ve değiştirilmesi, yasama faaliyetlerinde bulunma veya yürütme oranına katılma şeklinde gerçekleşebilir.³⁰

Son olarak, üst üste bulunma³¹ ilkesinde ise birbirinin üzerine konulmuş iki farklı hukuk yapısını içeren federal anayasada; federal devletin ve federe devletlerin hukuk

²⁷ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 143.

²⁸ Tülin Çağdaş, **Federal ve Üniter Devletlerin Yerinden Yönetim Birimlerinin Benzerlik ve Farklılıkları Açısından İncelenmesi**, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6 (1), Bahar 2019, s. 164.

²⁹ A.e., s. 167-168.

³⁰ A.e., s. 169

³¹ Üst üste bulunma ilkesi: Superposition de deux ordres juridiques Ayrıca Bkz: Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 166.

düzenleri yer almaktadır. Bu kapsamda; federal devlet ve federe devlet olmak üzere her iki yapılanmanın içerisinde kendilerine has yasama yargı ve yürütme organları bulunmaktadır. Mevcut yapılanmanın efektif halde işleyebilmesi için federal hukukun, federe hukuktan üstün olması gerekmektedir, nitekim öyledir ve bu durum “federal hukukun, federe hukuka karşı üstünlüğü ilkesi”³² olarak adlandırılmaktadır “*Règle de la primauté*”³³. Velhasıl; kanun veya anayasa kapsamında federe devlet ile federal devlet arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğu zaman kesin olarak federal devletin anayasası veya kanunu uygulanmaktadır.³⁴

Üst üste bulunma ilkesini örnekle açıklamak gerekirse; Dallas sınırlarında gerçekleşmiş bir vakıda hem federe hukuk olan Texas hukuku, hem de federal hukuk olan ABD hukuku uygulanmaktadır. Yani, Dallas’ta yaşayan insanlar anayasal ve yasal olarak hem Texas hem de ABD anayasa ve kanunlarından sorumludur.³⁵

Federal hukukun üstünlüğü ilkesine binaen; “1787 ABD Anayasa’sına” göre (m. 6/2) Federal Anayasa ve Anayasa tarafından yapılan kanunlar ülkenin yüksek kanunu “*supreme law of the land*” olarak kabul edilir ve bütün federe devletlerin hakimleri tartışmasız federal anayasa ve federal kanunlara sıkı sıkıya tabidirler. Aynı durum “1949 Alman Anayasası’nın” 31. maddesinde de görülmektedir. Anayasada yer alan maddede şu yazmaktadır: “federal hukuk federe hukuktan önce gelir “*federal law shall override Land law*””.³⁶

2.3.2. Ayrılma ve birleşme yoluyla federasyonların kurulması ve

mevcut federal devlet örnekleri

Devlet şekillerinden biri olarak federal devlet federasyon olarak da adlandırılmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan “*federalizm*” terimi ise federal devletlerin örgütlenmesi neticesinde oluşan siyasi bir sistemdir ve uluslararası arenada bu sistemin birbirinden farklı biçimlerde uygulanmakta olduğu federal devletler bulunmaktadır. ABD,

³² “Principe de la primatiue du droit federal sur le droit federe”; “supremacy of federal law”: “Federal hukukun federe hukuka üstünlüğü ilkesi” anlamına gelmektedir.

³³ Almanca “Bundesrecht bricht Landesrecht” “federal hukukun federe hukuka üstünlüğü ilkesi” anlamına gelmektedir. Ayrıca Bkz. Gözler, Devletin Genel Teorisi, s. 166.

³⁴ A.e., s. 167.

³⁵ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 166.

³⁶ A.e., s. 166-167

Kanada, Brezilya, Almanya, Pakistan, Uganda, Venezuela, Arjantin, Belçika, Malezya, Birmanya, Güney Afrika Birliği, Rusya, Hindistan, Zaire, Avusturya, 1993'ten itibaren İsviçre gibi ülkeler federal devletlere örnek olarak gösterilebilir.³⁷

Her federal devletin kendine mahsus farklılıklar barındırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Sabit bir ideolojiyi benimsemeyen bu federal devletlerden bazıları liberal demokrasiyi bazıları ise sosyalizmi uygulamaktadır. Egemenliğin kaynağı açısından siyasal iktidarların dayandığı temeller teokratik ve demokratik yaklaşımlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Teokrasi; egemenliğin kaynağını ilahi bir varlığa dayandıran dine dayalı bir yönetim biçimi iken demokratik yaklaşımda ise egemenliğin kaynağı halktır. Bu ideolojik farklar çerçevesinde; egemenliğini halktan alan Liberal Cumhuriyet olan Almanya Federal Cumhuriyeti veya 1943-1992 yılları arasında varlık gösteren ideolojik arka planda sosyalist olan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti örnekleri verilebilir.³⁸

Bir başka fark içeren örnek olarak; federal devlet yönetiminin hakim olduğu Almanya, Rusya, Amerika ve Kanada mukayese edildiğinde, Rusya Federasyonu'nun idari bölünmesinde etnik, ulusal ve coğrafyayı referans olarak değerlendiren idari-bölgesel tabanda bölünme prensiplerinin belirleyici faktör olduğu, buna karşın Amerikan ve Alman federal yapılanmasında etnik faktörün önemsinmediği, Kanada federalizminin ise belirtilen iki tip arasında ara bir yerde olduğu görülmektedir.³⁹

Diğer yandan, federal devletlerin çoğunluğu birer cumhuriyettir ve/fakat federalizm ile cumhuriyet arasında herhangi bir ilgi bulunmamaktadır. Daha açık bir biçimde ifade edilecek olursa; federal devletlerin büyük bir kısmı cumhuriyettir ama monarşi ile yönetilen federal devletler de vardır. Kanada, Avustralya, Belçika, Malezya monarşi ile yönetilen federal devletlere örnektir. Keza Birleşik Arap Emirlikleri de yedi emirliğin birleşmesi neticesinde meydana gelmiş bir federal devlettir.⁴⁰

Günümüz itibarıyla federalizm ile yönetilen ülkelerin federe birimlerinin ve özel yönetimlerinin sayısı Tablo 1'de gösterilmektedir.⁴¹

³⁷ Teziç, a.g.e, s. 149.

³⁸ Murat Kozan, **Türkiye'nin Merkezîyetçi Yapısının Siyasal Demokrasi Üzerindeki Olumsuz Etkileri**, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2002, s. 21.

³⁹ Bekir Demir, **Dünya Federalizm Tecrübesi Ve Sovyet Federalizmi**, Bilig, Sayı 25, 2003, s. 44.

⁴⁰ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 185-186.

⁴¹ Bahros Galalı, a.g.e, s. 22.

Tablo 1: Bazı Federal Devletlere İlişkin Federe ve Özel Yönetim Birimleri

ÜLKE ADI	FEDERE BİRİMLER	ÖZEL YÖNETİM BİRİMLERİ	ANAYASA
Almanya	16	-	23 Mayıs 1949
ABD	50	1F.Başkent	4 Mart 1789
Arjantin	22	1F Başkent; 1 Bölge	22 Ağustos 1994
Avustralya	6	1F başkent; 1 Bölge	9 Temmuz1900
Avusturya	9	-	1 Ekim 1920
Belçika	6	-	5 Mayıs 1993
Birl. Arap Emirlikleri	7	-	2 Aralık 1971
Bosna-Hersek	2	-	21 Kasım 1995
Brezilya	22	1F Başkent; 4 Bölge	5 Ekim 1988
Etiyopya	9	-	Mart 1994
Hindistan	28	7 Bölge	26 Ocak 1950
İsviçre	26	-	18 Nisan 1999
Kanada	10	3 Bölge	17 Nisan 1982
Malezya	13	1F Başkent; 1Bölge	31 Ağustos 1957
Meksika	31	1 Bölge	5 Şubat 1917
Nijerya	36	1F Başkent; 1 Bölge	1999
Pakistan	4	1F Başkent; 1 Bölge	14 Ağustos 1973
Rusya	89	-	12 Aralık 1993
Venezüella	20	1F Başkent; 3 Bölge	30 Aralık 1999

Kaynak: Bahros Galalı, **a.g.e.** s. 22.

Federasyonlar, ayrılma (*dissociation*) veya birleşme (*association*) olarak iki farklı türde meydana gelmektedir. Bu durum Anayasa Hukuku literatürü kapsamında birleşme yoluyla federalizm (*federalism par association*) ve ayrılma yoluyla federalizm (*federalism par dissociation*) olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Belçika,

Avusturya gibi federal devletler ayrılma yolu ile oluşurlarken ABD ve İsviçre gibi federal devletler ise birleşme yoluyla şekil almıştır.⁴²

Birleşme yoluyla federasyon; daha öncesinde birbirlerinden bağımsız olan birden fazla üniter devletin birleşip federasyonu oluşturarak sahip oldukları yetkileri federal devlete devretmesiyle meydana gelmektedir. Mevcut bir askeri tehdit, daha geniş bir ekonomik pazara sahip olma isteği, iç çatışmaları giderme arzusu gibi gerekçeler devletlerin sahip oldukları yetkileri ve uluslararası egemenliklerini bir üst düzey olarak federal yapılanmaya bırakmalarının temelinde yatan gerekçelerdir.⁴³

İlk aşamada konfederasyon oluşturup sonrasında bu oluşum federasyon halini alabilmektedir. Bu bilgiler ışığında en güzel örnek Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre'dir. İsviçre'de 1848 yılında federasyona dönüşmeden önceki yapılanmanın adı "*Helvetya Konfederasyonu*"⁴⁴ idi.

1776 yılında, Kuzey Amerika'daki 13 devletin birleşerek konfederasyon kurarak başlattığı oluşum 1787'de federasyona dönüşmüştür.⁴⁵

Ayrılma yoluyla federasyon kurulmasının usulü ise şu şekilde gerçekleşmektedir; başlangıçta üniter yapıya haiz olan bir devletten ayrılmak isteyen bölge il gibi birimler bağımsızlık isteğinden ziyade federe devlet haline gelip bir federasyon oluşturmaktadırlar. Böylece, eski üniter devlet federal devlet şeklini almaktadır. Eski devletteki bölgeler ise federe devlete dönüşmektedir.⁴⁶

Bu türün en güzel örnekleri olarak ise Rusya ve Belçika gösterilebilir. Rusya 1924 yılında "*Sovyetler Birliği*"ne dönüşmüştür. Başlangıçta üniter bir devlet olan Belçika, Valonlar ve Flamanlar arasındaki çatışma yüzünden 1993'te federal devlet şeklini almıştır.⁴⁷ Ayrılma yolu ile kurulan federasyona farklı örnek olarak; 1918 yılında "*Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun*" dağılmasının ardından federal yapıya geçen

⁴² Çağdaş, a.g.e,

⁴³ Teziç, a.g.e, s. 149.

⁴⁴ Confederation Helvetica: Helvetia İsviçre'nin ulusal figürü olarak kabul görmektedir. Resmi adı "Confœderatio Helvetica (Helvetia Konfederasyonu)" olarak geçmektedir. Helvetii kelimesi Roma işgalinden önce İsviçre'de yaşayan Keltli bir kavim olan Helvetlerden türemiş ve kullanılmıştır. Ayrıca Bkz: Oğuzhan Göktolga, **İsviçre Yerel Yönetim Yapısı ve Komünler**, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2017 s. 69.

⁴⁵ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 176.

⁴⁶ A.y.

⁴⁷ A.y.

Avusturya ve 1924 yılında Sovyetler Birliği olarak federal yapıya geçen Rusya gösterilebilir.⁴⁸

2.3.3. Federalizmin Oluşumunu Tetikleyen Nedenler ve Federal Devletlerin

Tercih Edilme Sebepleri

Devletlerin büyük çoğunlukla üniter yapıya olmasına karşın neden bazı devletler federalizmi tercih etmiştir? Bu sorunun cevabına ilişkin olarak; (1) tarihsel nedenler, (2) dış tehdit, (3) coğrafi büyüklük ve (4) kültürel ve etnik bölünmüşlük olmak üzere başlıca dört sebep sıralanabilir. İlk olarak tarihsel nedenlere istinaden şu açıkça söylenebilir ki; ABD, İsviçre ya da Almanya gibi federalizmi seçmiş ülkelerde federal yapı öncesinde kurulmuş herhangi başka bir devlet yapısı yoktur. Örneğin Almanya’da 1871 öncesine kadar 30 küsur bağımsız devletçikten oluşmaktaydı. Böylece tarihin hiçbir döneminde üniter bir devlet olmamış bu örnek ülkelerdeki tarihsel bölünmüşlük kolaylıkla federal yapıyla buluşmuştur.⁴⁹

İkinci olarak dış tehdit mevzusuna istinaden; 1871 yılında Fransa ve Avusturya tehdidinin etkisiyle Alman devletlerinin birleşerek federasyon çatısı altında birleşmeleri bir örnek niteliğindedir. Yüzölçümleri itibarıyla büyük coğrafyada bulunan ülkelerde tek yapıya merkezden yönetilmek bir hayli zordur. Bu sebep dolayısıyla Kanada, (Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya, Avustralya gibi büyük coğrafyalı ülkelerin federalizm ile yönetilmesi gayet doğaldır.⁵⁰ Tarihleri ve coğrafyaları itibarıyla büyük topraklara sahip devletlerin, yönetim ve güvenlik anlamında kontrolü sağlamak için federalizm temelli bir yapılanmayı uygulamaları kaçınılmaz son olmuştur. Bu konuya ilişkin olarak bazı bilim adamları şunu vurgulamaktadır: Çin hariç olmak üzere, dünyadaki mevcut ve büyük coğrafyaya sahip büyük altı devletin beş tanesi (ABD, Avustralya, Kanada, Rusya, Brezilya) federalizm ile yönetilmektedir.⁵¹

Son olarak, kültürel, dilsel, dinsel, etnik bölünmüşlük ve homojen bir toplumun olmayışı federalizme zemin hazırlayan bir diğer neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadil olarak “*Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Romansça*” olmak üzere dört dilin

⁴⁸ Çağdaş, a.g.e, s. 165.

⁴⁹ Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, s. 177.

⁵⁰ A.y.

⁵¹ Bekir DEMİR, a.g.e, s. 44.

konusulduğu İsviçre örneğinde; iki din yer almaktadır. Haliyle din ve dil bölünmüşlüğü sebebiyle ülkede federalizmin tercih edilmiş olması asla bir tesadüf değildir.⁵²

Özetlemek gerekirse, tarihi, sosyal, coğrafi ve kültürel koşulların yansıması olan federal sistem; çeşitli varyasyonlarla birlik sağlamak için meydana gelmiş olup heterojen yapılı toplumlarda varlık gösterememiştir.

2.3.4. Federal Devlet Sisteminde Erkler: Yasama Yürütme ve Yargı

Diğer devlet şekillerinde olduğu gibi Federal devlet sisteminde de “*yasama yürütme ve yargı erkleri*” bulunmaktadır ve bu erklerin işleyişleri ya da kuruluşları federal anayasa tarafından gerçekleştirilmektedir.

2.3.4.1. Federal Devletlerde Yasama Organı

“*Devlet olarak katılma*” ve “*eşit temsil (equal representation)*” ikeleri federal devletin yasama organının şekillenmesinde önemli role sahip temel ilkelerdir. Bu ilkeler kapsamında, federe devletlerin federal yasama organına devlet olarak katılmaları ve diğer federe devletlerle eşitlik hakkına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Netice itibarıyla federal devletin yasama organını oluşturan bu temel iki ilke yasama organlarına ilişkin eşit iki meclisliliğe ve ikinci meclise federe devletlerin denk biçimde temsiliyetine sebebiyet vermiştir.⁵³

Federal devlet meclisleri; hem federe devletleri hem de federe devletlerin nüfusları oranında halkı temsil etmek üzere çift meclisli yapılanmıştır. Bu bağlamda federe devletlerin temsil edildiği ikinci meclisler eşitlik ilkesi temeline dayandırılmış olup, her federe devlet eşit sayıda üye tarafından temsil edilmektedir. Örnek vermek gerekirse; federasyon ile yönetilen ABD, Arjantin, Meksika gibi ülkelerin her birinin federe devletleri ikişer üye tarafından temsil edilmektedir ve bu durum uluslararası hukuk minvalinde devletlerin eşit egemenlik ilkesinin göstergesidir.⁵⁴

⁵² Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 176-177.

⁵³ A.e., s. 154-155.

⁵⁴ Teziç, **a.g.e**, s. 154.

2.3.4.1.1. Çift Meclislilik

Hemen hemen her federal devletin yasama organı federe devletlerin temsilini ve varlığını sağlamak için çift meclisli (*iki-meclisli, bicameral*) olarak düzenlenmiştir. Bu meclislerin birincisi genellikle bütün federal halkı temsil ederken, ikincisi ise federe devletlerin kendisini temsil etmektedir. İkinci meclis, bütün halkı değil, üye devletleri temsil etmektedir. İlk meclise örnek olarak ABD’de “*Temsilciler Meclisi*”⁵⁵ veya Almanya’da “*Bundestag*”⁵⁶, ikinci meclise örnek olarak ise ABD’de “*Senato*”, Almanya’da “*Bundesrat*”⁵⁷ gösterilebilir.

2.3.4.1.2. Eşit Çift Meclislilik

Federal devletlerde, “*eşit iki meclislilik sistemi*” ile birinci ve ikinci meclisin yetkilerinin hemen hemen birbirlerine eşit veya yakın olduğu görülmektedir. Örneklemek gerekirse; ABD’de birinci meclis olan “*Temsilciler Meclisi*” ve ikinci meclis “*Senato*”nın yetkileri arasında eşitlik söz konusudur. Bir başka federal devlet örneği olan İsviçre ve Kanada’da aynı durum mevcuttur. Bu örneklerle karşın Almanya’da federe devletler (*Lander*) ile federal devlet (*Bund*) arasında idari ve mali kanunlara istinaden düzenlenmiş bir yetki eşitliği vardır. Her iki meclisin de onayı gerekmektedir. Bunun dışındaki konularda ise ikinci meclis olan “*Bundesrat*” veto yetkisine haizdir.

⁵⁵ ABD Kongresi bünyesinde yer alan iki yasama organından biri konumundaki “Temsilciler Meclisi’nde” toplamda sandalye sayısı 435’tir. İki yıl arayla bir gerçekleşen seçimlerle yeniden seçilen “Temsilciler Meclisinin” üyeleri federal milleti temsil eder. Ayrıntı için Bkz: Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 154-155.

⁵⁶ II. Dünya Savaşı’nı müteakiben kurulmuş olan “Alman Federal Meclisi, Almanya’nın yasama organı Bundestag Batı Almanya Federal Cumhuriyeti’nin Parlamentosudur”. Bonn kentinde kurulmuş ve Doğu ve Batı Almanya’nın 1990’da yeniden bütünleşmesine dek Bonn şehrinde faaliyet göstermiştir. Ayrıntı için Bkz: Gözler, **a.g.e.**, s. 154-155.

⁵⁷ Almanya’nın 16 eyaletinin temsil edildiği Federal Konsey Eyalet hükûmetleri tarafından vazifelendirilen 69 üyesi yasama sürecine iştirak etmektedirler. Federal hükûmet bağlamında eyaletlerin menfaatlerine ilişkin hareket eder ve her federal yasa Federal Konsey’de de istişare edilmek zorundadır. Ayrıntı için Bkz: Gözler, **a.g.e.**, s. 154-156.

Tablo 2: Bazı Federal Devletlerde Yasama Organları

DEVLET	PARLAMENTO	BİRİNCİ MECLİS	İKİNCİ MECLİS
ABD	Kongre	Temsilciler Meclisi	Senato
Almanya	-	Bundestag	Bundesrat
Avusturya	Bundesversammlung	Nationalrat	Bundesrat
Avustralya	Parlamento	Temsilciler Meclisi	Senato
İsviçre	Federal Meclis	Ulusal Konsey	Devletler Konseyi
Kanada	Parlamento	Avam Kamarası	Senato
Rusya	Federal Meclis	Devlet Duması	Federasyon Konseyi

Kaynak: Kemal Gözler, Devletin Genel Teorisi, ss 155

2.3.4.2. Federal Devletlerde Yürütme Organı

Federal devletlerde monist veya düalist yapıda karşımıza çıkabilen yürütme organları, yapıları ve işlevleri açısından farklı özellikler barındırmaktadır. Örnek ile açıklamak gerekirse; monist yürütme organına sahip olan federal devlet ABD’de başkanlık sistemi vardır ve bu ülkede yürütmenin başında sadece “*başkan*” bulunur. Federal yürütme kanadı Kanada, Avustralya ve Almanya’da düalist yapıdadır ve parlamenter hükümet sistemi itibarıyla yürütme organının başında hem devlet başkanı hem de hükümet yer almaktadır. İsviçre’de ise meclis hükümetini ve başkanlık sistemini bir araya getiren “*kolejyal sisteme*”⁵⁸ göre şekillenmiştir. Verilen bilgiler ışığında şu da

⁵⁸ “Kolejyal yürütme sistemi” yürütme erkinin birden fazla kişi veya kurulun yer aldığı sistem olarak tanımlanmaktadır. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ve Uruguay “kolejyal sistemi uygulayan örnek ülkelerdir. Ayrıca bkz. Yasin Aydoğdu, **Kolejyal Yürütme Uygulamaları: 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Ve Uruguay Örneği**, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2014, Cilt 0 , Sayı 4, s. 104-105.

söylenmelidir ki; federal devlet bakımından devlet başkanının cumhurbaşkanı ya da kral olması önem teşkil etmemektedir.⁵⁹

Birbirinden farklı yapılardaki bu üç federal yürütme organının, farklı coğrafyalarda başarılı bir biçimde çalışmasının en önemli nedenleri arasında; “sisteme meşruiyet kazandıran tüm halkın ve federe halkların eşit biçimde temsil edilmesi, karşılıklı hoşgörü ve iyi niyet, federal devletin yönetsel organlarının sorunsuz işlemesi” sayılabilir. Federal devlet sistemini benimsemiş devletlerde yargı sistemi, federal ve federe mahkemelerin birbirlerini tamamlayan bir bileşimden oluşmuş bir bütünlüktür.⁶⁰

Federal yapıli devletlerde devlet başkanlarının seçimlerine federe devletler doğrudan ya da dolayli olarak katılabilmektedirler. Örneğın federal Almanya’da veya Hindistan’da seçim aşamalarına ilişkin yasama meclislerinin her biri Cumhurbaşkanı seçecek olan ikinci seçmenler için delegeler seçmektedirler. Böylece seçilen delegeler cumhurbaşkanını seçecek olan seçmen kitlesinin yarısını oluşturmaktadır. Bir diğeri federal devlet olan ABD’de ise Başkan veya Başkan yardımcısı seçimi federe devletlerin dahil olduğı bir seçim ile gerçekleşmektedir. Seçim usulüne göre her federe devlet “*Temsilciler Meclisi*”ve “*Senato*”daki temsilci sayısınınca ikinci seçmeni belirlenmekte ve böylece her federe devlette ikinci seçmenlerin seçimleriyle birlikte Başkan’ın kim olacağı kararlaştırılmaktadır.⁶¹

2.3.4.3. Federal Devletlerde Yargı Organı

Olası yetki uyuşmazlıklarının ortaya çıkması durumuna karşı öngörölmüş bir yargısal çözüm olarak her federal devletin bir federal yüksek mahkemesi bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Almanya’da “*Federal Anayasa Mahkemesi/Das Bundesverfassungssgerichts*” veya ABD’deki “*Federal Yüksek Mahkeme/Supreme Court of the United States*” gibi. Federal devlet sistemlerindeki anayasalar; devleti kuran belge niteliğinde olduğı için ve ayrıca devlet düzeninin temel ilkelerini ortaya koyması bakımından çok önemlidir ve bu sebeple genel olarak sert anayasalar olarak tanımlanmaktadır. Nitekim; “*federal, konfederal ve üniter*” olmak üzere tüm devlet

⁵⁹ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 158.

⁶⁰ Seden Aştı, **Kıbrıs Sorunu Ve Çözüm Önerileri: Federasyon, Konfederasyon Ve Bağımsız İki Devlet Alternatiflerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul Arel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2015, s. 10-11.

⁶¹ Teziç, **a.g.e**, ss.155.

sistemlerinde anayasa, devlet yetkilerinin ülkenin bütünü ve bütünün parçaları arasında paylaşılması esasına dayanmaktadır.⁶²

3. FEDERAL ÜNİTER VE KONFEDERAL DEVLET TÜRLERİ ARASINDAKİ FARKLAR

Üniter devlet sisteminde, ulusal kimlikler yerel veya bölgesel kimliklerden önce gelir ve dolayısıyla merkezi yönetim olası problemlerin çözümü için başvurulacak ilk yönetim birimidir. Tablo 3'te de ifade edildiği üzere, federal devlet sisteminde ise vatandaşlar adına ulusal ve bölgesel kimlikler önem arz etmektedir ve ulusal yönetime de bölgesel yönetime de bağlıdırlar. Haliyle, federal sistemdeki yönetsel alandaki sorunların çözümü için başvurulacak merkezler hem federal hem de federe yönetimidir. Tablo 4'te de gösterildiği gibi konfederasyonda ise ulusal kimlik önceliklidir ve yurttaşlar konfederal bir birlikten ziyade ulusal devletlerine bağlılık duymaktadırlar. Diğer bir fark ise, konfederal düzen dahilinde, yurttaşlık konfederasyon üyelerine ait olup anayasal değişiklikler için oybirliği gerekmektedir. Fakat, federal sistemde vatandaşlık, eyaletlerin ve ulusal otoritenin siyasal bir gerekliliği olarak kabul edilmektedir. anayasal değişiklikler için genel olarak belli bir çoğunluğa göre şekillenmektedir. Konfederal sistemde dış ilişkiler ve askeri teşkilatlanma konusunda denetim genel itibarıyla konfederasyon üyelerinin yetkisi içinde yer alırken federal sistemde dış politika ve ulusal güvenlik merkezi hükümetin sorumluluğundadır. Diğer bir fark olan ayrılma hakkı hususunda ise konfederasyon üyelerinin sahip olduğu bir hak iken federasyon üyelerinin kullanamadıkları bir haktır. Federasyon üyeleri arasındaki olası çatışma veya uyuşmazlıklara istinaden Anayasa Mahkemesi bulunur, lakin bu kuruluş konfederasyonda yoktur. Konfederal ve federal sistemlerde ortak bir özellik olarak; her ikisinde de bölgesel sınırlar, üye devletlerin izni olmadan değiştirilemez.⁶³

⁶² Aştı, a.g.e, s. 9-10.

⁶³ Aştı, a.g.e, s. 16-17.

Tablo 3: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar

Konular	Üniter Devlet	Federal Devlet
Devlet Sayısı	Devlet sayısı tek devlet	İki tür devlet vardır: Bir federal devlet ve birden çok federe devlet
Hukuk Düzeni	Tek bir hukuk düzeni	İki tür hukuk düzeni vardır: Bir federal hukuk düzeni ve birden çok federe hukuk düzeni
Yasama/Yürütme/Yargı Organları	Yasama, yürütme ve yargı organlarından birer tane vardır.	Federal ve Federe özellikli iki tür yasama, yürütme ve yargı organları vardır.
Yetki Paylaşımı	Merkezî idare ve yerel yönetimler arasında kanunla yapılır	Federal devlet ile federe devletlerarasındaki yetki paylaşımı anayasa ile yapılmıştır.

Kaynak: Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 75.

Uluslararası hukuk çerçevesinde, federal devlet sistemi ve konfederal devlet sistemi arasındaki ortak noktalar ve farklılıklar önem teşkil etmektedir. Tablo 4'te de belirtildiği üzere, kuruluşları bakımından farklılıklar barındıran konfederal ve federal devlet sistemlerinin bir diğer farkı da biri uluslararası antlaşma ile temellendirilmiş bir birlik iken bir diğeri anayasa ile şekillenmiş bir devlettir. Konfederasyona katılan üye devletlerin meşruiyetleri, başka bir ifade ile kendilerini temsiliyet hakları devamlılığını korumaktadır. Federatif sistem dahilindeki uluslararası ilişkiler federal hükümetin sorumluluğundadır. Konfederatif birliklerin federal devletlerden ayrıldığı bir diğer husus da tabloda ifade edildiği gibi birliğin üyeleri, üyelikten ayrılabilme hakkına haiz iken fderal devletlerde ise kurucu üyelerin ayrılma hakkı bulunmamaktadır.⁶⁴

⁶⁴ İsmail Cem Karadut, *Ulus-Ötesi Bir Siyasal Örgütlenme: Federalizm Ve Konfederalizm Arasında Avrupa Birliği*, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (25) 2013, s. 1–20.

Tablo 4: Konfederasyon ve Federasyon Arasındaki Farklar

KONULAR	KONFEDERASYON	FEDERASYON
Kaynak	Uluslararası antlaşmayla kurulur	Anayasayla kurulur.
Bağın Niteliği	Üye devletlerarasındaki bağ akdîdir.	Anayasal niteliktedir
Ayrılma Hakkı	Üye devletler üyelikten çıkabilir.	Ayrılma hakkı yoktur.
Uluslararası Kişilik	Üye devletlerin uluslararası kişiliği devam eder.	Sadece federal devletin uluslararası kişiliği vardır.
Dış İlişkiler	Üye devletler dış ilişkilerde bağımsızdır	Federe devletler federal devlete bağlıdır.
Zorlama Gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.	Zor kullanma gücü vardır.
Vatandaşlık	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı vardır	Federal ve federe olmak üzere iki tür vatandaşlık vardır

Kaynak: Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa, 2006, s. 75.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS VE KIBRIS SORUNU TARİHÇESİ

Doğu Akdeniz’deki jeopolitik ve coğrafi açıdan önem arz eden bir coğrafyada yer alması sebebiyle Kıbrıs, hem sosyal yapı hem de üniversal değerler açısından oldukça karmaşık süreçlerden geçmiş ve yüzyıllar boyunca farklı devletlerin ve milletlerin egemenliği altına girmiştir. Tarihsel arka planı göstermektedir ki; kaderi kendi elinde olmayan ada farklı ırklardan gelen medeniyetlerin hakimiyeti altında değişken bir sosyo-kültürel ve politik bir yapı ile istikrarsız toplumsal alt yapının merkezi olarak pek çok kültüre, millete, dine ve savaşa şahitlik etmiştir.⁶⁵

Tarihsel muğlaklıklar barındıran Kıbrıs adasının adının nereden geldiği konusunda da aynı belirsizlikler söz konusudur. Literatür kapsamında “*Kıbrıs*” isminin kökeni hususundaki belirsizlikler, dil bilimciler, araştırmacılar ve yazarlar tarafından tartışmalara neden olmuştur. “*Kıbrıs*” isminin çok eski dönemlerden kalan ve adada bolca bulunan kınaçiçeğinin İbranice’deki “*kopher*” kelimesinden veya yine çok miktarda olan bakırın Latince ismi “*cuprum*”dan türediği de ifade edilmektedir. “*Kıbrıs*” ismi, Asurlulara ait kayıtlarda “*Yatnana*” veya sadece “*Ya*”, İbrani arşivlerinde ise “*Kittim*” olarak yer almaktadır.⁶⁶

Akdeniz’in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs’ın yüzölçümü 9.251km² olup Ada Türkiye’ye 65km, Yunanistan’a 965km uzaklıkta yer almaktadır. Jeolojik dönemin birinci periyodunda Anadolu’nun bir uzantısı olan Kıbrıs, ikinci ve üçüncü periyotlarda meydana gelen çukurlaşmalarla beraber Anadolu’dan kopmuştur ve Ada’nın ilk yerli halkı Anadolu’dan gelmiştir.⁶⁷ Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında görülüyor ki, hemen hemen her dönem jeopolitik ve jeostratejik konumundan dolayı birçok ülkenin

⁶⁵ Kudret Özersay, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, İkinci Baskı, 2002, s. 1.

⁶⁶ Ümran Güneş, **Kıbrıs Sorununda Milliyetçi Söylem ve Türk Dış Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2017, s. 11.

⁶⁷ Kıbrıs’ta Anadolu’da yaşayan cüce fil fosillerinin bulunması, Ada’daki ilk yerli halkın Anadolu’dan geldiğinin delili sayılmaktadır. Kıbrısta gerçekleşen arkeolojik çalışmalarda elde edilen bir takım eşyalar ile Anadolu’daki kazılar sonrası çıkarılan eşyalar ve evler birbirine benzemektedir. Bu kapsamda Kıbrıs’a ilk yerli halkın Anadolu’dan geldiği netlik kazanmaktadır. Müge Şevketoğlu, **M.Ö. 8. Binde Anadolu Ve Kıbrıs İlişkileri: Akanthou*/Tatlisu Kurtarma Kazisi**, Anadolu / Anatolia, 30, 2006, s. 113-114.

gözdesi olmuştur. Doğu Akdeniz'in göbeğinde yer alan Kıbrıs, Ortadoğu'ya yakınlığı sebebiyle askeri bir üs konumundadır.

Akdeniz'e açılan bütün kapıları kapatabilecek konumda olması, İskenderun Körfezi ve Mersin Limanı'nı dış tehditlere karşı bir güvenlik sağlayacak kilit konumda bulunmaktadır ve adanın bu durumu Türkiye açısından önem arz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, 1571'de Kıbrıs'ı fethedene dek adada evrimsel olarak sırasıyla; “Hititler, Mısırlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Ptolemiler, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, Tapınak Şövalyeleri, Lüzinyanlar, Cenevizliler ve Venedikliler” hüküm sürmüştür.⁶⁸

1. Genel Hatlarıyla Kıbrıs Sorununun Tarihsel Gelişimi

1.1. Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethi (1 Ağustos 1571)

Osmanlı'nın fethinden önce Venedikliler Kıbrıs'ta 1489 yılından 1571 yılına değin hüküm sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı fethetmek istemesinin başlıca nedenleri olarak bir takım stratejik, ekonomik ve siyasal etkenlerin olduğu göz ardı edilmemelidir. Kaldı ki, Akdeniz'de donanma üstünlüğüne sahip olan devletler daima Kıbrıs'ta hâkimiyet kurmuştur. Osmanlı İmparatorluğu Kanuni Sultan Süleyman döneminde en parlak zamanlarını yaşarken, 1522 yılında gerçekleşen Rodos'un fethi Kıbrıs'ın Osmanlı yönetimine geçmesi için önayak olmuştur. Kanuni'nin 1566 yılında vefat etmesi üzerine yerine tahta geçen II. Selim tarafından görevlendirilen Lala Mustafa Paşa önderliğinde ada 1571 yılında teslim alınmış ve Kıbrıs'taki Venedik egemenliği sona ermiştir.⁶⁹

Nihayet adanın fethi 1571'de tamamlanmış olup, fetihden sonra bir Beylerbeylik haline getirilmiştir. Bu süreçte Osmanlı, Venedik'in rijit tutumları tarafından baskı altına alınmış ve sindirilmiş Rum halkına dinlerini ve kültürlerini yaşatabilmeleri konusunda özgürlükler tanımış, Ortodoks Kilisesini yeniden bağımsızlaştırmıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ta İç ve Güneydoğu Anadolu'dan göçler sağlanarak Türk halkının da bulunması sağlanmış ve asimilasyona uğramamaları için önlemler alınmaya çalışılmıştır. Anadoludan zanaatkarlar, çiftçiler ve köylülerin yerleştirildiği adada tahrir işlemleri devam ederken

⁶⁸ Altuğ Günar, **Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi**, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Sayı/Issue: 37, 2020, s. 99 ; Yıldız Çeliktaş, “**AKP Hükümeti Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu**” <http://politikaakademisi.org/2013/06/24/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu/> (e.t. 03.01.2020).

⁶⁹ Hüner Tuncer, “**Kıbrıs Sarmalı**”, İstanbul, (2.Baskı), Kaynak Yay. , Ağustos 2012, s. 26.

Sultan II. Selim tarafından çıkartılan bir fermenda Kıbrıs'a yönelik isteğini şu sözlerle dile getirmiştir:

*“[Arzum] Herkesin kafası endişe ve tedirginlikten arınmış olarak günlük işi ve gücüyle meşgul olmasını ve adanın eski refah düzeyine tekrar kavuşmasını sağlamaktır. Zulüm ve teaddi yoluyla reayanın topraktan kaçıp dağılmasına sebep olanların hadleri bildirilecektir.”*⁷⁰

Ada'da Osmanlı hâkimiyetinin hüküm sürdüğü 1571-1878 yılları arasında huzur ve hoşgörü temelli ilişkiler kurulmuştur. Mevcut barışın ve huzurun sağlandığı ortam Yunanlılar “Megali İdea”⁷¹ hedeflerini ortaya atana dek sürmüştür.⁷²

Kıbrıs'ın tarihi süreci incelendiğinde açıkça görülecektir ki Ada'da en uzun süreli hâkimiyet süren uygarlıklardan biri Osmanlı İmparatorluğu'dur. 1571 ve 1878 yılları arasında 300 yıl hüküm sürmüş olan İmparatorluk, 19.yüzyıl sonlarına doğru devrin büyük güçlerince tasarlanan bir istikbali yaşamak zorunda kalmıştır. Bu gibi gelişmelerin olduğu dönemde, 1878 yılında Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere arasında imzalanan antlaşma ile Kıbrıs konusunda yeni bir dönem başlatılmıştır.⁷³

1.2. Kıbrıs'ın İngilizlere Devri

17. yüzyıldan beri eski gücünü yitirmeye başlayan Osmanlı Devleti, 18. yüzyılın sonlarına değin içinden çıkması güç durumlara sürüklenmiştir. 1877-1878 yılları arasında yaşanan, “93 Harbi” olarak da adlandırılmış “Osmanlı-Rus Savaşı” da imparatorluğun çöküşünü hızlandıran nedenlerden biri olmuştur. Savaş sonrasında, ilgili tarafların mutabık olduğu “Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması” yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti ve Rusların Osmanlı Devleti'ne karşı üstünlük sağlamış olması İngiltere'yi kaygılandırmıştır.⁷⁴

⁷⁰ İsmail Şahin, **Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kita Sahanlığı Anlaşması**, Adalet Dergisi, 2020/2, 65. Sayı, s.52.

⁷¹ “Megali İdea”, “Büyük Ülkü” anlamı taşımaktadır. Ayrıca, kendilerini Bizans İmparatorluğu'nun uzantısı ve halefi olarak atfeden Yunanistan'ın Doğu Roma İmparatorluğu topraklarını içeren bir Bizans-Yunan İmparatorluğu'nun tekrar hayata geçirilmesi hayalini barındıran bir savdır. Ayrıca Bkz: Emruhan Yalçın, **“Yunanların Bitmeyen İdeali: “Megali İdea”**” 2017, Cilt 4, Sayı 7, s. 34-35.

⁷² Altuğ Günar, **a.g.e.**, s. 99; Yıldız Çeliktaş, **a.g.e.**, s.6.

⁷³ Kudret Özersay, **a.g.e.**, s. 1.

⁷⁴ Müge Vatansever, **“Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Özel Sayı, 2010, s. 1495.

15. yüzyılda Osmanlı hakimiyeti altında olan Kıbrıs, “*Osmanlı-Rus Savaşı'nın*” ardından, adanın yönetimi İngiltere’ye geçmiştir. Osmanlı Devleti’nin yaşadığı vehametli durum İngilizlerin bu talebinin kabul edilmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti, Rusya tehdidini göz önünde bulundurarak, ancak karşılığında adada hâkimiyetin kendisinde kalması koşulu ile Kıbrıs’ın yönetimini İngiltere’ye bırakmıştır. Bu duruma istinaden, Kıbrıs 1878’de egemenlik hakkı Osmanlı Devleti’nde kalmak suretiyle, geçici olarak İngiliz yönetimine verilmiştir. Bu durum da, I. Dünya Savaşı’na dek sürmüştür.⁷⁵

1869 yılında Süveyş Kanalı’nın hayata geçirilmesi ve adanın Hindistan yolu dolaylarında bulunması sebebi ile İngiltere, Kıbrıs ile ilgilenmeye başlamıştır. İngiltere 1877-1878 yılında gerçekleşen “*Osmanlı-Rus Savaşı*”nın ardından imzalanan “*Ayestefanos Antlaşması*” ile bu fırsatı yakalamıştır. İngiltere, Rus ilerleyişini durdurmak adına Osmanlı’ya Kıbrıs’ın egemenliğinin kendilerine bırakılmasına karşılık yardım etmeyi seçenek olarak sunmuştur. Bu çerçevede, 4 Haziran 1878’de Türk-İngiliz “*İttifak Antlaşması*” imzalanmış ve ada İngilizlere devredilmiştir.⁷⁶ I. Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğu İttifak Devletlerinin yanında yer aldıktan sonra, İngiltere bu durumu fırsat olarak görmüş, 5 Kasım 1914’te Kıbrıs’ı İmparatorluğuna dahil ettiğini deklare etmiştir. İngiltere tarafından açıklanan bu tek yanlı ilhakı da 1923 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye tarafından da Anadolu’da gerçekleşen Kurtuluş Savaşı sonrası Lozan’da yapılan görüşmelere istinaden Kıbrıs İngiltere toprağı olmuş ve ada hukuken İngiltere yönetimine girmiştir.⁷⁷

24 Temmuz 1923 yılında imzalanan “*Lozan Antlaşması*” ile birlikte Türkiye Kıbrıs’taki İngiliz egemenliğini hukuki ve fiili anlamda tanımıştır. Böylelikle Kıbrıs’ta, İngiliz hâkimiyeti süreci başlamıştır ve bu süreç 1960’a dek devam etmiş, bu tarihten sonra Kıbrıs’ın statüsünde farklı gelişmeler meydana gelmiştir. Aynı süreç içerisinde, Yunanistan’ın ve Kıbrıs Rumlarının uğraşları ile “*Ada’nın Yunanistan’a ilhak edilmek istenmesi (Enosis)*”⁷⁸ adada yaşamakta olan Türk ve Rum halkları ile hami devletleri

⁷⁵ A.e., s. 1494.

⁷⁶ Yıldız Çelikaş, a.g.e., s.6.

⁷⁷ Ramazan Tosun, “**Kıbrıs Meselesi**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:10, 2001, s. 99.

⁷⁸ Yunanca Enosis (Ενωσις) kelimesinin sözlük anlamı, “*birleşme*”dir. Enosis, Megali İdea hayali doğrultusunda Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilmesi anlamını taşıyan bir kavramdır. Enosis “Megali İdea” haritasının belirlendiği tarih olan 1791’den gündemdedir. Diğer bir ifadeyle “Kıbrıs Sorunu’nun” başlangıcı olarak da bu tarihin baz alınabileceği söylenebilmektedir. Enosis tanımı ile alakalı detaylı bilgiye ilerleyen bölümlerde değinilecektir. Gürhan Yellice, 1882’ den 1931’e Kıbrıs’ta Enosis Talepleri ve İngiltere’nin Yaklaşımı, ÇTTAD, XII/24, (2012/Bahar), s. 14.; Emruhan Yalçın, a.g.e. 2017, Cilt 4, Sayı 7, s. 39.

olan Türkiye ile Yunanistan arasında “Kıbrıs Sorunu” olarak bilinen çok taraflı uluslararası bölgesel çözümsüzlük sürecinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁷⁹

1.3. Megali İdea ve Yunan Yayılmacılığı

Türkçe “*Büyük Fikir*”manasına gelen “*Megali İdea*” kavramı; “İstanbul başkent olmak üzere Girit, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya, Ege Adaları, Batı Anadolu, Marmara ve çevresi, Kıbrıs, Trabzon ve civarına sahip, büyük bir Yunanistan’ı gerçekleştirme hayalidir”. Bu ülküyü gerçekleştirme hedeflerine ilişkin resmi ve gayri resmi birçok örgütler ve yapılanmalar kurmuş olan Yunanlılar, Megali İdea’nın kapsamında Türk topraklarının tamamına yayılarak sistematik bir mücadele başlatmıştır. “*Andreas C. Michalopoulos*” tarafından Megali İdea” kavramı şöyle ifade edilmiştir:

*“Gelecekte bir gün tüm Yunanlılar birleşecek ve büyük Yunanistan İmparatorluğu’nun İyonya’dan (Batı Anadolu)Trakya’ya, küçük Asya sahillerini ve İstanbul’u da içine almak üzere Karadeniz’e kadar uzayacağı ümididir. Bu mağrur bir aydın fantezisi değil, bir vahşi ideal değil, bu yabancı bir ırkın hâkimiyetinden kurtularak hür olmak isteyen insanların sesidir.”*⁸⁰

1791 ve 1796 yılları arasında, Yunan milliyetçisi bir şair olan “*Rigas Velestinlis Ferreros*” tarafından “*Büyük Ülkü*” nün ana haritası yayınlanmıştır. Kıbrıs’ı Yunanistan’ın halefi ilan edip Yunanistan ile birleştirme amacı güden Rumlar 1878 yılında Kıbrıs’ın İngiltere hâkimiyetine girmesini, 1914 yılında İngiltere’nin adayı kendilerine bağlamasını, I. Dünya Savaşı’nın ardından gerçekleştirilen “*Paris Barış Konferansı*”, Lozan’da Türkiye’nin adadaki İngiliz mevcudiyetini meşru manada kabul etmesini kendileri adına “*Megali İdea ve Enosis*” düşünceleri doğrultusunda kendi çıkarlarına yönelik fırsat olarak değerlendirmeye gayret göstermişlerdir.⁸¹

⁷⁹ KıbrısTarihçe <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> , (e.t. 10.05.2013)

⁸⁰ Erdal Açıkse, *Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi Ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri*, Ankara, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/4, 2014, s. 1244-1245.

⁸¹ Turgay Bülent Göktürk, “*Rumlar’ın Kıbrıs’taki ENOSİS İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası*” http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/dergi%2016-17/19_turgay_bulent_gokturk.pdf (e.t. 03.01.2020), s. 335.

2. 1923-1960 YILLARI ARASINDA KIBRIS SORUNUNA İLİŞKİN TARAFLARIN POLİTİKALARI VE TEZLERİ

2.1. Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkış Süreci ve Gelişimi

Kıbrıs 1878’de egemenlik hakkı Osmanlı Devleti’nin olması suretiyle, geçici süreliğine İngiliz yönetimine verilmiş ve bu vaziyet I. Dünya Savaşı’na kadar sürmüştür. 29 Ekim 1914 tarihinde Osmanlı Devleti savaşa dâhil olunca, İngiltere bu durumu kendi lehlerine bir fırsat olarak görerek, 5 Kasım 1914’te Kıbrıs’ı İmparatorluğu’na dahil ettiğini duyurmuştur. İngiltere’nin bu tutumu 1923 yılına dek devam etmiş, Türkiye tarafından “*Lozan Andlaşması*” ile kabul görmüştür. Bu suretle, Kıbrıs’ta İngiliz hâkimiyeti devri başlamıştır. Söz konusu yönetim devri 1960 yılına kadar devam etmiş, ardından da Kıbrıs’ın statüsünde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu süreç içerisinde, Yunanistan ve Kıbrıs’lı Rumlar Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edilerek *Enosisin* gerçekleştirmek için gayret göstermişlerdir. Böylelikle adada Türk ve Rumlar milletleri arasında ve hami devletleri olan Türkiye ile Yunanistan arasında “*Kıbrıs Sorunu*” olarak adlandırılan çok yönlü ve çok taraflı beynelmînel mesele ortaya çıkarmıştır.⁸²

Kıbrıs’taki söz konusu meselenin temelini oluşturan, sorunu ilgili toplumlar arasında daha da derinleştirerek nefret algısını güçlendiren Ortodoks Kilisesi’nin milli ayaklanmalara sebep olacak faaliyetleri arasında mutlak bir ilişki bulunmaktadır. Şöyle ki “*1821 Mora Ayaklanması*” sorunun başlangıç dönemine tekabül etmektedir. 1878 yılında ise İngiltere’nin diplomatik kozlarını leyhlerine kullanarak Kıbrıs’a yerleşmesi sonucu, Rumlar’ın hedeflerine erişebilmek adına yeni bir aşama olmuştur. Tarihsel süreç göstermektedir ki, 1878 yılı itibarıyla, Rumlar’ın Kıbrıs’ı Yunanistan’a ilhak etme düşüncesi ve amacı güçlü bir biçimde ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, bu sürece müteakip, Rumlar tarafından amaçlarına yönelik türlü aksiyonlar alınmış ve ayaklanmalar çıkarılmıştır.⁸³

⁸² Ege Demirel, **Türkiye Ve Yunanistan’ın Tezleri Işığında Kıbrıs Sorunu**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 15.

⁸³ Ege Demirel, **a.g.e.**, s. 16.

2.2. Lozan Antlaşması Kapsamında Kıbrıs Sorunu

Mustafa Kemal Atatürk'ün “*Kudret ve kabiliyetten yoksun olanlara iltifat olunmaz. İnsanlık, adalet, mürvet icabatını, bütün bu evsafi haiz olduğunu gösterenler talep edebilir.*”⁸⁴ sözleri ile başlattığı kurtuluş ve egemenlik savaşının muzafferle sonuçlanması ile “*Lozan Barış Antlaşması*” imzalanmıştır. İngiltere Kıbrıs'ı ilhak ettiğinde, adanın statüsü fiilen İngiliz hâkimiyetine girmiş olsa da hukuki olarak bu ilhak bir geçerlilik taşımamıştır. Bu sebeple İngiltere, Ada'daki fiili durumu meşruiyete kavuşturmak amacıyla olmuş ve “*Lozan Barış Antlaşması*” İngiltere'nin lehine olacak biçimde bir koza dönüşmüştür.

Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakı neticesinde imzalanan “*Lozan Antlaşması*” tüm dünyaya ilan edilmiş olup Kıbrıs Adası'nın idari statüsü valiliğe dönüşmüş ve böylece 1925'te Kıbrıs İngiliz Taç'ına bağlanıp “*Taç Koloni/Crown Colony*” duyurulmuştur.⁸⁵

Kurtuluş Savaşı'nı müteakip 24 Temmuz 1923'te taraflar arasında onaylanan “*Lozan Antlaşması*” ile Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur yeni kurulan devlet uluslararası alanda tanınmıştır. Bu çerçevede imzalanan “*Lozan Antlaşması'nın 16., 20. ve 21. maddeleri*” Kıbrıs ile alakalıdır.⁸⁶

Antlaşmanın 16. maddesi Kıbrıs'ın hukuki vaziyetiyle ilişkili bir maddedir ve bu bağlamda Türkiye'nin Kıbrıs'ta sahip olduğu haklarından feragat ettiğini ifade etmektedir. Lozan Antlaşması'nın 20. maddesince Türkiye Kıbrıs adasının İngiliz egemenliğinde olduğunu onaylamış ve adadaki egemenliğinden vazgeçmiştir. Antlaşmanın 21. maddesine göre, 5 Kasım 1924'te İngiliz uyruğuna kayıtlı kalanlar Türk tabiiyetini yitirecek, ilaveten, bahsi geçen antlaşmanın yürürlüğe girdiği an itibari ile iki yıl içinde Türk uyrukluğunda kalabilmek konusunda serbest olacaklardır. Bu ayrıcalıklardan ve haklardan istifade etmeye başladıkları andan sonraki 12 ay içinde Kıbrıs'tan ayrılacaklardır.⁸⁷

⁸⁴ Mustafa Tarakçı, **Kıbrıs Barış Harekatı**, Hiperlink Yayınları, 2010, s. 35.

⁸⁵ Ümran Güneş, **Kıbrıs Sorununda Milliyetçi Söylem ve Türk Dış Politikası**, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2017, s. 35.

⁸⁶ Sibel Akgün, **Atatürk Dönemi Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumu İlişkileri** (1923-1938), 20-24 Eylül 2010 XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirisi, http://www.jasstudies.com/Makaleler/1211846168_akg%C3%BCn_sibel_TT.pdf, (e.t. 03.01.2020), s. 2.

⁸⁷ Seha Meray, “**Lozan Barış Antlaşması Konferansı, Tutanaklar, Belgeler**”, TII-CIL, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. , 1969, s.7. -den aktaran Yrd.Doç.Dr. Sibel Akgün, **Atatürk Dönemi Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumu İlişkileri** (1923-1938), 20-24 Eylül 2010 XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirisi, (e.t. 03.01.2020)

Tablo 5: Lozan’da Kıbrıs’taki Tarafların Müzakere Konularına Bakış Açıları

Müzakere Konuları	Yunanca (Kıbrıslı) Pozisyonu	Türkiye'nin (Kıbrıslı) Konumu
Politik Sistem	Üniter devlet yapısı tercih etmektedir. Kıbrıslı Türklerin “özerkliğe” sahip olabileceği bir federasyon ya da Kıbrıs Türk toplumunun eşitliği olmadan iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyonu kabul edebilir. İki federe devletin siyasi eşitliğe sahip olacağı iki bölgeci, iki toplumlu bir federasyonun kabulü için ise şartlar öne sürmektedir	“İki egemen devlet” veya “iki egemen devlet” in iki bölgeci, iki toplumlu “konfederasyonu” tercih edilir. Bununla birlikte, bazı şartlarla Kıbrıs Türk toplumu için belirli siyasi eşitliğe sahip iki bölgeci, iki toplumlu bir federasyon kabul edilebilir.
Federal güçler	Güçlü federal (merkezi) sistem.	Çok zayıf konfederal/federal (merkezi) sistem.
Devlet yetkileri	Çok zayıf ve sınırlı güçler	Çok güçlü ve kapsamlı güçler. Özellikle, devletler egemen olacaktır
Egemenlik	Tüm ada için tek egemenlik (yani her iki topluluk için).	Her topluluğun kendi kaderini tayin hakkına dayalı olarak her insan/ulus (topluluk) için ayrı egemenlik.

Temsil	Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı, belki Kıbrıs Türk Başkan Yardımcısı olabilir (dönemsel başkanlık yok). Nüfus oranına göre bakanlar konseyi, federal yasama organı ve kurumlar. Rumların Türklere oranı (80:20)	Cumhurbaşkanlığında dönem başkanlığı, Federal ya da konfederal kurumlarda 50:50 oranında Rum ve Türk temsilciliği.
Garantörlük	NATO veya BM kuvvetleri gibi çok uluslu bir güç. Türkiye için tek taraflı müdahale hakkı yok.	1960 Garanti Antlaşması'nın geçerliliğini koruması (Türkiye için tek taraflı müdahale hakkı).
Hareket Özgürlüğü	Mutlak özgürlük	Eski EOKA teröristlerinin engellenmesi şartıyla.
Yerleşme Özgürlüğü	Mutlak özgürlük	İki bölgeye saygı duyulması için kontenjan konulması.
Mülkiyet Hakkı	Mutlak özgürlük	Güçlü kısıtlamalar ve bir moratoryumdan sonra.
Bölgesel Uyum	Arazinin %80'ine sahip olmak. Yaklaşık %75'e kadar düşebilir.	Arazinin en az %29'una sahip olmak.
Askeri Birikim	Adanın askersizleştirilmesi. Kıbrıslıların düzenini	Her devlet için ayrı savunma güçleri ve polis. Türkiye, Kıbrıslı Türklerin

	koruyan çok uluslu bir güç ve hafif silahlı polis gücü.	güvenliği için adada bir grup bulundurmalı.
Yerinden Edilmiş Kişiler	Yerinden edilmiş tüm kişilerin mülklerine dönme hakları olmalı.	Yerinden edilmiş kişilere sınırlı haklar. Yerinden edilmiş kişilere tazminat ödemeleri ve iki bölgeliliğe saygı gösterilmesi için bölgesel düzenleme.
Göçmenler	Tüm Türk yerleşimciler Türkiye'ye dönmeli.	Tüm Türk göçmenler Kıbrıs'ta kalmalıdır.
Enerji Kaynakları	Tek taraflı anlaşmalar yaparken hak paylaşımını çözüm sonrasına bırakmakta.	Çözüm bulunmadan Rum tarafının tek taraflı anlaşmalar yapmasına karşı çıkmakta.

Kaynak: Burak Ercoşkun, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Stratejik Diyalog Plan Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu: Çatışma Analizi mi Çözüm Önerisi mi? 2020, s 211.

Tablo 5’te de görüldüğü üzere; Kıbrıs’ta yaşayan ilgili tarafların sorunun esasına yönelik farklı bakış açılarına ve zihniyete sahip olmaları, gerçekleşen müzakere ve uzlaşma görüşmelerinin seyrini olumsuz yönde etkilemektedir. İki toplumun sosyal, kültürel ve psikolojik olarak bölünmüşlüklerinin ve birbirlerine karşı besledikleri negatif algının sürmesini sağlayan toplumlararası iletişimin oluşamaması, ve bu bağlamda soruna yönelik farklı tezleri savunmaları tarihi derin köklere sahip olan Enosis ve Taksim korkusunu körüklemektedir. Tarafların taviz vermekten kaçınmaları, müzakerelerde birbirlerini resmi hükümet olarak görmemeleri sorunu çıkmaza sürüklemektedir.

2.3. Kıbrıs'ın Taç Koloni Olması

1878 yılı itibarıyla Kıbrıs'ın egemenliğini geçici olarak bünyesinde bulunduran İngiltere, 1914'te Kıbrıs'ı ilhak ederek “1923 Lozan Antlaşması'yla” fiili egemenliğine meşruiyet kazandırmıştır. Ardından, İngiltere Kıbrıs'ta yüksek komiserlerrin yerine bir vali atayarak yönetsel değışikliğıe gitmiştir. İlaveten, 1925'te Kıbrıs'ın Büyük Britanya'ya bir “*Taç Koloni*” olarak bağlandığı deklare edilmiştir. Akabinde aynı yıl içerisinde, Kıbrıs'ta yüksek komiserlik görevinde bulunan “*Sir Malcolm Stevenson*” Kıbrıs Valisi olmuştur. Ada yönetiminin Türk İdaresinden İngiliz İdaresine geçişı, Rumlar tarafından “*enosis*” adına olumlu karşılanmıştır. Rumlar İngilizlere “*enosis*” taleplerini kabul ettirebileceklerini düşünürken, Kıbrıs Türkleri ise, İngiliz idaresine geçişte ve sonrasında “*Lozan Antlaşması*” hükümlerine uygun hareket etmiş, yalnızca mevcudiyetlerini Ada'da korumaya gayret etmişlerdir.⁸⁸

1923-1928 yılları arasında süreç, Yunanistan'ın askeri ve ekonomik meselelerle uğraştığı bir dönem olmuştur. 1928 yılı itibarıyla Venizelos'un iktidara koltuğına oturması ile birlikte Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yeni bir döneme geçiş yapmıştır. Türkiye'nin bu dönemdeki amacı, komşu ülke konumundaki Yunanistan ile ikili ilişkileri güçlendirerek bölgede güven ortamını oluşturmak yönünde şekillenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün izlediğı barışçıl dış politikaya müteakip, “*Lozan Antlaşması*” gereğince Kıbrıs'taki İngiliz mevcudiyetine ilişkin statükoyu koruyan politika izlenerek herhangi bir eylemde bulunulmamıştır.

Venizelos'un, “*Megali İdea*” amacı doğrultusunda yayılcı diplomasıyı terk etmesi ile beraber kısa bir süreç de olsa Türk-Yunan ilişkilerinde yakınlaşma yaşanmıştır. 1930'da Venizelos tarafından gerçekleşen Türkiye ziyareti ile birlikte Türkiye-Yunanistan arasındaki antlaşmalar ile bu yakınlaşma daha da ilerlemiştir.⁸⁹ Venizelos'un “*Megali İdea*” hedefine odaklanmaması ise 1933'te iktidarı bırakmasındaki sebeplerden biri olmuştur.⁹⁰

⁸⁸ Abdulhalük Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Ankara 1989, s. 23-24.

⁸⁹ 1928 yılından 1950'ye kadar süregelen bu dostluk ve yakınlaşma periyodu devam etmiş, yine bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk, Venizelos tarafından Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiştir. Ayrıca Bkz: Zafer Çakmak, **Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödölüne Aday Göstermesi**, Erdem, 52, 94, 2008, s. 99.

⁹⁰ Zafer Çakmak, Venizelos'un Atatürk'ü Nobel Barış Ödölüne Aday Göstermesi, http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_715/715_47877.pdf (e.t.19.05.2013)

2.4. 1931 Ayaklanması

1925-1959 yılları arasında geçen süreçte Rumlar Enosis'i gerçekleştirebilmek için çok sayıda girişimde bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi ise 1931 isyanıdır. 1931 İsyanı bu dönemde yaşanan en önemli olaylardan biri olmuştur. Şöyle ki, Rumlar her fırsatta hayata geçirmek istedikleri “*enosis*” taleplerini İngilizlere iletmiş ancak talepleri karşılığında aldıkları cevap beklentilerini karşılamamıştır. 1929 tarihinde İngiliz yönetimine “*enosis*” taleplerini ileten “*Kıbrıs Rum Delegasyonu*” da olumlu cevap alamamıştır. Bu durum karşısında “*Kition Piskoposu Nikodimos Milanos*” ve “*Kyrenin Piskoposu*”nun önderliğinde 1931’de İngiliz yönetimine karşı ayaklanma gerçekleştirmişlerdir.⁹¹

21 Ekim 1931 tarihinde Lefkoşa’da, kalabalık bir Rum gösterici topluluğu tarafından Vali konağının yakılmasıyla ayaklanmaların fitili de ateşlemiştir. Buna benzer olaylar ve ayaklanmalar diğer bölgelere de sıçramış, lakin Mısır’dan getirilen takviye ekipler ve 5 adet İngiltere’ye ait savaş gemisinin Kıbrıs limanlarına konuşlanması ile isyan bastırılmıştır. Ayaklanmanın elebaşı olan Kitium Psikoposu Nicodemus Mylonas ve yandaşları tutuklanarak sürgün edilmiş, isyanda 7 kişi hayatını kaybetmiş, 67 kişi yaralanmış ve 400 kişi ise tutuklanmıştır.⁹² Bu fiili baş kaldırıışların gerçekleşmesinin sebepleri olarak Yunanistan’ın provokasyonları ve “*İstanbul Rum Ortodoks Kilisesi*” tarafından verilen destek olmuştur. Rumlar tarafından “*enosis*” nidaları ve kışkırtmaları ile ateşlenen isyanlardan bölgedeki Türkleri de etkisi altına almıştır. 1943 yılına dek devam eden provokasyon dolu tedhişçilik süreci sert müdahaleler ile bastırılmıştır ve/fakat 1931 yılından “*II. Dünya Savaşı’na*” ek geçen süreçte adada yıldırma politikası odaklı baskı dönemi devam etmiştir.⁹³

⁹¹ Ulvi Keser, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu- Nacak İşbirliği ve Ekonomik Kalkınma Gayretleri**, History Studies Volume 4/1 2012, s. 301.

⁹² Abdulhaluk Çay, **a.g.e.**, s.26.

⁹³ Yıldız Çeliktaş, **a.g.e.**, s.12.

2.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Gelişmeler

Atatürk dönemindeki Lozan Antlaşması ile Kıbrıs hususunda mevcut durum tek partili dönemde de aynı şekilde etkisi sürdürmüştür. “II. Dünya Savaşı” ardından çok partili hayata iştirak eden Türkiye, Kıbrıs ile ilgili hususlarda Batılı devletler ile aynı tarafta bulunmuş, Kıbrıs Türk Dış Politikasında çok yer almamıştır. Türkiye’nin bu süreç içerisindeki yaklaşımları bu doğrultuda ilerlerken, Yunan tarafı ise Kıbrıs’ın Yunanistan’a katılması için hedefledikleri “*enosis*” çalışmalarına devam etmiştir. Dönemin Türk Hükümeti bu gelişmeye rağmen Yunanistan ve İngiltere’yi karşısına almaktan imtina etmiştir.⁹⁴

Mamafih, II. Dünya Savaşı sonrası elde edilen zafer, On İki Adaların Yunanistan’a bırakılması “*enosis*” hayalleri doğrultusunda aksiyon almalarına zemin hazırlamıştır. “Yunan Parlamentosu” 27 Şubat 1947 tarihi itibarıyla Kıbrıs’ın Yunanistan’a bırakılması doğrultusunda aldıkları kararı dünyaya ilan etmiştir. Ayrıca, “Yunan Hükümeti” Kıbrıs’ın kendilerine bırakılmasının karşılığı olarak ABD’ye ve İngiltere’ye adada üs olanağı sağlayacaklarını söylemiştir.⁹⁵

II. Dünya Savaşı’ndan sonra, Türkiye’nin en önemli sorunlarından birisi kendi mevcudiyetini tehdit eden olası tehlikelere karşı sağlanması gereken güvenlik konusu olmuştur. Bu çerçevede, Türkiye Batı Dünyası içerisinde yer edinebilme maksadıyla İngiltere ve Yunanistan ile arasında Kıbrıs sebepli bir uyuşmazlık çıkmasından kaçınmıştır. Bu doğrultuda şu açıkça izah edilebilir ki; Batı Bloku içinde yer alması sebebiyle 1950’li yılların başlarında Türkiye’nin herhangi bir Kıbrıs politikası mevcut değildir. Batı devletleriyle iyi geçinme endişesi ön plana çıkmıştır. 1950’li yılların ilk yarısında Yunanistan’ın Kıbrıs Politikası hakkında şu söylenebilir ki; Yunan Hükümeti Kıbrıs politikasında bir ikilem ile karşı karşıya kalmıştır: Bir taraftan halkın “*enosis*” hususundaki baskısı diğer taraftan da Batı ittifakı içerisinde bulunmak. Bu sebeple de İngiltere ve Türkiye ile ilişkilerini bozmak istememiştir. Yunan Hükümeti 1951 yılından itibaren Kıbrıs’ın resmen Yunanistan’a dahil edilmesinden bahsetmeye başlamıştır. Buna istinaden Yunanistan tarafından İngiltere’ye önerilen çözüm; hâkimiyetin Yunanistan’a verilmesine karşılık olarak, İngiltere’ye Kıbrıs’ta ve Yunanistan’da üsler verilmesi

⁹⁴ Metin Hülagü, *Türkiye, Yunanistan ve Avrupa İlişkilerinde Kıbrıs*, http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120229230708_0.pdf (e.t.20.11.2019)

⁹⁵ Ege Demirel, *a.g.e*, s. 18.

yönünde olmuştur. İngiltere'nin bu öneriyi reddetmesi üzerine Yunanistan, Kıbrıs'ı uluslararası bir mesele haline getirmeyi tercih etmiştir.⁹⁶

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler 1950'lerde daha da gelişmiştir. Bu çerçevede iki ülke 1952'de “NATO: North Atlantic Treaty Organization, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü” 1953'te de “Balkan Paketi/CENTO: Central Treaty Organization Merkez Antlaşma Teşkilatı”⁹⁷ içinde müttefik olarak aynı safta yer almışlardır. Ancak, 1954'ten itibaren bu iki ülke arasındaki ilişkilerde bir gerginlik dönemine girilmiştir. Bu gergin dönemin ana sebepleri, Türk dış politikasına genel olarak etki yapmış olan Kıbrıs ve Ege sorunları görülmektedir.⁹⁸

1950 ve 1960 yılları arasında Türk Dış Politikası kapsamında Demokrat Parti'nin (DP) icraatlarının ve faaliyetlerinin etkisi muhakkaktır. 7 Ocak 1946 günü kurulan “Demokrat Parti” 14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidara gelmiş, ancak 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonucu iktidardan uzaklaştırılmıştır. Kıbrıs Sorunu 1950'li yıllarda Türk Dış Politikası'nın başlıca mevzularından biri olmuş ve “*Demokrat Parti*”, Kıbrıs Sorunu'na yönelik dönem dönem değişen farklı politikalar üretmiştir. 1950 ile 1955 yılları arasında statükocu yaklaşım sürdürülmüş, 1955 ile 1956 yılları arasında Türkiye'nin ada üzerinde hak iddiasında bulunmuş, 1959 ile 1960 yılları arasında ise “enosis”e Taksim tezi ile karşılık verilmiştir.⁹⁹

⁹⁶ Ümran Güneş **a.g.e.**, s. 37-38.

⁹⁷ Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization/CENTO), 1955-1958 yılları arasındaki adı Bağdat Paketi'dir. “Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve Birleşik Krallık” arasında Orta Doğu'daki Sovyet çıkarlarının engellenmesi ve Sovyet gücünün kırılması amacıyla kurulmuştur. Yönetim değişikliği sonrası Irak'ın Paket'tan çekilmesiyle birlikte paktın adı “Merkezi Antlaşma Teşkilatı” olarak değişmiştir. Abdulaziz Kardaş, **Uluslararası Bir Proje Olarak Türkiye-İranpakistan Demiryolunun Açılması**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17, Bahar 2016, s. 206.

⁹⁸ Rıfat Uçarol, “**Siyasi Tarih**” (4.Baskı), İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s.740.

⁹⁹ Esra Sarıkoyuncu Değerli, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)**, [http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye%E2%80%99nin-kibris-politikasi-\(1950%E2%80%931960\)-46441](http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye%E2%80%99nin-kibris-politikasi-(1950%E2%80%931960)-46441) , (e.t. 21.05.2013), s.85.

2.6. Londra ve Zürih Konferansları

29 Ağustos 1955 günü İngiltere liderliğinde, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz sorunları hususunda “*Londra Konferansı*” gerçekleşmiş ve taraflar bir araya gelmiştir. Gerçekleşen konferansta, Türkiye’yi “*Dı ı leri Bakanı Fatih R  t  Zorlu*”, İngiltere’yi “*Dı ı leri Bakanı Harold Macmillan*”, Yunanistan’ı ise “*Dı ı leri Bakanı Stefanos Stefanopoulos*” temsil etmiştir. Konferansta dönemin “* ngiltere Dı ı leri Bakanı MacMillan*” g r   lerini beyan etmiştir. Bu g r   me esnasında Yunanistan “*self-determinasyon*” ve “*enosis*” talebini yeniden dile getirmiştir. Macmillan İngiltere’nin “*NATO ve Bağdat Paktı*” içerisinde yerine getirmesi gereken görevleri ifa edebilmesi maksadıyla Kıbrıs’ın kontrolünün İngiltere’de olması gerektiğini iddia etmiştir. Konferansta dönemin “*Dı ı leri Bakanı Fatin R  t  Zorlu*” ise ilhaka karşı çıkmış, Kıbrıs’ın Anadolu yarımadasının halefi konumunda olduğu ve adada bulunan Türk halkını koruyan tezleri  ne çıkarmıştır. Zorlu adadaki mevcut durumun sağlanmaması durumunda Türkiye’ye verilmesi gerektiği konusunda kendi kendine yönetim şeklini önermiştir.¹⁰⁰

1958 yılının sonlarına doğru, Yunanistan Kıbrıs anla mazlığını yeniden “Birleşmiş Milletler’e” (BM) g t rm   ancak Genel Kurul, 5 Aralık 1958’de söz konusu uyuşmazlığın taraflar arasında müzakereler ve g r   meler ile çözümlenmesini tavsiye etmiştir. Bu gelişmelerin ardından da Yunanistan fikrine daha ılımlı bir tavır ile yakla mı tır. “*Türkiye Dı ı leri Bakanı Fatin R  t  Zorlu*” ile “Yunanistan Dı ı leri Bakanı Avanghelos Averof”, NATO g r   meleri amacı ile Paris’te bulundukları süre zarfında, 18 Aralık 1958’de Kıbrıs meselesini ele almışlardır. Ardından Zürih’te iki devletin katılımı ile gerçekleşecek bir toplantı hususunda karar alınmıştır. Sonuç olarak, “*Zürih Anlaşması’nın*” imzalanmasıyla memnuniyet duyan Türk Hükümeti’nin Kıbrıs konusundaki “taksim” tezi yerini “*Bağımsız Kıbrıs*” tezine bırakmıştır.¹⁰¹

11  ubat 1959 günü “Birleşik Krallık, Türkiye ve Yunanistan” ile Kıbrıs’taki Rum ve Türk toplumları arasında mutabık kalınarak imzalanan ve Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasını onaylayan “*Londra ve Zürih Antla maları*” toplumların üzerinde hakimiyet

¹⁰⁰ **Türk Dış Politikası**; Komisyon, editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yay. , 2001, Cilt1, s.602. -den aktaran Yavuz Güler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kurulu una Kadar Kıbrıs Meselesi, G. . Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2004; s. 101-112.”

http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayı1/JKEF_5_1_2004_101_112.pdf , (e.t.20.11.2019), s. 105.

¹⁰¹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 749.

kurulmasını engelleyecek biçimde düzenlenmiştir. Antlaşmaya göre, Cumhurbaşkanı'nın Rum olması ve veto hakkına haiz olan Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın Türk olması; Bakanlar Kurulu'nda ise yedi Rum ve üç Türk temsilcinin yer alması şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Bu çerçevede, 14 Aralık 1959 tarihinde Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanı yardımcısı olmuştur. “Zürih ve Londra Anlaşmaları” neticesinde geçici bir hükümet kurulmuş olup “Kıbrıs Anayasası”nın hazırlanması ile birlikte tarafların imzaladığı “Lefkoşe Antlaşmaları” ile 16 Ağustos 1960 günü “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti”¹⁰² deklare edilmiştir.¹⁰³

2.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Kıbrıs'ta, “Zürih ve Londra Anlaşmaları” kapsamında, 1959 Mart ayı içerisinde geçici hükümet kurulmuş ve “Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa tasarısı” ile yönetimin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne geçmesini hazırlamak ve “Londra Konferansı'nda” alınan kararları uygulamak için Lefkoşa'da komisyonlar oluşturulmuştur. “Anayasa Komisyonu'nda” Türkiye Cumhuriyeti'ni “Profesör Nihat Erim” başkanlığındaki kurul temsil etmiştir. Komisyonların çalışmaları sonucunda çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu görüş ayrılıklarına örnek olarak; Kıbrıs'ın küresel boyuttaki kabul gören durumunu düzenleyen komisyonda İngiltere'ye bırakılacak üsler ile Lefkoşa'daki “Anayasa Komisyonu'nda” Türklere tanınan hakların fazla bulunması, Rumların bunu uygun görmemesi gösterilebilir. Fakat bu görüş ayrılıkları hususunda 1960 yılı ortalarında çözüm sağlanmış, bu arada anayasa taslağı da oluşturulmuştur.¹⁰⁴

13 Aralık 1959 tarihinde gerçekleşen seçimler neticesinde, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı III. Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak da “Zürih ve Londra Konferanslarında” Kıbrıs Türklerini temsil eden Dr. Fazıl Küçük seçilmiştir.¹⁰⁵ Kıbrıs,

¹⁰² Doğu Akdeniz'de yer alan “Kıbrıs Cumhuriyeti”, fiilen adanın güneyini, hukuken adanın tamamını yönetmektedir. Adanın kuzeyinde yer alan de facto devlet KKTC, de jure manada Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait kabul edilir. Çalışmada “Kıbrıs” olarak adanın tamamı nitelendirilecektir.

¹⁰³ “Zürih, Londra Antlaşmaları” için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/kibris.tr.mfa> (e.t.24.11.2019)

¹⁰⁴ Rıfat Uçarol, a.g.e., s. 750.

¹⁰⁵ Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denktaş'ın 28 Şubat 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı olarak seçilmiş ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevini ifa etmişti. Sonrasında ise, Kıbrıs Türklerine desteğini “Halkın Sesi” adlı gazetesi aracılığı ile sürdürmüş ve Ocak 1984 tarihinde vefat etmişti. Ayrıca Bkz. Ergenekon Savrun, **Kıbrıs'ta Yunan Cunta Darbesine Karşı Türk Barış Harekâtının Belgelerle Kısa Tarihi**, International Journal of Humanities and Education, Cilt 4, Sayı 9, 2018 s. 259.

İngiliz Parlamentosu'nun 1 Temmuz 1960 tarihinde Kıbrıs'a bağımsızlığını vermesinin ardından 16 Ağustos 1960 günü özerk bir Cumhuriyet haline gelmiştir.¹⁰⁶

2.8. Akritas Planı ve 1963 Olayları

1963 yılından sonra ise Türk halkına karşı saldırılar başlamış olup Rum tarafınca Türkler'e yönelik etnik temizlik öngören “*Akritas Planı*’nı”¹⁰⁷ hayata geçirilmiş ve şiddet politikası uygulanmaya başlanmıştır. EOKA¹⁰⁸ liderlerinden İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis’in kod adıyla isimlendirilmiş olan Kıbrıs Rumlarının “*Enosis*” hayallerini gerçekleştirmeye yönelik ülkenin sınırları içerisinde ve dışında olmak üzere yapılacakları anlatan “*Akritas Planı*’na” göre; uluslararası sistemde çözülemeyen Kıbrıs sorununun yeniden değerlendirilmesi gerektiği algısını oluşturmak; iç cephede örgütün eylemlerinin gizlilik esasına dayanarak yapılması hedeflenmiştir. Ada içerisindeki çatışmalar sayesinde mevcut yönetimin tamamen Rumların eline geçmesi hedefiyle uygulamaya konulmuş olan “*Akritas Planı*” sonrasında, 1963 yılının bitimine doğru Kıbrıs'ta çok sayıda şiddet olayı gerçekleşmiştir.¹⁰⁹

“*Akritas Planı*’nın” uygulamaya konulduktan sonra, 20.000 EOKA militanı olası bir hareket için hazır halde bekletilmiştir. Ada'da yaşanacak olayların fitilini ateşleyen tarafın Kıbrıslı Türkler olduğunu göstermek ve uluslararası platformda eylemleri ilk olarak Türklerin başlattığını söyleyebilmek amacıyla Rumlar tarafından bazı çalışmalar başlatılmıştır. Bunlardan ilki; Lefkoşa'daki EOKA militanı Markos Drakos'un heykeli patlatılmış ve yayınlanan bildiride, bombanın Türkler tarafından patlatıldığını açıklamışlardır. Akabinde, Türkler aleyhine mitingler yapılmaya başlanmış, 20 Aralık 1963 gecesi iki Türk şehit edilmiştir. Nitekim, Ada'nın her bölgesinde iki toplum arasında

¹⁰⁶ Ergenekon Savrun, **a.g.e** s. 259-260.

¹⁰⁷ “Akritas Planı”; 1963 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinde çoğunluk haklarına haiz Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Türklerini yönetimde zayıflatıp akabinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yunanistan ile birleştirmeyi maksat edinmiş plan olarak bilinmektedir. Ayrıca Bkz: Rauf R. Denктаş, **Rauf Denктаş'ın Hatıraları**, Cilt V, Boğaziçi Yay., Temmuz 1997, İstanbul. s. 256.

¹⁰⁸ Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών/Ethniki Organosis Kypriou Agoniston/EOKA) Georgios Grivas tarafından kurulmuş olan bu örgüt Kıbrıs'ta Makarios liderliğinde Türk halkına yönelik etnik temizlik amacı güden bu örgüt Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için kurulmuştur. E.O.K.A'nın sistematik saldırıları kitlesel katliamlarla dozunu artırarak 20 Temmuz 1974 yılına kadar devam etmiştir. Altuğ Günar, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Sayı/Issue: 37, 2020, s. 101.

¹⁰⁹ Seville Yıldız Aybak, **1950-1983 Yılları Arasında Kıbrıs Sorunu Ve Tbm'm'deki Yankıları**, Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 75.

çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Adada yaşanan şiddetin dozu giderek artmış, birçok Türk köyü kuşatılarak olayın duyulması ve dışarıdan yardım gelmesi önlenmiştir. 3 gün içinde, Nikos Sampson önderliğinde gerçekleşen saldırılar neticesinde birçok suçsuz Türk, Rumlar tarafından vahşice şehit edilmiştir.¹¹⁰

Aralık 1963'te, tarihte "*Kanlı Noel*"¹¹¹ olarak anılan olaylar esnasında 21 sivil Türk öldürülmüştür. 30 Aralık'ta ise Lefkoşa'da İngiliz askerlerinin konuşlandığı "*Yeşil Hat*"¹¹² oluşturulmuş, Türkiye ise Kıbrıs'ta gerçekleşen söz konusu katliamlar dolayısıyla "*Türk Hava Kuvvetleri'ne*" ait uçakları Lefkoşa semalarında uçurmuştur. 1 Ocak 1964'te, Makaryos "1960 Antlaşmalarının" tek tarafı olarak lağvettiğini beyan etmiştir. Bu süreçte, Rum saldırılarının dozu giderek artmış ve Türkiye ise saldırıların sonlandırılması adına 13 Şubat 1964 günü "*BM Güvenlik Konseyi'ne*" (*United Nations Security Council/Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi/BMGK*) başvurmuştur. 4 Mart 1964'te, BM bir "*Barış Gücü*" oluşturmak üzere karar alarak işgalci Rumlara "*Kıbrıs Hükümeti*" ifadesi ile bir mektup ileterek büyük bir hata yapmıştır. Bu hata neticesinde Rumlar, fiili olarak bir hükümet gibi kabul görmüşlerdir. Haliyle, Yeşil Hat'tın çizilmesi ya da BM'nin barış gücü saldırı ve şiddet ortamını sonlandırma konusunda başarı sağlayamamıştır. Bu sebeple Türkiye, "*Garanti Antlaşması'nın*" dördüncü maddesinden edindiği hakka dayanarak Haziran 1964'te adaya müdahalede bulunma kararı almış fakat "*Johnson Mektubu*" olarak literatüre kazınan ABD Dışişleri Bakanı'nın İsmet İnönü'ye ithafen yazdığı mektupla Türkiye hareket düşüncesinden caymıştır.¹¹³

¹¹⁰ Aybak, a.g.e., s. 75-76.

¹¹¹ Kanlı Noel : 20-21 Aralık 1963 günlerinde Kıbrıslı Türklere yönelik gerçekleşen silahlı saldırıların adıdır. Kıbrıs'taki ilgili taraflar arasındaki söz konusu meselenin başlangıcı olarak görülmektedir. Olaylarda toplam 364 Kıbrıs Türkü ile 174 Kıbrıs Rumu hayatını kaybetmiştir. Ayrıntı için Bkz: Alev Duran (ed.) **Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet Çay – 35. Yıl Armağan Kitabı**, İksad Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 127.

¹¹² 1963'te gerçekleşen "Kanlı Noel" olaylarının ardından, üç garantör ülkenin askerlerinden oluşan "Barış Koruma Kuvveti" Aralık 1963 tarihinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda İngiliz general tarafından harita üzerinde yapılan düzenleme ile Lefkoşa, Aralık 1963'te ikiye bölünmüştür. Bu gelişmeye müteakip iki bölge arasındaki sınır "Yeşil Hat" olarak isimlendirilmiştir. https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

¹¹³ Ömer Ertuğrul Meral, **Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.15.

2.9. Kıbrıs Antlaşmaları ve Uygulama Zorlukları

Kıbrıs meselesini çözümüleme gayesi ile Kıbrıs'ta bağımsız bir Cumhuriyetin kurulmasını gerçekleştiren andlaşmalara yönelik Anayasa uygulanmaya başlandıktan sonra, Kıbrıs Rum toplumu liderlerince uygulamada güçlükler çıkarılmıştır. Rumlar birçok konuda anlaşmazlıklar çıkarmışlardır. Bu durum hiç şüphesiz Rumların Türkleri baskı altına almak istediklerini ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için çalıştıklarının göstergesidir. İlaveten bu süreçte, 1962 Kasım ayı itibari ile Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios Ankara'ya ziyarette bulunmuş, gerçekleşen ziyarette Kıbrıs Devleti'ni kuran anayasa ve uluslararası andlaşmalara ilişkin değiştirme önerisini açıklamış, fakat bu talep Türk Hükümetince onaylanmamıştır.¹¹⁴

Basına yansıtılan açıklamaya göre, Makarios tarafından yapılan Türkiye ziyaretinin nedenleri; iki devlet arasındaki bağları ve ilişkileri güven çerçevesinde kuvvetlendirmek ve işbirliğini artırmaktır. 22 Kasım 1962 tarihli Bozkurt gazetesine göre Makarios, “*Anadolu Ajansı*” ve Türkiye Radyolarına verdiği demeçte ziyaretinin nedenleri hususundaki açıklaması şöyledir:

*“Bu ziyaretin, iki memleket arasında mevcut dostane münasebetleri takviye edeceğine şüphe yoktur. Şahsi temasların, memleketlerimiz arasındaki iyi münasebetler ve işbirliğine yardım edeceğine kaniim. (...) Bu vesile ile memleketlerimiz arasındaki müşterek mevzularda görüşmelerde bulunacağımız tabiidir.”*¹¹⁵

Makarios'un Ankara ziyareti beklenileni karşılamamıştır. 7 Ocak 1963 günü Dr. Küçük'ün Ankara ziyaretinde “*Cumhuriyet Senatosu Dış İlişkiler Yetkilisi Ahmet Yıldız*’ın”, “*Makarios’un ziyaretinden umduğumuzun tam tersi sonuçlar elde ettik*” söylemi Türkiye’nin hayal kırıklığını göstermiştir. Ayrıca, Makarios’un da benzer söylemleri olmuştur. Times gazetesindeki demecinde, “*anayasamızda ayrı belediyelere dair hükmün uygulanamaz olduğunu Ankara’daki Türk yetkililerine söyledim*” ifadeleri bunun en açık göstergesi olmuştur.¹¹⁶

¹¹⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s:750.

¹¹⁵ Bozkurt, 22 Kasım 1962

¹¹⁶ İsmail Şahin, **Türkiye’nin Kıbrıs’ta Statükoyu Koruma Çabaları Ve Makarios’un Ankara Ziyareti**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 42, Şubat 2016, s. 787-788.

1963 yılı sonrası Kıbrıs, iç meselelerini olmaktan çıkarak, uluslararası müdahale gerektiren bir sorun haline gelmiştir. Bu ve diğer gelişmelerin üzerine, Makarios tarafından yapılan Ankara ziyareti tüm bu endişeleri gidermek için tasarlanmıştır. Lakin bu ziyaretten her iki taraf da hayal kırıklığıyla ayrılmışlardır. Bu bağlamda Ankara, Makarios'tan antlaşmaları uygulamasını talep etmiştir. Makarios ise, anayasanın beklentileri karşılamadığını ve Türklerin anayasayı suistimal ettiğinden söz ederek Türkiye'nin bu konuya karşı anlayışlı bir tutum sergilemesini istemiştir. Sonuç itibari ile, Türkiye tarafından benimsenen politika mevcut statükonun devamı yönünde iken, Makarios ise revizyonist politikaları desteklemiştir. Mamafih, sorunun çözümüne ilişkin bir adım olarak görülen ve umutlar barındıran Makarios'un Ankara ziyareti neticesinde, ne taraflar beklentilerini karşılayabilmiştir ne de Kıbrıs'taki siyasi kaosu engelleyebilmişlerdir.¹¹⁷

1960-1963 tarihleri arasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nde adada sorun yaşanmadan Türk ve Rum toplumları adada hayatlarını sürdürmüşlerdir. 1963'te Cumhurbaşkanı Makarios'un anayasaya dönük revizyonist istekleri Kıbrıs için yeni problemlerin oluşmasına sebep olmuştur. Türklerin adadan çıkarılmasını tasarlayan “*Akritas Planı'nı*” gerçekleştirmeye başlayan Rumlar, 1963'de “*Kanlı Noel*” olarak adlandırılan katliamı gerçekleştirmişlerdir. Güvenlik nedeni ile Türkler Lefkoşa'nın kuzeyine çekilmişlerdir ve ardından 1964'de Makarios, Kıbrıs Anayasasının tek taraflı olarak feshedildiğini duyurmuştur. 1964'ten itibaren “*BM Barış Gücü'nün*” de katkılarıyla adadaki gergin ortam ve yüksek tansiyonun bir süreliğine durakladığını söylemek mümkündür. Ancak, 3 yıl sonra şiddet ve anlaşmazlıklar yeniden ışıltı etmiştir. Ayrıca, 1967'de Rumlar yeniden silahlanarak çatışmayı ileri boyutlara taşımıştır. Ada da BM “*Barış Gücü*” konuşlandırılmış ve 1965'te Türkiye Kıbrıs'a askeri operasyon düzenlemek istemiş lakin Türk Dış Politikası'nda da “*Johnson Mektubu*” vakası olarak anılan, diplomatik nezaketlerin dışında kaleme alınmış bir mektup dönem Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderilerek operasyonun önüne geçilmiştir. Bu bağlamda 1964 ile 1974 yıllarını kapsayan süreç boyunca Kıbrıs'taki Türkler, Rum baskısı altında kalmışlardır.¹¹⁸

¹¹⁷ İsmail Şahin, **Türkiye'nin Kıbrıs'ta Statükoyu Koruma Çabaları Ve Makarios'un Ankara Ziyareti**, s. 794.

¹¹⁸ <http://www.ulusam.com/wp-content/uploads/2018/03/K%C4%B1br%C4%B1s-%C4%B1n-AB-%C3%BCyeli%C4%9Finin-T%C3%BCrkiye-ye-Etkileri.pdf>, (e.t. 02.12.2019), s:7.

2.10. 1974 Kıbrıs Harekatları

Türkiye Garanti Antlaşması'nın 2. ve 3. maddesine bağlamında İngiltere'ye askeri olarak harekete geçme önerisi sunmuş, İngiltere'nin öneriye sıcak bakmaması nedeni ile Türkiye 1974 yılında askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Tarafların uzlaşından uzak, oyalayıcı hareketleri ve Türk askerinin ciddi bir tehdit içerisinde olması ile Türkiye ikinci askeri harekatı gerçekleştirmiştir. İkinci müdahale sonrası bugünkü fiili durum ortaya çıkmıştır. Kıbrıs iki parçalı bir ada haline gelmiştir. İlk müdahale uluslararası kamuoyunda olumlu karşılanıp desteklenmiş olup, ikinci müdahale işgal olarak algılanmış ve başta ABD olmak üzere birçok ülkenin tepkisini çekmiştir.¹¹⁹

28 Aralık 1967 tarihi itibarıyla, “*Geçici Türk Yönetimi*” deklare edilmiş, sonrasında “*Türk Yönetimi*” ismini alan bu kuruluşun başına ise Dr. Fazıl Küçük getirilmiştir. 1973 seçimlerinde Rauf Denktaş, Fazıl Küçük'ün görevinden ayrılması üzerine Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilmiştir. Rauf Denktaş, Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevinden 28 Şubat 1973 tarihinde istifa etmiş ve aynı gün “Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı” seçilmiştir. Bu süreçte, EOKA yapılanmasının içerisinde fikir çatışmaları çıkmış, Kıbrıs'ta Makarios'u görevden uzaklaştırmak için Yunanistan Cunta yönetiminin verdiği destek ile başarılı sonuçlanmayan darbe girişimi meydana gelmiştir. 15 Temmuz 1974 günü Yunan cuntasının da destekleri ile EOKA destekçisi “*Nikos Sampson*”, Makarios'a darbe yaparak iktidardan uzaklaştırmıştır. Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da askeri müdahale sonucu “*Yorgi Papandreu*” iktidar olmuştur.¹²⁰

İkinci harekâtın ardından “*BM Genel Sekreteri*” liderliğinde Denktaş ile Klerides arasında müzakereler yapılmıştır ve yalnızca nüfus mübadelesi hususunda mutabık kalınmış, böylece Kuzeyde yaşayan Rumlar ile Güneydeki Türkler yer değiştirmiştir. 12 Şubat 1977'de Denktaş ile Makarios imzalanan 4 maddelik “*İlk Zirve Antlaşması'na*” göre “*iki toplumlu federal yapı*”nın Kıbrıs'ta tesis edilmesi üzerinde uzlaşmaya varmışlardır.¹²¹ Rumların uzlaşmaya yanaşmaması, federal devlet önerisinin çözüm olmayışı, Rumlar'ın Mayıs 1983'te “*BM Genel Kurulu'na*” gitmeleri ile Kıbrıs Türk tarafı “*kendi kaderini*

¹¹⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı”, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (e.t.03.01.2020)).

¹²⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı”, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (e.t.03.01.2020)).

¹²¹ Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> , (e.t.03.01.2020)

“*tayin etme*” hakkına dayanarak 15 Kasım 1983 günü “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ’nin*” kurulduğunu deklare etmiştir.¹²²

3. 1980 SONRASI KIBRIS SORUNU

3.1. 1980 1990 Döneminde Türkiye Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu

15 Kasım 1983 tarihinde Rauf Denktaş tarafından ilan edilen bağımsızlık bildirisi KKTC’nin kurulduğunu tüm dünyaya ilan etmiş, ancak Rumlar, Yunanistan ve BM ilâna karşı sert tepki göstermiştir. BMGK 541 sayılı karara istinaden Türk tarafının kararından geri dönmesini istemiş ama Türkiye Cumhuriyeti devleti ve KKTC, BM’nin çağrısına kayıtsız kalmıştır. Türk hükümeti KKTC’yi resmen tanımış ve “KKTC Kurucu Meclisi’nin” hazırladığı anayasa 12 Mart 1985 günü onaylanmıştır. Sonrasında gerçekleşen seçimlerde KKTC’nin ilk Cumhurbaşkanı olarak Rauf Denktaş seçilmiştir. Sonuç itibarıyla adanın kuzeyi Türk devletli, güney kesimi ise Rum devletli olarak iki toplumu barındırına heterojen yapıli bir ada oluşmuştur. KKTC’yi ABD’nin rijit tutumları yüzünden hiçbir ülke resmen tanımamıştır ve Yunanistan bu meseleyi uluslararası platformlara aksetmiştir. Kıbrıs Rum kesiminin dünyada “Kıbrıs Hükümeti” olarak tanınmanın vermiş olduğu rahatlık ile uzlaşa ya da anlaşmalara yanaşmamıştır. BM Genel Sekreterinin ortaya koymuş olduğu “iki toplumlu iki federasyonlu tasarısı” da Türk halkının kabul etmesine rağmen reddetmişlerdir.¹²³

Rum tarafında gerçekleşen 1988 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Yorgo Vassiliu kazanmıştır ancak Vassiliu da Kiprianu’nun sert davranış ve tutumlarını devam ettirmiştir. Denktaş’ın 3 Mart 1988’de ilettiği iyi niyet önerileri diğerleri gibi kabul edilmemiştir.¹²⁴

¹²² Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu_I
http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_I.pdf , (24.11.2019)

¹²³ Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu_III ,
http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_III.pdf , (e.t.24.11.2019)

¹²⁴ Ege Demirel, **a.g.e.**, s. 80-81.

3.2. 1990-2002 Dönemi

1989’da taraflar arasında kopan görüşmeler, 1990’lardan itibaren yeniden tekrar sağlanmıştır. 1993’te ise Rum tarafındaki Başkanlık seçimlerini Klerides kazanmış ve “Avrupa Birliği (AB)” üyeliği için çalışmaları yoğunlaştırmış olup Yunanistan’da Rumlar’ı üyelik hususunda desteklemiştir. Bu süreçte, AB Korfu Zirvesi düzenlenmiş, zirvede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’ni temsil eden Kıbrıs, “*AB genişleme programına*” katılmıştır. KKTC’de ise “Demirel-Denktaş Deklarasyonu” imzalamıştır ve KKTC ile Türkiye arasındaki bağları kuvvetlendirme konusuna dikkat çekilmiştir.¹²⁵

1996-1997 arası gergin geçen dönemde sistematik şiddet ve saldırılar, Kıbrıs’a yerleştirilmesi planlanan Rus S-300 füzeleri sorunu, GKRY’nin AB’ye üye olma hırsı, BM bölgesinde bir Türk askerinin Rum askerini vurma konusu, Türk bayrağını direktten indiren Rum provakotörün hayatını kaybetmesi ve tarafların karşı karşıya gelmesine neden olan diğer konular (Rum motorsikletlilerin sınırı ihlal etmeleri vb...) yaşanmıştır. 24 Şubat 1997’de AB’nin Kıbrıs Sorununa karşı yaklaşımında bir değişim söz konusu olmuştur. Şöyle ki, Kıbrıs’ın tam üye olarak AB’ye dahil olması için, siyasi ve diplomatik çözümün sağlanmasını ön koşul olarak istenmiştir. 1997’de “*BM Genel Sekreteri Kofi Annan*” içeriği ve mahiyeti yüksek bir çözüme ilişkin müzakereler için gayret göstermiştir. 31 Ağustos 1998 günü soruna kalıcı bir çözüm maksadı ile Denktaş “adada iki devlet arasında bir konfederasyon tezini” deklare ederek Kıbrıs hususundaki yaklaşımını açık bir biçimde beyan etmiş ve mesele için yeni bir sayfa açılmasını sağlamıştır. Kıbrıs sorunu için Konfederasyon tezi ortaya konduktan sonra, süreç motivasyonunu kaybederek durgunluk dönemine girmiş, sonrasında dönem BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın gayretleri bağlamında müzakereler sürdürülebilir kılınmıştır. Klerides ve Denktaş, 3-14 Aralık 1999 tarihleri arasında New-York görüşmelerinde bulunmuş ve görüşmeler Cenevre’de devam etmiştir.¹²⁶

Anlaşılabacağı üzere 1990’dan başlayarak Kıbrıs Sorunu hususunda her iki taraf arasındaki ilişki için şu söylenebilir; Rum kesiminin AB’ne üye olma konusundaki heves ve istekleri, sonuç alınamayan çok sayıda müzakere ve görüşmeler, her iki toplum

¹²⁵ https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-ve-kuzey_kibris-turk_cumhuriyeti-cumhurbaskanlari-suleyman-demirel-ve-rauf-r_-denktas_in-ortak-aciklamasi_-4-temmuz-1997.tr.mfa

¹²⁶ Kıbrıs Hakkında detaylı bir kronoloji için bakınız: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/118205.asp?cp1=1>, (e.t.03.01.2020)

arasındaki gergin ortam ve gerçekleşen saldırılar meydana gelmiştir. Bu dönemde Yunanistan ise Rum tarafının provokatörlüğünü yapmayı asla ihmal etmemiştir.

3.3. 2002 Yılı Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve Annan Planı

Türkiye 1950’li yıllar ile birlikte Kıbrıs’taki Türklerin hayatlarını ve maddi güvenilirliklerini sağlamaya çaba sarfetmiş, Rumların Kıbrıs’ta egemenlik kurarak Yunan hegemonyasına karşı direnmiş, ve KKTC’nin bağımsız bir ülke gibi uluslararası platfromlarda tanıtmaya gayret göstermiştir. 2002’deki Türkiye’deki iktidar değişikliği, Adalet ve Kalkınma artisi’nin (AKP) proaktif politikalar takip etmesi ile beraber Türkiye’nin Kıbrıs konusunda takip ettiği politikanın da değişimini beraberinde getirmiştir. AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan’dan önce iktidarda bulunan Ecevit hükümeti “*çözumsuzlüğün en iyi çözüm olacağı*” yani mevcut durumun sürdürülmesi yönünde bir politika benimserken Erdoğan Kıbrıs Sorununa mutlak bir biçimde bir çözüme kavuşturulması gerektiğini ve “*Belçika örneğinin emsal teşkil ederek iki toplumdandır oluşandır bir devlet yönetiminin kurulması gerektiğini*” söylemiştir.¹²⁷

Dönemin “BM Genel Sekreteri Kofi Annan” tarafından 11 Kasım 2002’de Kıbrıs Sorunu’nun taraflarına bir taslak çözüm önerisi olarak sunulan Annan Planı, ilk sunulduğunda kabul edilmemiş, nihai şeklini alması belli bir süre devam etmiştir. Bu bağlamda Plan, revize edilerek yeniden hazırlanmış, nihayetinde son halini alarak taraflara iletilmiştir.¹²⁸

Resmi ismi “*Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Anlaşma Temeli*” olan plan Kıbrıs’daki soruna dair çeşitli anlaşmaları, yeni kurulacak olan devletin anayasasını, bir takım protokol ve haritaları barındıran bir metin olarak hazırlanmıştır. Bu plana göre; federal yapıyı haiz olan iki Parça Devletli (*Component State*) Ortak Devlet (*Common State*)’in kurulması tasarlanmıştır. Yönetilecek olan iki ayrı bölgele adanın federal hükümet ile Parça Devletlerin arasındaki bağlantı ve ilişki İsviçre federal hükümetinin kantonları ile arasındaki ilişki ve AB ve dış politikayı kapsayan hususlarda ise Belçika örneği model alınarak düzenlenmiştir.¹²⁹ Annan Planı’na göre İngiltere, Türkiye ve

¹²⁷ Yavuz Cankara, Doğu Akdeniz’in Artan Petropolitik Önemi Ve Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti, 2016, sayı, 47, s. 24-25.

¹²⁸ Fatma Çalik Orhun, **K.K.T.C Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş’ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi**, İstanbul, Hiper Yayınları, 2009, s. 119.

¹²⁹ Bkz. Çalışmanın üçüncü bölümünde İsviçre ve Belçika modelleri hakkında detaylıca bilgi verilmiştir.

Yunanistan ile 1960 Antlaşmalarının konusunu içeren iki toplum arasındaki güç paylaşımları, yetki dağılımı, dengeler ve diğer bütün unsurlar yeniden tanımlanmakta ve mevcut durumdan yeni duruma geçişin yol haritası çizilmiştir. Bu geçiş BM tarafından “Yapıcı Muğlaklık” (*Constructive Ambiguity*) olarak tanımlanmaktaydı. Açıkçası, bu planın beraberinde getireceği düşünülen çözüm ile hangi yapının oluşacağına dair cevap “muğlak” bırakılmıştır.¹³⁰

Annan Planı’nın kapsadığı hükümler; 1) “Yönetim ve Yetki Paylaşımı”, 2) “Mülkiyet Konusu”, 3) “Güvenlik ve Garantiler”, 4) “Toprak Düzenlemeleri”, 5) “Göçmenler, ikamet ve vatandaşlık”, olmak üzere beş maddede sıralanabilir. Kıbrıs’ta İngiliz askeri üsleri dışındaki kalan kısımlar için bölgelerin bağımsızlığa sahip federal bir devlet şeklinde, bir çatı altında biraraya getirilmesini öngören “Annan Planı” karşısında, AKP hükümeti ile Denktaş’ın Kıbrıs sorununa yönelik yaklaşımları ve öngördükleri planlar uyuşmamıştır. Hükümet tarafından planın kabul edilmesi için Denktaş’a baskı yapılmış, fakat görüşmeler olumsuz sonuçlanmıştır. Söz konusu planda ilgili taraflar arasındaki görüşmelerde uzlaşılammamış olsa bile planın boşluklarının BM Genel Sekreteri tarafından dolduracak olması, Türkiye ve KKTC için “Annan Planı’nın” kabul edilebilir bir nitelikte olmadığını göstermiştir. Gerçekleşen referandumda sunulan Annan Planı KKTC’li Türklerin %65,91 kabul oyuna karşılık, Rumların %75.38’nin red oyunu almıştır.¹³¹

Kıbrıs Sorunu açısından 2004 yılında sunulan Annan Planı mahiyeti itibarıyla bir dönüm noktası niteliğindedir. Şöyle ki; planın Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmesinin altında yatan maksat AB üyesi olabilmek ve bu kuruluşun sağlayacağı avantajlardan yararlanmak olmuştur.¹³²

Nitekim, Annan Planı’nın reddedilmesinden sonra 1 Mayıs 2004’te GKRY “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak AB üyesi olmuştur ve GKRY mükâfatlandırılmıştır. Buna istinaden Türkiye, Rumların Kıbrıs Türklerini temsil etme yetkilerinin bulunmadığını ve üyeliğin Türkiye’nin adada Kıbrıs’ta 1960 Anlaşmaları doğrultusunda Kıbrıs üzerindeki hak ve sorumluluklarına hâlel getirmeyeceğini açıklamıştır. Kıbrıslı Türkler’e yönelik

¹³⁰ Baskın Oran, **a.g.e.**, s. 638-640.

¹³¹ http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (e.t. 09.03.2021)

¹³² Günar, , **a.g.e.**, s. 102.

uygulanan izolasyon kararlarına istinaden, 27 Temmuz 2005'te Azerbaycan adaya direkt uçuşlar gerçekleştirmiş, ve izolasyonun kaldırılması için destek vermiştir. Kıbrıs ve Yunanistan tarafından gösterilen tepki nedeniyle izolasyon kalırdırlamamıştır. 2006 yılında ise Abdullah Gül öncülüğünde sorunları çözmek için 10 maddelik “eylem planı” önerilmiştir ve Gül tarafından önerilen plan bağlamında Türk liman ve hava alanlarının Kıbrıs bandıralı uçaklar ile gemilere açılması teklif edilmiş, ancak plan Kıbrıslı Rumlar tarafından reddedilmiştir.¹³³

Şubat 2011'de Kıbrıs'ta düzenlenen mitingde, Türkiye karşıtı kışkırtıcı ve provokatif bir pankart sebebi ile “besleme krizi” patlak vermiştir. “*Ekonomik paketlere ve gerici politikalara karşı düzenlenen toplumsal varoluş mitinginde*”, “*Ankara Elini Yakamızdan Çek*” yazılarını içeren pankartlar ile Türkiye Başbakanı Erdoğan'ın ‘besleme’ çıkışı, krize sebep olmuştur. Başbakan Erdoğan'ın konuya ilişkin şöyle bir açıklaması bulunmaktadır:

“Kuzey Kıbrıs'ta son günlerde provokatif eylemler var. Güney'le beraber yapıyorlar. Bize 'defol' diyorlar. Türkiye'ye karşı böyle bir eylem hakları yoktur. Benim müsteşarımın aldığı 5 milyar küsur... Beyefendi 10 bin lira alıyor bir de bu eylemi yapıyor utanmadan. 'Türkiye buradan çek git' diyor. Sen kimsin be adam... Şehidim var gazim var, stratejik olarak ilgiliyim. Kıbrıs'ta Yunanistan'ın ne işi varsa Türkiye'nin Kıbrıs'ta stratejik olarak o işi var. Ülkemizden beslenenlerin bu yola girmesi manidardır. Destekliyoruz, karşılığının olması gerekmiyor mu?”¹³⁴

Türkiye'den KKTC'ye içme suyu taşıma ve diğer su ihtiyaçlarını karşılamaya dönük proje için 13 Ekim 2012 tarihinde harekete geçilmiştir. Bu “can suyu projesi” ile hem Türkiye ile yavru vatan olan KKTC arasındaki bağı güçlendirmek, hem de GKRY'ye adadaki Türkiye mevcudiyetini unutturmamak amaçlanmıştır. “Asrın Projesi” olarak bilinen “KKTC Su Temin Projesi”, 17 Ekim 2015'te Kuzey Kıbrıs'taki Geçitköy barajına

¹³³ Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> , (e.t.03.01.2020)

¹³⁴ Ayberk, İbrahim; Akşit, Sait ve Dayıoğlu, Ali, “Bir De Facto Devlet Olarak Kuzey Kıbrıs'ta Sivil Toplum: Toplumsal Tepki, Kıbrıs Türk Sendikaları ve Türkiye'yle İlişkiler”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 16, Sayı 64, 2019, s. 127-144.

yönelik yapılan proje kapsamında KKTC'ye Türkiye'den yılda 75 milyon metreküp suyun 50 yıl boyunca ulaştırılması amaçlanmıştır. Söz konusu proje başlamasından itibaren hem uluslararası hem de yerel kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır.¹³⁵

3.4. Kıbrıs Sorununun Avrupalılaşması

Yunanistan, 1981'de Avrupa Birliği'ne¹³⁶ üye olmuştur. “*Kıbrıs Sorunu'nun*” uluslararası boyutlara taşınarak bir AB sorunu haline gelmesinin sebebi, 1981'den beri, AB üyesi olan Yunanistan'ın GKRY lehine AB üzerinden uygulamış olduğu baskılar olmuştur. 1990 yılında GKRY'nin topluluğa üyelik başvurusu ile GKRY'nin üyeliğine 1993'ye olumlu bakıldığıнын bildirilmesi ile “*Kıbrıs Sorunu'nun*” boyutunu boyutunu değiştirmekle kalmamış, Kıbrıs Sorunu'na AB'nin bir taraf olmasına neden olmuştur. 1950'li yıllarda beri Türk-Yunan ve kısmen İngiliz ilişkilerinin meselesi olan “*Kıbrıs Sorunu*” Rum tarafının tam üyelik başvurusuyla birlikte ‘Avrupalılaşma’ya başlamıştır. “*Kıbrıs Sorunu'nun*” “*Avrupalılaşması*” 1990 sonrası AB Zirve kararları ile Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getiren bir soruna dönüşmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, GKRY'yi çözüme teşvik eden tüm motivasyonlar ortadan kalkmıştır.¹³⁷

Türkiye 1987'de Avrupa Topluluğu'na (AT) tam üyelik başvurusunda bulunmuş, AT Komisyonu, Türkiye'nin üyelik başvurusu sonrası açıklamış olduğu gerekçeli kararında, Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması gerektiğinin altını çizmiştir. Akabinde, “*Kıbrıs Sorunu'na*” dair her türlü belgede AT tarafından ortaya konan her resmi belgede Kıbrıs sorununa dikkat çekilmiş ve Türkiye'nin adada çözüme dönük daha yapıcı bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini belirtmiştir. Kıbrıs'a dönük taraflararası tartışmalar devam ederken, GKRY 4 Temmuz 1990 tarihinde tüm adayı temsilen AB üyelik başvurusu yapmıştır. Türkiye tarafından dile getirilen itirazlara rağmen AB Bakanlar

¹³⁵ Selçuk Dağışan, Ulvi Keser, **KKTC Su Temin Projesine Karşı Yürütülen Algı Operasyonlarının Değerlendirilmesi**, International Journal of Social Inquiry Cilt 13, Sayı 1, 2020, s. 188-190.

¹³⁶ Metinde tekliğin sağlanması adına Avrupa Birliği ifadesi kullanılmıştır. İlgili dönemlerde Avrupa Birliği entegrasyonunun ifade edilişi farklılaşmıştır. 1965 sonrası Avrupa Toplulukları olarak isimlendirilen entegrasyon süreci, 1993 yılı sonrası Avrupa Birliği olarak adlandırılmıştır. Detaylı bilgi için bakınız:

¹³⁷ Nasuh Uslu, **Kıbrıs'ın Bütünleştirilmesinde AB'nin Olası Rolü ve Açmazlar**, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 6, Sayı: 22 ss.1-22, 2010 s. 12-15.

Konseyi Ekim 1993 tarihinde Avrupa Komisyonu görüşü doğrultusunda 1995’de üyelik görüşmelerinin başlaması yönünde görüş bildirmiştir.¹³⁸

10-11 Aralık 1999 tarihinde devlet ve hükümet başkanlarının biraraya geldiği “Helsinki Zirvesi” ile Türkiye AB aday ülkesi olarak ilan edilmiştir. Kıbrıs hususunda AB Konseyi, “*politik bir çözümün Kıbrıs’ın AB’ye katılımını kolaylaştıracağını*” belirtmiştir. Helsinki’de “bölünmüşlük meselesine çözüm bulmaya gerek duyulmaksızın Kıbrıs’ın AB’ye üye olabileceği” beyan edilmiştir. Türkiye’nin AB üyeliği için Kıbrıs’ın bir ön koşul teşkil etmediği ve dolaylı yollardan “*Türkiye’nin üyelik sürecinin Ege ve Kıbrıs sorunlarında kaydedilecek ilerlemelerden etkileneyeceği*” belirtilmiştir. Bununla birlikte, 2004’te gerçekleşen Annan Planı referandumuna Rumlar “*Helsinki Zirve Kararları’nın*” rahatlığından aldıkları cesaret ile çözümden yana bir tutum sergilememiştir.¹³⁹

Kendine münhasır özellikler barındıran Kıbrıs, AB için de önemli ve özel bir statüde bulunmaktadır. Adanın tek temsilcisi olarak GKRY’nin kabul edilip Kıbrıs’ın AB üyesi olması sorunun boyutlarını bir üst noktaya taşımıştır. Şöyle ki; Kıbrıs’ın 2004 yılında üyeliği gerçekleştikten sonra, iki toplumlu adada Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere karşı AB üyeliği konusundaki rijit tutum ve yaklaşımları GKRY adına AB çerçevesinde üyelik konusu ile ilgili birçok meseleyi gündeme taşımaktadır.¹⁴⁰

Kıbrıs’ın AB üyeliği açmazına ilişkin olarak AB’nin yaklaşımı ise; sorunu objektif değerlendirerek taraflara yönelik iş birliği kurma çağrıları içeren uzlaş ve çözüm odaklı yönde ilerlemiştir. Ne var ki, AB’nin bu yapıcı tutumu, Yunanistan’ın AB üyesi olması ve 1987 yılında Kıbrıs ile gümrük birliğinin sağlanmasından sonra değişmiştir. Bu bağlamda, AB tarafından Kıbrıs Sorununa yönelik benimsenen tarafsızlık rolü önemini yitirmiştir. Nitekim, 1993’de BM tarafından düzenlenen Kıbrıs sorununa yönelik halklar arası gerçekleşen toplantılarına AB’nin de bir katılımcı ile katılması, AB’nin Kıbrıs Sorunu’na yönelik ilk doğrudan müdahalesi olduğunu göstermiştir. Kuşkusuz ki AB’nin değişen bu rolünün temelini, Kıbrıs’ın Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile 1994’te üzenlenen “*Korfu*

¹³⁸ Hasan Mor, **Kıbrıs Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2 s. 991-993.

¹³⁹ Melek M. Fırat, **Helsinki Zirvesinden Günümüze Türkiye-AB İlişkileri**, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1121/13203.pdf>, (e.t.14.12.2013)

¹⁴⁰ Günar, **a.g.e.**, s. 105.

Zirvesi 'nde" AB aday ülkesi olarak deklare edilip genişleme perspektifine dahil edilmesi oluşturmaktadır.¹⁴¹

Diğer önemli bir gelişme olarak; 29 Temmuz 2005'te, Kıbrıs'ta yoğunlaşmış içeriğe sahip bir çözüm ile birlikte şekillenecek ortaklık devleti ile bağlantılar kuracağını beyan eden "*Uyum Protokolü*"¹⁴² Türkiye ile "AB Dönem Başkanlığı ve Komisyon" arasında imzalanmıştır. İmzanın akabinde, formel bir ilan ile duyurulmuş ve "*Uyum Protokolü'nün*" onaylanmasının GKRY açısından siyasi tanınırlığın sağlanacağı manasını taşımayacağı ifade edilmiştir. AB de Türkiye tarafından sunulan sözkonusu deklarasyona 21 Eylül 2005 günü yanıt niteliğinde bir karşı-deklarasyon neşredilmiştir. 22 Eylül 2005 günü ise Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından AB'nin karşı-deklarasyonuna yönelik AB'nin Kıbrıs sorununa yönelik gerçekleştirmesi beklenen sorumluluk ve yükümlülüklerinin altını çizen bir basın açıklaması yapılmıştır.¹⁴³

Dönemin "KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat", "*BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon'a*" 22 Şubat 2008'de mektup aracılığı ile ilerleyen sürece ilişkin Kıbrıs Türk kesiminin ümitlerini belirterek kapsamlı çözüm çabalarına ivme kazandırılmasını istemiştir. Ayrıca, Kıbrıs'ta istikrarlı, demokratik ve kalıcı bir çözümün tesis edilmesi için fırsatların bulunduğunu dile getiren Talat, Türkiye'nin, Kıbrıs Türk tarafının yapıcı tutumlarını desteklemeyi sürdüreceğini, Türkiye'nin, anavatan ve üç garantör devletten biri olarak kapsamlı müzakere süreci ile çözüm odaklı olduğunu, Kıbrıs Türk milletine yönelik izolasyonların kaldırılmasını beyan etmiştir.¹⁴⁴

Diğer yandan Kıbrıs Sorunu, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki aşması gereken en büyük engellerden birisidir. GKRY'nin ve AB'nin soruna yönelik tutumu Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki milli menfaatlerine yönelik bir tehdit unsuru olarak karşısına çıkmakta, ve Kıbrıs sorununu daha büyük bir problem haline getirerek Türkiye'yi siyasi anlamda manipüle etmektedir. Buradan hareketle şu açıkça söylenebilir ki; AB'nin Kıbrıs

¹⁴¹ A.e., s. 109.

¹⁴² Uyum Protokolü, Türkiye ile AB Dönem Başkanlığı ve Komisyon arasında karşılıklı mutabık kalınarak imzalanmış olan AB ile müzakereerin başlamasına yönelik bazı önşartlar içeren bir protokoldür.

www.mfa.gov.tr/no_123---29-temmuz-2005_-1963-ankara-anlasmasi_ni-tum-ab-uyelerine-genisleten-uyum-protokolu-hk_.tr.mfa

¹⁴³ https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-kibris_la-ilgili-deklarasyonu_-29-temmuz-2005.tr.mfa ;

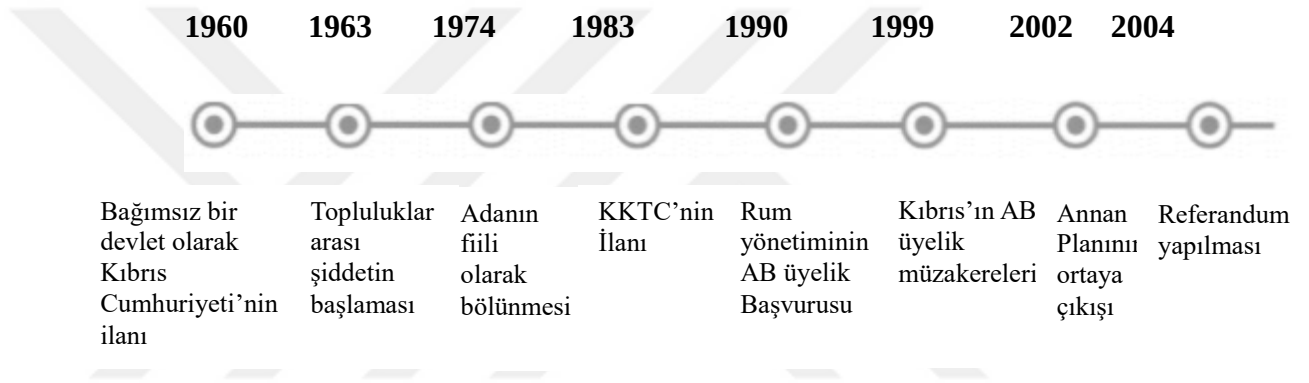
https://www.mfa.gov.tr/declaration-by-turkey-on-cyprus_-29-july-2005.en.mfa ;

https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

¹⁴⁴ https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

Sorununa yönelik ilk benimsediği soruna taraf olmama politikasını yeniden aktive ederek, soruna çok boyutlu açıdan bakarak Türkiye, Yunanistan, GKRY ve KKTC aktörlerini kapsayan, BM liderliğinde bir uzlaşma yolunu destekleyen bir katalizör olarak hareket etmesi tartışılmaz bir gerekliliktir. Böylece, AB dış politika bağlamında sahip olmak istediği profile kavuşabilecek ve imajını düzeltebilme olanağına kavuşabilme fırsatı bulacaktır.¹⁴⁵

Şekil 2: Kıbrıs Sorunu Dönüm Noktaları

Kaynak Ege Demirel, Stratejik Diyalog Plan Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu: Çatışma Analizi Mi Çözüm Önerisi mi, s.82.

¹⁴⁵ A.e., s. 114.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS SORUNU'NA YÖNELİK FEDERALİST ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE ALTERNATİF MODELLER ÜZERİNDEN ANALİZİ

1. Uluslararası İlişkiler Bağlamında Tanınmamış Bir Devlet: KKTC

Uluslararası sistemde geçmişleri ve politik süreçleri birbirinden ayrı özelliklere sahip devlet tipleri bulunmaktadır. Siyasi haritaların dramatik bir biçimde değişmesiyle şekillenen alternatif siyasi haritalar üzerinde resmen tanınmayan çok sayıda siyasi oluşum bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın bu bölümünde ilk olarak ayrılma hakkı anlamına gelen self-determinasyon ilkesi, bağımsızlık hakkı ve tanıma biçimleri incelenecek, sonrasında da KKTC'nin niye tanınmadığı sorusu düzleminde federalist yönmetim biçimi bağlamında ortaya konan çözüm önerileri ve diğer alternatif modeller analiz edilecektir. Bu bağlamda coğrafi konumları, tarihleri ve politik gelişimleri itibarıyla birbirinden farklı olan ve bağımsız devlet statüsü kazanan ve aralarında KKTC ile benzerlikler ve farklılıklar bulunan federal ve alternatif modellere yer verilecektir. Ayrıca KKTC için federal bir çözüm üzerinde tartışılmakta olan diğer modeller de incelenerek ortaya konan federal çözümlerin eksik yönleri değerlendirilecektir. Kosova ile KKTC arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ele alınacaktır. Ayrıca, KKTC için federal bir çözüm dışında üzerinde durulmakta olan diğer modellerde incelenerek federal bağlamda ortaya konan modellerin eksik yönleri tartışılacaktır.

1.1. Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı

I. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla beraber Wilson prensipleri kapsamında “*kendi kaderini tayin hakkı/ The right of self-determination/ le droit des peuples a disposer d'eux-mêmes*” anlam kazanmıştır. Bu süreç beraberinde kolonizasyon sistemini ortadan kaldırmış ve birçok devlet bağımsızlığını kazanmıştır. 1960'lı yıllarda BM tarafından kendi kaderlerini tayin etme hakları bildirgeyle desteklenmiş, sömürge devletlere ve milletlere bağımsızlık verilmesinin yolu açılmıştır. 1990'larda ise Sovyetler

Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla yeni bağımsız devletler meydana gelmesi politik haritalarda çarpıcı değişimlere sebep olmuştur.¹⁴⁶

Bu gelişme öncesinde imparatorluk düzenlerinin bir parçası olmakla yetinen, görünmez sayılan azınlık halklar, self determinasyon ilkesine binaen kendi ulus devletlerini kurma eğilimlerini açık bir biçimde göstermişlerdir. Uluslararası hukukun self determinasyona ilişkin tutumu, bu ilkeyi genel bir hak olarak görmekten ziyade mevcut devlet sınırlarını muhafaza etme yönünde olmasına rağmen birçok ulusal veya etnik topluluk, self determinasyon hak iddiasını ileri sürmektedir.¹⁴⁷

Uluslararası hukuk sistemindeki tartışmalı konulardan biri olan, devletlerin oluşumunda temel argümanlardan biri olarak öne çıkan self determinasyon hakkı ve bağımsızlık hakkı bağımsızlığını kazanmak isteyen mücadeleci halklar için hayati bir öneme sahiptir. Konunun evrensel boyutta birçok gelişmiş devletin de gündemini meşgul etmesi sorunu daha önemli bir boyuta taşımakta, uluslararası sistemin geleceğine ilişkin soru işaretlerine sebep olmaktadır. Dünyanın hemen hemen her yerinde “kendi geleceğini belirleme ilkesine” binaen, özgürlük ve bağımsızlık için savaşan birçok ırksal, dilsel veya dinsel topluluklar yer almaktadır. 21. Yüzyıl itibarıyla, uluslararası hukuk kapsamında en çok tartışılan nosyonlardan biri olan “*self-determinasyon hakkı*” ile ulus-devletlerin parçalanma sürecine girmesi, nosyonun revizyonistlik ve yıkıcılık seviyesinin yüksek düzeyde olduğunu kanıtlar niteliktedir. “*Kendi geleceğini belirleme ilkesi*”; bir insan topluluğunun “yaşam hakkını” diğer ülkelerden bağımsız biçimde kendi iradesine bırakılması, herhangi bir baskı ve şiddete maruz kalmadan istediği kararı verebilmesi olarak tanımlanmaktadır. “*Bağımsızlık hakkı*” ise; kendi geleceğini tayin etmek ve devlet olarak tanınmak isteyen halklar için egemenliği altında oldukları otoriteye karşı varoluşsal bir savaş olarak ifade edilebilir.¹⁴⁸

Filhakika günümüz itibarıyla kendini millet gibi hisseden her insan topluluğunun kendi mukadderatlarını bizzat tayin etme hakkı/ilkesine dayanarak bu haktan faydalanabilecekleri uluslararası hukuk tarafından kabul edilmektedir. Self

¹⁴⁶ Ali Onur zcelik ve Anzhela Pataraya, **Tanınma Sorunu Yaşayan Devletler Aisinden Egemenlik Ve Tanınma Konusunun Kavramsal Analizi**, Alternatif Politika, 11 (1), 2019, s. 2-3.

¹⁴⁷ Mustafa Koçak, **Self Determinasyon Hakkı Ve Self Determinasyon Hakkı Teoriler**, Dühfd, Cilt: 23, Sayı: 38, 2018, s. 87-88.

¹⁴⁸ Mesut elik, **Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı**, Ankara, Ankara Barosu Dergisi, 2015/2, s.197-199.

determinasyon ilkesi iki boyutlu bir kavram olarak kabul edilmektedir: “*dışsal self determinasyon hakkı*” ve “*içsel self determinasyon hakkı*”. Dışsal self-determinasyon ilkesi aynı zamanda “*ayrılık hakkı*” anlamına gelir. En genel ifadeyle devlet içerisinde yer alan bir grubun “*ayrılarak*” yeni bir devlet oluşturma eğiliminde olmasıdır. İkinci olarak “*içsel self-determinasyon*” ise; herhangi bir ayrılma olmaksızın ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini bulunduğu ülke içinde sağlama olanağına haiz olma anlamındadır. “İç self determinasyon hakkına” herhangi bir ihlal söz konusu olduğunda, uluslararası hukuk tarafından halkların “*dış self determinasyon hakkının*” kullanılmasına imkan tanınmaktadır.¹⁴⁹

Bu olgular esas alınarak söylenebilir ki; self determinasyon talepleri kendini bir millet olarak gören gruplar tarafından bir hak olarak iddia edilmektedir, fakat bu isteklerin ardının gelmeyeceği öngörülemez bir sorunu beraberinde getirmektedir. Dışsal self determinasyon; uluslararası hukuk tarafından devletlerin ülkesel egemenliklerine üstünlük tanıdığı gerekçesi ile meşru görülmemektedir. 1966 yılında “İkiz Sözleşmeler”¹⁵⁰ ile başlayan dönem itibarıyla, devletler sınırları içinde bulunan milletlere iç self determinasyonun gerekliliklerini sağlamakla yükümlüdür ve bu yükümlülüğü yerine getirmeyen devletlere karşı ileri sürülecek ayrılma talepleri meşruluk kazanmıştır.¹⁵¹

1.2. Bir Devletin De Facto ve De Jure Olarak Tanınması

Devletler Hukukunda tanıma kavramına ilişkin olarak geniş bir tatbik sahası bulunmaktadır. Uluslararası hukukta tanıma “*recognition*”, belirli gerçek durumları kabullenmek ve onlara hukuki boyutta önemsemek olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası sistem gösteriyor ki bugün halen yasal olarak tanınmayan ve/fakat fiili olarak alternatif siyasi haritalarda yerini alan ve varlıklarını sürdürmekle beraber mevcut sisteme meydan

¹⁴⁹ Koçak, a.g.e, s. 107-108.

¹⁵⁰ “İkiz Sözleşmeler” 1966 yılında BM’nin XXI sayılı Genel Kurul kararı bağlamında onaylanan inan haklarını konu edinen sözleşmelerdir. İlgili sözleşmelerde self determinasyon hakkının önem vurgulanmıştır. Sözleşmeler 1976 yılında yürürlüğe girmiş ve self determinasyon hakkının hukuki zeminini güçlendirmişlerdir. (Koçak, a.g.e. s.96)

¹⁵¹ Koçak, a.g.e, s. 142.

okuyan bazı devletler vardır. Bu tür politik oluşumların bazıları uluslararası platformda belirli bir düzeyde tanınırlığı haiz iken bazıları hiç tanınmamıştır.¹⁵²

Uluslararası sistem dahilinde bağımsız bir devlet olduğu netleşmemiş ülkeler için kullanılan “*quasi-state (devlet benzeri)*” kavramı “Profesör Robert Jackson” tarafından literature kazandırılmıştır. Jackson tarafından üçüncü dünya ülkelerinin az gelişmişliğine ithafen özgün bir yorumlama geliştirdiği söylenebilir. 1945 sonrası dönemdeki uluslararası değişimler birçok yeni yarı devletin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Jackson’a göre bu ülkelerinin çoğu yarı devlettir ve bu ülkelerin insan haklarını koruyamadığı veya sosyal fayda ve ekonomik refah sağlayamadığı için “*pozitif*” değil “*negatif*” egemenliğe sahiptirler.¹⁵³

Devletler hukuku uygulamasında tanıma biçimlerine istinaden; “*de jure*” (hukuki) ve “*de facto*” (fili) ayrımı yapılmaktadır. “*De facto*” tanıma “*ad hoc (geçici)*” ve sınırlı nitelikteki tanıma türüdür ve geri alınabilmektedir. “*De facto*” tanımada, ticaret ve konsolosluk ilişkileri kurulabilir fakat genel itibarıyla devletler arası iletişim diplomatik ilişkiler düzeyine ulaşmamaktadır. Diğer yandan ise “*de jure*” tanıma; uluslararası hukukun tanımaya bağladığı bütün hüküm ve sonuçları kapsar, haliyle hukuki tanıma geri alınamaz ve devletin tamamen tanınması anlamına gelmektedir.¹⁵⁴

En genel tanımı ile ifade etmek gerekirse “*de facto devletler*” belli bir toprak parçası üzerinde iki yıl veya daha uzun bir zaman diliminde bölgesel kontrolü sağlayarak bağımsızlığını egemen bir devlet olarak deklare etmiş ve/fakat uluslararası sistemde herhangi bir tanınırlığı ve buna bağlı olarak meşruluğu elde edememiş birimlerdir. Sistemin kara koyunları olarak görülen “*de facto*” devletlere istinaden akademik ilginin artmasına rağmen, de facto devletleri net bir şekilde ifade etmek mümkün değildir. Haliyle bir oluşumun “*de facto*” devlet şeklinde belirtilebilmesi için ortak bulunması gereken özellikleri içeren fikir sunmak da oldukça zordur. Günümüz itibarıyla “*Abhazya, Güney Osetya, Dağlık Karabağ, Transdinyester, Kuzey Kıbrıs ve Somaliland*” de facto devletler olarak bilinmektedir.¹⁵⁵

¹⁵² A.e., s. 10-11.

¹⁵³ Altuğ Günel, **Kıbrıs ve Kosova Sorunlarının Uluslararası Hukuk Açısından Karşılaştırılması**, 2010, Volume 16 , Issue 38, s. 159- 162.

¹⁵⁴ Mesut Çelik, **Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı**, Ankara Barosu Dergisi, 2015/2, S. .208-209

¹⁵⁵ İbrahim Ayberk , Sait Akşit Ve Ali Dayioğlu, Uluslararası İlişkiler, Cilt 16, Sayı 64, 2019, s. 128.

Uluslararası sistem içinde devlet olmanın bütün unsurlarına sahip olmasına rağmen tanınmayan devletler bulunmaktadır. Peki ya söz konusu unsurların¹⁵⁶ tamamını sağlayan, devlet tanımını harfiyen karşılayan bir devletin kurulması ile tanınması arasında bir ilişki var mıdır veyahut bir devletin kurulması ile diğer devletlerce tanınma hususundaki kıstaslar nelerdir? Tanınmamış bir devlet uluslararası platformda devlet olarak görülür mü? Bu noktada KKTC tipik bir örnektir. 1974 yılında Türk ordusunun müdahalesi ile GKRY egemenliğinden çıkmış olan topraklarda bugün KKTC bulunmaktadır. Bu topraklarda ilk olarak Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş fakat sonrasında 1983 yılı itibarıyla bağımsızlık ilanı ile KKTC kurulmuştur. Bağımsızlık ilan etmiş olmasına rağmen, uluslararası sistem dahilinde KKTC’yi Türkiye dışında tanıyan bir başka devlet yoktur. KKTC’nin tanınmamış olması hususu uluslararası hukuk bakımından değerlendirilğinde şu söylenebilir; bu durum uluslararası ilişkiler bağlamında KKTC’nin bir devlet niteliğine haiz olmadığına göstergesidir fakat devlet genel teorisi bakımından değerlendirildiğinde ise KKTC’nin devlet olmadığını kesinlikle göstermez. Bugün KKTC topraklarında GKRY değil, KKTC’nin süreklilik kazanmış bir egemenliği vardır. Bu bağlamda, KKTC iç hukuk bakımından devlet olma niteliğine haizdir ve bu durum sürdükçe onun başka devletlerce tanınıp tanınmaması önem teşkil etmez.¹⁵⁷

Diğer yandan, “Montevideo Konvansiyonu’na” göre KKTC devlet olma şartlarını sağlamaktadır. Şöyle ki, KKTC devamlı bir nüfusu haiz, sınırları belirlenmiş bir coğrafi toprağı bulunan, uluslararası ilişkiler boyutunda diğer ülkelerle diplomatik ilişkiler kurabilme potansiyeli olan, demokratik yollarla seçilen bir otorite yürütücüsüne sahiptir. Ne var ki, KKTC’nin devlet olarak kabul görülmesinin önündeki en büyük engel BMGK tarafınca kararlaştırılmış “186 sayılı (4 Mart 1964)”, “541 sayılı (18 Kasım 1983)”, “550 sayılı (11 Mayıs 1984)” kararlarıdır. Bu kararlar KKTC’nin uluslararası boyutta tanınırlığını engellemekte ve “*de jure*” egemenlik hakkından mahrum bırakmaktadır.¹⁵⁸

Sonuç olarak, 20. yüzyıldaki dünya savaşları sonrasında dünya siyasi haritası yeniden şekillenmiş ve büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Anti-kolonyal hareketler ile başlayan bu değişim periyodu; “Yugoslavya ve Sovyetler Birliği’nin parçalanması” ile devam etmiş ve en nihayetinde çok sayıda yeni devlet ortaya çıkmıştır. Yeni uluslararası

¹⁵⁶ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 4-6.

¹⁵⁷ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 12.

¹⁵⁸ Hasgüler ve Özkaleli, **a.g.e**, s. 116.

düzen ve dünya siyaseti içerisinde kendilerine yer açmaya çalışan birçok siyasi varlık şiddet dozu yüksek mücadelelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Söz konusu mücadelelerin birçoğu “*dondurulmuş ihtilaf/frozen conflict*” olarak beklemededir ve bölgesel güvenlik kpsamında bir “tehdit” konumundadır. Mamafih, bazı özerk bölgelerdeki kurtuluş hareketleri, hamî devletlerinden ayrılmalarına neden olmuş ve uluslararası toplumca tanınırlıklarının bulunmamasına rağmen, yeni politik varlıkların meydana gelmesine neden olmuştur.

1.3. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları Bağlamında Kıbrıs Sorunu: 541 ve 550 Sayılı Kararlar

Geçmişte büyük yıkımlara ve küresel acılara sahne olan uluslararası arenada; devletlerin aynı çatı altında bir araya gelerek barışın korunmasını amaçlayan bir sistem kurma hedefi ile anlam kazanan uluslararası örgütler önemli role sahiptir. Bu amaç doğrultusunda kurulan BM uluslararası sistemdeki en ehemmiyetli örgütlerden biri olmakla beraber en önemli organı olan BMGK’nin 193 üyesi bulunmaktadır. Birçok sosyal bilimlerde uzmanlaşmış kişilerce kritize edilen Güvenlik Konseyi kararlarını, ardılı konumundaki “*Milletler Cemiyeti’nin*” sağlayamadığı yapılanmayı BMGK tekvin etmiştir. “*II. Dünya Savaşı’ndan*” sonra evrensel boyutta bir harp veya kanlı şiddet olaylarının görülmemesi, BMGK’nin misyonu kapsamındaki gayesini gerçekleştirdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. BMGK tarafından verilen kararlar doğrultusunda çıkması muhtemel olarak gözükken saldırı ve çatışmaları engellediği ve evrensel huzuru tahsis etmeye çabaladığı muhakkaktır. Dahası, “*BMGK’nin daimi üyelerinin*”¹⁵⁹ küresel menfaatleri doğrultusunda kozları olan veto hakkını haiz olmaları, teşkilatın bütüncül yapısının bireysel maksatlı bir oluşuma dönüşmesine neden olmaktadır.¹⁶⁰

Kıbrıs’taki sorununu besleyen derin görüş ayrılıklarının yanı sıra sorunu kronik hale getiren bir diğer faktör ise Kosova vakıasında anlatılacağı üzere Kıbrıs’a benzer sorunlara yönelik uluslararası örgütlerin uzlaş ve çözüm yaklaşımlarının farklı oluşudur.

¹⁵⁹ BM Güvenlik Konseyi’nde veto hakkında sahip olan devletler “ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya (Sovyetler Birliği artık yok), ve Çin” olmak üzere beş tanedir. (İlyas Kutlu, “**Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde Reform Tartışmaları**”, **Bilge Strateji**, Cilt 10, Sayı 19, 2018, s. 181.)

¹⁶⁰ <https://www.tuicakademi.org/bmgknin-karar-almasini-etkileyen-nedenler-ve-veto-hakki/>

BM'nin barış ve çözüm konusundaki üstlendiği rol ve sahip olmak istediği profil Kıbrıs'ta başarısız olmuş, aksine adadaki tansiyonu daha da yükseltmiştir. Uzun zamandır ilgili taraflar arasında sağlanmaya çalışılan uzlaşma görüşmelerinden ve yeni girişimlerden bir sonuç alınamamasına ilişkin olarak, "Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi", 15 Kasım 1983'de, bağımsız KKTC'yi ilan etmiştir. KKTC'nin bağımsızlık kararının ardından İngiltere, Yunanistan ve GKRY, BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuşlardır. Bu bağımsızlık kararına yönelik olarak şu söylemlerde bulunulmuştur:

*"Kıbrıs Türk makamlarının Kıbrıs'ı bölmeye kalkışan bildirisini kınıyor, bu bildirinin geri alınmasını istiyor, Ada'daki yabancı askerlerin geri çekilmesini öngören daha önceki BM kararlarının uygulanmasını talep ediyor, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'ta erken çözüm sağlayacak bir biçimde toplumlararası görüşmeleri başlatacak girişimler yapmaya ve bunları Ada'daki iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan hükümetleri nezdinde oluşturmaya, bütün devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye ve Ada'da Kıbrıs Cumhuriyeti dışında başka bir hükümeti tanımamaya çağırıyoruz."*¹⁶¹

15 Kasım 1983'te, KKTC'nin ilan edilmesinin akabinde "Güvenlik Konseyi", KKTC'nin uluslararası hukuk kurallarına uygun olmadan, orantısız kuvvet kullanarak kurulduğunu öne sürerek, "18 Kasım 1983 tarihli ve 541¹⁶² sayılı kararı" doğrultusunda, KKTC'nin statüsünün hukuki bağlamda geçersiz olduğunu deklare edip, sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması gerektiğini duyurmuştur. Dahası, "11 Mayıs 1984 tarihli 550 sayılı kararı" ile de net bir şekilde KKTC'nin tanınmaması çağrısında bulunmuştur. Nitekim, uluslararası sistemde, KKTC Türkiye dışında hiç bir devlet tarafından tanınmamaktadır.¹⁶³

¹⁶¹ Milliyet, 19 Kasım 1983, s. 5.; Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları" TAD, Cilt 34, Sayı 57, 2015, s. 344.

¹⁶² Ekler bölümünde BMGK'nin 541 ve 550 sayılı kararları yer almaktadır.

¹⁶³ Mesut Şöhret, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınmasının Hukuki Boyutu Ve Tanınma İle İlgili Başlıca Normlar*, Taad, [2019, Sayı 38](#), s. 73.

Uluslararası platform içinde tanınma sorunu yaşayan siyasi oluşumlar kendi kaderlerini tayin etme mücadelesinin simgeleri olmuştur. Uluslararası hukuk ve siyaset bilimi alanında uluslararası sistemce tanınmayan devletleri tanımlamak üzere kullanılan bir takım kavramlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, “yarı-devletler, tanınmayan devletler, devlet içi devlet, de facto devlet” ve benzeri kavramlar modern siyaset biliminde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.¹⁶⁴

2. KIBRIS SORUNUNA ÇÖZÜM ARAYIŞLARININ FEDERALİST VE ALTERNATİF MODELLER BAĞLAMINDA TEORİK ÇERÇEVEDE ANALİZİ

2.1. Kıbrıs Sorunu’na İlişkin Çözüm Sürecindeki Görüşler

Adada yaşayan ilgili iki toplum arasındaki her düzeyde ortaya çıkan anlaşmazlıklar özellikle gençler arasında çok daha belirgin yaşanmaktadır. Şöyle ki, genç Kıbrıslı Rumların Kıbrıs Sorunu’na ilişkin çözüm hakkındaki görüşleri genel olarak statükonun hatta bölünmenin yeniden birleşmekten daha iyi bir opsiyon olacağını yönündedir. Tek bir çatı altında yeniden birleşmeyi sorgulayan ve hatta zaruri gören bir kesim olmakla beraber küçük bir çoğunluk federal çözümü kabul etmeye isteklidir.¹⁶⁵

United Nations Development Programme (UNDP) tarafından 2009 yılında yapılan bir çalışma genç Kıbrıslı Rumların %14’ünün statükoyu desteklediğini göstermiştir. Buna karşın, %10 ise bölünmeyi tercih etmiştir. Federasyonu tercih edenlerin oranı sadece %6 iken konfederasyonu tercih edenlerin oranı %2 olmuştur. En yaygın biçimde kabul gören çözüm şekli %24 ile üniter devlet olmuştur. Fakat, %42 en iyi opsiyonun ne olduğunu dair fikirlerinin olmadığını belirtmiştir.¹⁶⁶

Neophytos Loizides ve Hasan Çakal tarafından 12 Temmuz 2018’de University of Westminster’deki bir konferansta yapılan ankete göre; Kıbrıslı Rumların %77.5’i üniter devleti tercih edilen bir çözüm olarak görmektedir. %8.9 bunun zaruri bir çözüm olduğunu düşünmektedir. Bununla beraber, %21.9 iki-bölgeli, iki-toplumlu federasyonu

¹⁶⁴ Özçelik ve Pataraya, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁶⁵ James Ker-Lindsay, “Belirsizlik Döneminde Kıbrıs Sorunu: Bağlantı Kültürü Oluşturmak”, Pricyprus Centre, Pcc Rapor 5, 2019, ss. 17-18.

¹⁶⁶ James Ker-Lindsay, **a.g.e.**, ss. 18.

istenen bir çözüm olarak kabul etmektedir. %36.3 ise bunun zaruri bir çözüm olduğu kanısındadır. Kıbrıslı Türklerin % 60.6'sı iki-devletli çözümü istenen bir çözüm olarak görürken %26.4 bunun zaruri olduğunu düşünmektedir. Kıbrıslı Türklerin %62.4'ü iki-bölgeli iki-toplumlu federasyonu kabul etmektedir.¹⁶⁷

Tamçelik'e göre aranan çözüm; adada yaşayan ilgili tarafların ilişkileri azınlık-çoğunluk niteliği gözetmeksizin her bir toplumun kültürel, dinî, sosyal ve dil kimliğine saygı gösterilerek karşılıklı güven içeren bir ortamın kurulmasıyla gerçekleşebilecektir. Adanın yönetim şeklinin ise yer yer kon federal, yer yer de federal unsurlar içermesi gerektiğini savunan Tamçelik denenmiş ama başarılı olamamış tekrar etmek yerine yeni bir perspektif dahilinde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁶⁸

2015 yılında Beyatlı, Papadopoulou ve Kaymak tarafından derlenen Kıbrıs Sorunu bağlamında yayınlanan Kıbrıs İnisiyatif Raporu'na göre; 2008 yılından itibaren çözüm: "iki bölgeli, iki toplumlu siyasi eşitliğe dayanan bir federasyondur. Bu, iki federe (kurucu) devletin oluşturacağı güç paylaşımı olan bir modeldir ve dahası hem görüşmeleri yürüten tarafların hem de toplumların oldukça farklılaşan görüşleri bulunmaktadır."¹⁶⁹

Lordos'a göre Kıbrıs'ta, Yunanistan lehine şekillenen Türk-Yunan dengesini, eşit egemenliğe ve garantörlüğe dayalı yeni bir federal ortaklık dışında yeniden tesis edecek seçenek, KKTC'nin, GKRY ile eşit, bağımsız-egemen bir devlet olarak tanınması ve iki devletli bir barış anlaşmasının gerçekleştirilmesi yönündedir.¹⁷⁰

Aştı'nın görüşüne göre ise Kıbrıs'ta kalıcı barış ve güvenlik iki milleti demokratik eşitlik esaslarına dayalı ve istikrar getirecek bir devlet sistemi ile aynı çatı altında bir araya getirecek siyasi ve hukuki formül ile sağlanabilecektir. Bu formül mütekabiliyet esasına dayalı olarak, başta "güvenlik, egemenlik, toprak, mülkiyet ve temsiliyet konuları" olmak üzere azınlık olma statüsünün beraberinde getirdiği endişeleri gideren; taraflar

¹⁶⁷ A.y.

¹⁶⁸ Soyalp TAMÇELİK, Kuzey Kıbrıs Geleceğin Planlanması, EkoAvrasyo, Ankara, 2013, ss.389.

¹⁶⁹ Derya Beyatlı, Katerina Papadopoulou ve Erol Kaymak, "Kıbrıs Problemini Çözerken: Umutlar ve Korkular", Kıbrıs İnisiyatif Raporu, 2015, ss.9.;

A. Lordos (2008), "Kamuoyu Araştırması temelli Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk Referandum Profil Oy Analizi", T. Diez ve N. Tocci (eds), Kıbrıs: D

¹⁷⁰ Hüseyin Gökçekuş, Hüseyin Işıksal, Tuğçenur Yılmaz, Youssef Kassem, "Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü Ve Geleceğine İlişkin Çözüm Önerileri", 2019, ss. 289.

arasında her konuda eşitliği öngören, başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, uluslararası sistemce de desteklenen federal bir devlet sistemi ile mümkündür.”¹⁷¹

Şenay ve Ekinci tarafından ele alınan “Birleşik Kıbrıs için Son Şans Federal Çözüm Müzakereleri” kapsamında çok uzun zamandır çözilemeyen mesele olan Kıbrıs’a yönelik Türklerin maruz kaldığı haksızlıklara karşı alternatif modeller üzerine konuşulmalıdır. Süregelen uzlaşma girişimlerinin sonuçsuz kalması ve Rum Kıbrıs Rumlarının yönetsel egemenlik paylaşımını yine reddetmelerine istinaden alternatif modeller ve opsiyonlar tartışılmalıdır. Bu doğrultuda Kıbrıs Türklerine yönelik uygulanan uluslararası izolasyonun sonlanması ve küresel manada entegrasyonları için farklı seçenekler konuşulmalıdır.¹⁷²

Uygun’un “Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler” başlıklı tebliğinde; “Ada’da yaşayan toplumlar arasında kurulacak bir dengenin ve statünün özünü siyasal eşitliğin kabulüne” dayandırmaktadır. Uygun’a göre, adadaki iki halk arasındaki “mesele” aynı zamanda bir Türkiye-Yunanistan sorunudur. Bu kapsamda Uygun, tarafların federal bir çözüm konusunda mutabık kalmamaları halinde konfederal sistemi düşünmeleri gerektiğini öneren bir görüşe sahiptir.¹⁷³

Erçakıca’ya göre ise Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin görüşü ise adada yaşamakta olan ilgili halkların aynı çatının altında bir araya gelmeleri yönündedir. Erçakıcı ilgili toplumların “kendi kaderini tayin etme hakkını”, kendi milli farklılıklarını koruyan bir yapı ile Kıbrıs’taki iki halkın varlığını eşit statüde temsil ederek, bir azınlık-çoğunluk ilişkisi gözetmeksizin mümkün olabileceği görüşündedir.”¹⁷⁴

2007-2008 ve 2011-2013 yılları arasında Kıbrıs Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Kıbrıslı diplomat Kozakou-Marcoullis’in 2015’te Kıbrıs’taki Avrupa Parlamentosu Ofisi tarafından düzenlenen “AB’deki Federal Devletler: Zorluklar ve Fırsatlar” adlı yuvarlak masa toplantısına katılmıştır. Marcoullis federal devleti gücün merkezi hükümet ile en az iki tane olmak üzere kurucu birimlerin hükümetleri arasında paylaşıldığı egemen bir karmaşık devlet olarak tanımlamıştır. Marcoullis’e göre federal

¹⁷¹ Seden Aştı, “Kıbrıs Sorunu Ve Çözüm Önerileri: Federasyon, Konfederasyon Ve Bağımsız İki Devlet Alternatiflerinin Değerlendirilmesi”, Arel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2015, ss.89.

¹⁷² Furkan Şenay ve Mehmet Uğur Ekinci, “Birleşik Kıbrıs için “Son Şans” Federal Çözüm Müzakereleri”, Seta-Analiz, 2014, sayı 94, ss. 27-28

¹⁷³ <https://tdpkrizleri.org/images/pdfmakaleler/Kbrskdad.pdf>

¹⁷⁴ Mustafa Erçakıcı, “Devletlerin Tanınması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2013, ss. 155.

bir eyalette, her biri Federal Anayasa tarafından verilecek belirli yetkilere (yasama, yürütme, yargı) sahip olan, merkezi veya ulusal ve bölgesel olmak üzere iki hükümet düzeyi vardır ve her federal devletin özellikleri kendine mahsustur. Tek tip federalleşmenin mümkün olmadığının altını çizen Marcoullis mevcut federal devlet modellerini şöyle sınıflandırmıştır: ABD, İsviçre, Kanada, Avustralya klasik tip federal devletlerdir. Belçika ve Etiyopya ise üniter sistemden federalizme geçişin örneklerini oluşturmaktadır. Bosna Hersek ve Güney Afrika federalizmi ise etnik çatışmalardan sonra oluşmuş federalizme örnektir. Hindistan, Nijerya, Pakistan ve Malezya sömürgecilik sisteminin bitmesiyle şekillenen federal devletlerdir. Buradan da anlaşılaçağı üzere her devletin geçmişleri, gelişim süreçleri ve mevcut durumları birbirinden farklıdır.

Kıbrıs sorununa yönelik hususlarda Cumhurbaşkanı'nın Özel Temsilcisi olarak görev yapan M. Ergun OLGUN'a göre Kıbrıs Sorununa yönelik iki çözüm yolu bulunmaktadır: Birincisi; iki tarafın da bağımsız iki ayrı devlet olarak tanınması, ikincisi ise her bir tarafın bütünlüğünü ve egemenliğini garanti eden onları birbirine bağlayan konfederalizm. Anavatan Türkiye ve Yunanistan, Avrupa Birliği, ABD ve birçok ülkenin kendi çıkarlarının da bulunması sebebiyle Kıbrıs'taki çatışma, Kıbrıs'ın kendisinden daha geniş tabanlıdır ve Doğu Akdeniz'de güvenlik ve istikrar hayati önem taşımaktadır. İkinci seçeneğin Kıbrıs için bir zorunluluk haline gelmesi, öncelikle bu dışsal ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Kıbrıs'taki sorunun ulus inşası değil, iki egemen devletin birbirine bağlanması olduğunun altını çizen Olgun, konfederal bir oluşum anlaşma yoluyla ortaklık ve paylaşım imkânı ile en iyi formülü sunarken, aynı zamanda siyasi egemenlik ve devlet olma ihtiyacını da karşılamaktadır. Olgun'a göre; konfederalizm, yetki ikamesi ve eyaletler arası yetki devri, yeni siyasi düzenlemelerin altında yatan temel olgulardır ve Avrupa Birliği, ölü ve işe yaramaz olduğu düşünülen federalizme karşı. konfederasyonun yeniden canlanmasına öncülük etmektedir. Ancak söz konusu sistemin bir çözüm olabileceğini vurgulayan Olgun'a göre Kıbrıs'ta iki egemen devlet gerçeğı, bir Kıbrıs konfederasyonunun kurulmasıyla meşrulaştırılabilir. Olgun'un olması gerektiğı konfederal devlet özellikleri şöyledir: Egemenlik, konfederasyon anlaşması ile konfederasyona atanan yetkilere ve tanımlanmış uluslararası kişiliğe hâle getirmeksizin iki üye devletin elinde olmalıdır. Kıbrıs konfederasyonu, iki üye devlet tarafından kararlaştırılacak belirli amaçlar için (AB üyeliğı gibi) uluslararası tüzel kişiliğe sahip olurken, üye devletler, yetkili oldukları konularda uluslararası tüzel kişiliğe sahip

olmalıdır. İki tarafın kendi anavatanlarının da aralarında bir konfederal düzenlemenin kurulmasını kolaylaştıracak koşulların yaratılmasında eşit derecede olumlu ve yapıcı roller oynaması gerekmektedir. 1960 Anlaşmalarına uygun olarak, iki garantör anavatan arasında "Kıbrıs" karşısındaki bağların dengesinin sürdürülmesi, Türkiye ve Yunanistan'ın böylesine olumlu ve yapıcı bir rol oynamaları için hem temel hem de ihtiyaç duyulan güveni sağlayabilir. Böylece, Türkiye ve Yunanistan başta olmak üzere adanın her iki taraf için de güvenlik ve istikrar sağlanacak, AB'nin güvenlik ve genişleme ihtiyaçları karşılanacak ve herkes için kazançlı hale gelecektir.¹⁷⁵

Theophanous'un görüşü ise Kıbrıs sorununun bütünleştirici bir federal çerçeve içinde çözümü de dahil olmak üzere birçok hedefi ilerletmesi yönündedir. Entegrasyoncu bir yaklaşıma dayalı çok bölgeli ve hatta iki bölgeli işlevsel bir federasyonun başarıya ulaşip ve sürdürülebilir birleşik bir devlete yol açacağı görüşünde olan Theophanous, Kıbrıs'ın kuzeyinde topluluk müktesebatının uygulanmasını ve daha geniş enerji sorunları da karşılıklı kazanımlara yol açacak şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Theophanous bu süreç sonucunda her iki taraf için ekonomik faydalar ve güven yaratacak, Doğu Akdeniz'de kalıcı bir çözüm, barış ve işbirliğine yol açacak daha iyi bir atmosfer oluşacağı kanaatindedir.¹⁷⁶

Theophanous'un çözüme yönelik önerileri şu şekildedir:

- (i) Kıbrıs'ın kuzeyi, Protokol 10'un askıya alınarak topluluk müktesebatının derhal uygulanmasıyla Kıbrıs Türk yönetimi altında bir AB Bölgesine dönüştürülmelidir.
- (ii) Kıbrıs Rum yönetimi altındaki topraklar kademeli olarak geri alınmalı ve Kıbrıs Türk toplumunun yükümlülüklerinin kademeli olarak yerine getirilmelidir.
- (iii) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye ile ilişkilerinin normalleştirilmesi çerçevesinde, Doğu Akdeniz ve ötesindeki enerji konularını birden fazla çıkara hizmet eden yollarla etkin bir şekilde ele alınmalıdır.
- (iv) Sentez bir federal anayasa için sonraki adımlar ve yönergeler için bir yol haritası oluşturulmalıdır. İşbirlikçi demokrasiye dayanan ve bütüncül bir federal modelin unsurlarını da içeren 1960 anayasasını değiştirmek elzemdir.
- (v) Kıbrıs'ta, siyasi, sosyal ve ekonomik yakınsama sürecini başlatmak da gerekliliktir.

¹⁷⁵ https://www.mfa.gov.tr/turkish-cypriot-view_-a-confederation-for-the-_island-of-cyprus_.en.mfa

¹⁷⁶ Andreas Theophanous, "Revisiting The Cyprus Question And The Way Forward", Turkish Policy Quartely, Volume 15 Number 4, 2017, ss.49-50.

(vi) Türkiye de kendi sorumluluklarını üstlenmelidir. Unutulmamalıdır ki, Türkiye 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ı işgal ettiğinde, amacının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzenini yeniden tesis etmek ve Kıbrıs Türk toplumunu korumak olduğu görüşünü ileri sürmüştü. Türkiye bu yönde çalışmalı ve ilk adımlar adanın kolonizasyonuna son vermek ve işgal birliklerini geri çekmek olmalıdır.

(vii) Kıbrıs'ta iki taraf arasında gerçekleşmesi beklenen herhangi bir çözüm her iki taraf için de gönüllü bir anlaşmanın sonucu olmalıdır. İki toplum arasındaki ilişkilerin kademeli olarak güçlendirilmesi ve bütünleştirici, federal, bölünmez bir devlet kavramının formüle edilmesi için gereken zaman verilmelidir. Bu mümkün gözükmüyorsa, Kıbrıs'ın 2004'te katılımıyla sağlanan AB katılımı bağlamında, Protokol 10 da dahil olmak üzere, barış ve güvenliğin sağlanması için farklı alternatif yollar aranmalıdır.¹⁷⁷

Hasan A. Deveci'nin 2017 yılında yayınladığı bir makalesinde Kıbrıs Sorunu'na ilişkin federal bir çözüme, özellikle anayasal ayrılma hakkı veya Türkiye'nin sınırlı garantisi ile desteklenmesi halinde ulaşılabilir. Ancak ne var ki, Kıbrıs'ta aynı çatı altında iki kesimi bir araya getirmek, federatif çözümü sağlamak mevcut şartlar altında pek mümkün gözükmemektedir. Soruna yönelik bir çözüm olarak "başka bir alternatif model" veya Kıbrıslı Türklerin de jure egemenliği kazanarak iki devletli bir çözüm önerilebilir.¹⁷⁸

Diğer bir görüş olarak, 2019 yılında Ker-Lindsay'ın geniş bir değerlendirmede bulunduğu Belirsizlik Döneminde Kıbrıs Sorunu: Bağlantı Kültürü Oluşturmak adlı raporda İlgili taraflar arasındaki nihai çözümün, iki-bölgeli, iki-kesimli bir federasyonun kurulması ile şekilleneceğini vurgulamaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Andreas Theophanous, **a.g.e.**, ss. 48.

¹⁷⁸ Hasan A. Deveci , "Cyprus: A federal or two-state solution?", Journal of Cyprus Studies, Volume 19, No. 43, 2017, ss. 32-33.

¹⁷⁹ James Ker-Lindsay, "Belirsizlik Döneminde Kıbrıs Sorunu: Bağlantı Kültürü Oluşturmak", Prio Cyprus Centre, Pcc Rapor 5, 2019, ss.9.

3. ETNİK BÖLÜNMÜŞLÜK VE FEDERALİZM ÇÖZÜMÜ

BAĞLAMINDA FEDERAL DEVLET ÖRNEKLERİ

Devletin parçalanmasını ve siyasi birliği sağlamanın tek yolu önlemenin tek yolu federalizm midir? Bu soru ve perspektif dahilinde farklı iddialar federalizm hakkındaki tartışmaları körüklemektedir. Bir iddiaya göre devletin parçalanmasını önlemek ve siyasi birliği sağlamanın tek yolu federalizmdir. Bu perspektif dahilinde, ülkedeki kendini dışlanmış hisseden azınlıkların talepleri tatmin edilmiş, olası ayrılma istekleri sonlanacak, birliğin bozulması önlenecek, nihayetinde üniter devlet yerini barışçı devlet profiline haiz olan federal devlete bırakacaktır. Bu iddianın desteklediği sav tamamen tartışmaya açıktır.¹⁸⁰

Bu olgular esas alınacak olursa; federalizmin tanımı gereği, etnik grup mensuplarına yönelik bir yetki paylaşımı yoktur, sadece belirli bölgelere (yersel, bölgesel, mülki, territorial) verilen yetki söz konusudur. Bu bağlamda etnik gruplara yarar sağlayabilmesi için etnik gruba dahil olan kişilerin belirli bir bölgede yaşıyor olmaları gerekmektedir. Bundan da anlaşılıyor ki federalizmde belirli bir bölge için geçerli olan yetki vardır ve eğer o bölgede etnik grup mensubu çoğunlukta ise federalizm o grubun amaçlarına hizmet edebilir, eğer çoğunlukta değilse federalizm bir çözüm niteliği taşımamaktadır. Türkiye'deki azınlıkları ele alarak örneklemek gerekirse, güney doğudaki bazı illerde çoğunluk olan Kürt halkı için federalizm yarar sağlayabilirken, Türkiye'nin diğer bölgelerinde çoğunluk olmayan Kürtlere yarar sağlamayabilir.

Ek olarak, şu noktaların da altı çizilmelidir: dünyadaki en başarılı federalizm örnekleri olarak bilinen ABD ve Almanya'da etnik gruplar ile eyaletler arasında hiçbir ilişki yoktur. ABD'nin hiçbir eyaletinde çoğunluk olmayan siyahi vatandaşlara yönelik siyahi-beyaz etnik bölünme vardır ama ABD'deki federe devletler arasında fark ırksal ayrışmadan ziyade coğrafi kaynaklıdır. Bu sebeple, ABD örneği ele alınarak federalizmin kültürel ve etnik bölünmüşlüğe çare olduğu söylenemez.

Diğer yandan ise bu çalışmanın gidişatı için, Kıbrıs'ın ülke profiline yakın, etnik bölümler ve federe bölümler arasında örtüşmenin olduğu İsviçre ve Belçika örneklerini analiz etmek daha faydalı olacaktır.

¹⁸⁰ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 181.

Aşağıda federal sistemin hakim olduğu İsviçre ve, Belçika'nın etnik bölünmüşlük sorununa dair ülke profilleri irdelenecektir.

3.1. İsviçre Modeli

Bilindiği üzere Annan Planı olarak bilinen BM Kapsamlı Çözüm Planı'nın 2.maddesinde¹⁸¹ İsviçre Federal Hükümeti bir model olarak gösterilmiştir. Annan Planı'na göre Kıbrıs her iki tarafın eşit kurucu irade olarak isimlendirildiği, kurucu devletlerin statüsü ve ilişkilerinin İsviçre modeline dayanarak şekillendiği “iki toplumlu federal bir yapı” öngörmüştür.¹⁸² Bu bağlamda, Annan Planı'ndaki öngörülen sistemi anlayabilmek için İsviçre'deki sistemi iyi tahlil etmenin fayda sağlayacağından şüphe yoktur.

Hiç kuşkusuz, İsviçre günümüz dünyasının en istikrarlı ve merkeffeh ülkelerinden biridir. Alman, İtalyan ve Fransız kültürlerinin bulunduğu ortak nokta olan İsviçre bu çok kültürlü politik yapısıyla demokrasi bakımından örnek sayılabilecek bir profil yansıtmaktadır. İsviçre Federasyonu'nu oluşturan 26 kantonun hepsi ayrı ayrı birer devlet olmakla beraber nüfusları arasında büyük farklar bulunmaktadır ve kantonların her biri meclisin üst kanadına ikişer üye gönderebilmektedir. İsviçre Federasyonu'nun yasama, yürütme ve yargı erkleri; federal, kantonal ve komünal olmak üzere üç düzeyde teşekkül etmektedir. Bir diğer bahsedilmesi gereken önemli husus da şudur: Küçük olarak nitelendirilen komünlerde bütün vatandaşları kapsayan birlikler bulunur ve bu birlikler parlamentoların görevlerini icra etmeleri sebebiyle oluşturulmuştur. Yerel mahkemeler oldukça yaygın olduğu İsviçre Federasyonu'nda güçler ayrılığı prensibi benimsenmiştir.¹⁸³

İsviçre'de toprak esasına dayanan federal devlet konumundaki ülkenin yürütme organı hem merkez hem de 26 kanton tarafından paylaşılmaktadır. Kantonlarda toplam olarak “2.889 belediye” yer almaktadır.¹⁸⁴ Federal otoritenin merkezi Bern ile beraber 26

¹⁸¹ Annan Planı'nın 2. Maddesine göre İsviçre federal devlet sistemi örnek alınmıştır. Bu bağlamda “Kıbrıs Rum Devleti” ve “Kıbrıs Türk Devleti” olarak iki eşit kurucu devlet ile bir federal hükümet yapılanması ile bağımsız bir devlet modelinin oluşturulması düşünülmüştür.

http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plan_i_.tr.mfa (e.t.16.03.2021)

¹⁸² **Kıbrıs Sorunu'na Alternatif Yaklaşımlar: Çok-Bileşenli Adım Modeli**, USAK Raporları Nisan 2008, s. 7

¹⁸³ Detaylı bilgi için ayrıca bkz: <https://www.mfa.gov.tr/isvicrenin-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

¹⁸⁴ İsviçre Konfederasyonu, Bkz. (Göktolga, **a.g.e.**, s. 68-70.)

kantonun¹⁸⁵ teşekkül ettiği İsviçre’de; Almanca¹⁸⁶ , Fransızca¹⁸⁷ , İtalyanca¹⁸⁸ Romansça¹⁸⁹ gibi farklı diller konuşulmaktadır ve bu etnik bölünmüşlüğün en büyük göstergelerinden biridir. Her dili konuşan kesim ülkenin farklı bölgelerine yayılmıştır. Çoğunluğu Almanca konuşanların oluşturduğu demografik yapı göstermektedir ki Fransızca ve İtalyanca konuşan kesim azınlıktır. Federalizm ile yönetilen İsviçre örneğinde etnik bölünmüşlükten ziyade tarihsel sebeplerin olduğunu söylemek daha tutarlı bir yaklaşımdır.¹⁹⁰

Dil, din ve sosyo-ekonomik açılardan farklı bölünmeleri bünyesinde barındıran İsviçre toplumu oydaşmacı demokrasi¹⁹¹ ilkelerini hukuki ve fiili olarak hükümet sistemine yansıtmıştır.¹⁹²

Buradan hareketle, İsviçre Federal Konseyi’ni meydana getiren dört büyük parti¹⁹³ arasında 1959 yılından itibaren varlığını sürdüren, siyaset bilimciler tarafından “sihirli formül”¹⁹⁴ olarak bilinen “2:2:2:1 formülü” incelemeye değerdir. İlk kez 1959 yılında uygulanmış olan bu formül, İsviçre Federal Konseyi’nin yedi sandalyesini dört temel parti arasında dağıtarak aritmetik olarak yönetime dahil etmektedir. Esas itibarıyla kanuni bir uygulama olmayan bu formül partiler arası bir uzlaşının yansımasıdır. Sihirli formülün dayanağı muhalefetin hükümete dahil edilmesi anlamına gelen “konkordans” (uyum) sistemidir. Konkordans sisteminde bütün ana partiler hükümette temsil edilmektedir.

¹⁸⁵ Kanton kelimesi latince canto’dan gelmektedir. Kısaca bir ülke içerisinde alt birimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Göktolga, **a.g.e**, s. 68.

¹⁸⁶ İsviçre’de çoğunluk olarak konuşulan dil Almanca’dır. (Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 182)

¹⁸⁷ İsviçre’de Fransızca konuşan kesim azınlık durumundadır ve konuşulan bölgeye Romandiya (Romandie) denmektedir. (Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 182.)

¹⁸⁸ İsviçre’de İtalyanca konuşan kesim azınlık durumundadır (Gözler , **Devletin Genel Teorisi**, s. 182- 183)

¹⁸⁹ Romansça, İsviçre’de yer alan dört millî dilden biri olarak kabul edilmektedir. Romansça’nın daha çok Graubünden kantonunda kullanıldığı bilinmektedir. Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 182.)

¹⁹⁰ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s.182-183.

¹⁹¹ “Oydaşmacı demokrasi: Oybirliği demokrasisi anlamına gelmektedir. Devlet yönetiminde alınan kararların, oy çokluğuna göre değil oybirliğine göre alındığı bir sistemdir. Oydaşmacı demokrasi modelinde; iş birliğine dayalı bir yönetim anlayışı, rekabetçi seçim sistemi ve çoğunluk kuralına üstün gelmektedir ve Belçika ve İsviçre demokrasi sistemleri oybirliği demokrasi sistemine yakındır”. Bkz. Mehmet Dalar ve Dilek Canyurt, **Suriye’de Oydaşmacı Demokrasi: Olası Riskler Ve Fırsatlar**, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 3, 2020, s.171.

¹⁹² Ertan Efeğil, **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatik Girişimi: K. Annan Planı’nın Analizi**, Gündoğan Yayınları, 2003, s. 118-119.

¹⁹³ Radikal Demokratlar, Hristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlar ve İsviçre Halk Partisi. Bkz: <http://www.mfa.gov.tr/isvicrenin-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

¹⁹⁴ “Konkordans Sistemi” İsviçre yönetim yapısını ifade etmek için kullanılmaktadır. “Sihirli Formül” olarak da bilinen bu sistemde dört siyasi parti, ülkenin Federal Konseyi’nde üye bulundurabilmektedir (Ayrıca bkz: Göktolga, **a.g.e**, s. 70-71.)

Sihirli formülün yanı sıra, başka resmi olmayan toplumsal uzlaşma formülü ile farklı dilleri konuşan topluluklar orantılı bir şekilde Konsey’de temsil edilmektedirler. Şöyle ki, Konsey’in üyeleri Almanca, Fransızca ve İtalyanca konuşmaktadırlar. Bu sayede yarım asrı aşkın süredir İsviçre yürütme organında büyük bir koalisyon istikrarı sağlanmış ve toplumun hemen hemen her kesimi Federal Konsey’de temsil edilebilmiştir.¹⁹⁵

Buradan hareketle şu net bir şekilde söylenebilir: İsviçre gibi çoğulcu bir devlette, Federal Konsey’de neredeyse her kesimi temsil eden bir üyenin bulunması toplumsal sağduyu ve hoşgörüyü artırmaktadır. Böylece farklı gruplar arasında toplumsal dışlanmışlık hissiyatı, bölünmüşlük ve ayrımcılık gibi algılar barınmamaktadır. Halbuki, İsviçre toplumunda oydaşmacı sistem yerine çoğunlukçu sistem uygulanıyor olsaydı, ülke içerisinde yaşayan etnik gruplar arasında bölünme ve kopmaların ne olacağı konusu ise tamamen tartışmaya açıktır.

Ek olarak, su noktaların da altı çizilmelidir: karşılıklı hoşgörünün bulunduğu İsviçre’de olduğu gibi; farklı etnik grupların ülke genelinde eşitlikten yana uygulamaların görülmesi de mümkündür. Fakat İsviçre modelinin Kıbrıs’a uygulanabilirliği konusunda vurgulanması gereken bir takım noktalar bulunmaktadır. Şöyle ki, her iki ülkenin de mevcut iç politikaları farklı işlemekte ve İsviçre modelinin Kıbrıs’a uygulanması ile birlikte Ada’nın birçok soruna gebe olacağı aşikardır. Somutlaştırarak ifade etmek gerekirse; İsviçre’de kantonlar arasında seçmenlere hitap eden siyasi oluşumlar bulunmaktadır. Buna karşın Kıbrıs’taki durum ise; Kuzey ve Güney’de ayrı ayrı örgütlenmiş olan seçmen tabanı vardır. Ada’nın iki farklı bölgesindeki bu siyasi partilerin etnik açıdan kendi seçmen kitlesinin menfaatleri doğrultusunda ilerlemesi gayet öngörülebilir bir gerçektir. Netice itibarıyla, bu şartlar altında federal yürütmenin gereksinimi olan oydaşmanın gerçekleşmesi imkan dahilinde değildir.¹⁹⁶

Sözü edilen tüm bu görüş ve saptamalardan sonra Kıbrıs için; çoğunluğu oluşturan etnik grup mensubunun azınlığa yönelik hiçbir pay hakkı vermek istemediği ve hiçbir uzlaşi yoluna gitmediği ortamda uzlaşi ortamını kurmak ne derece mümkün olabilir?

¹⁹⁵ Mehmet Hasgüler, **a.g.e.**, s. 66-67.

¹⁹⁶ Hasgüler, **a.g.e.**, s. 68.

3.2. Belçika Modeli

Birinci Annan Planı olarak da adlandırılan belgenin 2. maddesinde İsviçre modelinin yanı sıra Belçika modelinden de bahsedilmiş ve Kıbrıs için emsal teşkil edebilecek bir devlet olarak gösterilmiştir. Dünyada başka bir benzer örneği olmayan Belçika modeli yapısı itibarıyla kendine özgü koşulları bulunan, ikiden fazla toplumu bünyesinde barındıran ve farklı bölgelerden oluşmuş bir yapıdır.

Belçika'nın tarihsel gelişim süreci gösteriyor ki, federalizme dönüşmeden önce üniter bir devlet olan Belçika'da tek resmi dil olan Fransızca konuşulmuştur. İlk zamanlar ekonomik ve sosyolojik olarak güçsüz sayılabilen Flamanlar için zamanla dengeler değişmiş ve kültürel hak talep etmeye başlamışlardır. İlk basamak olarak 1898'de Flamanca kanuni olarak ülkedeki ikinci resmi dil olurken 1932 yılında ise Flaman bölgesinin resmi dili Flamanca olmuştur. 1970 yılındaki anayasal değişiklikler ile birlikte dilsel bölgelerde dilsel topluluklar oluşmuş ve bu bölgelere 1980 yılında özel yetkiler verilmiştir. Sonuç olarak Belçika 1993 anayasa değişikliği ile resmi olarak bir federal devlet olmuştur.¹⁹⁷

1993'de gerçekleşen anayasa değişikliği beraberinde federal sisteme geçiş yapan Belçika, üç topluluk ve üç bölgeden oluşmaktadır. Kültürel mirasa ve etnik kimliklerinin korunmasına önem verilen ülke ekonomik özellikleri daha iyi gözlemleyebilmek amacıyla üç bölgeye bölünmüştür. Bu bölgeler; “Flaman (Flanders)¹⁹⁸ Bölgesi”, “Valon (Wallonie) ¹⁹⁹ Bölgesi” ve “Brüksel Bölgesi” ²⁰⁰ 'dir. Ülke genelinde Fransızca, Flamanca²⁰¹ ve Almanca olmak üzere üç dil konuşulmaktadır. Belçika'nın demografik yapısı gösteriyor ki; ülke genelinde Hollanda asıllı Flamanlar ile Fransız asıllı Valonlar iki ana grubun taraflarını teşkil etmekte Almanlar ise nüfusun %11'ini oluşturmakta ve

¹⁹⁷ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 183.

¹⁹⁸ “Flaman Bölgesi: (Felemenkçe: Vlaams Gewest). Belçika'nın üç federal bölgesinden biri olan bölge Belçika'nın kuzey kısmındadır ve resmî dili Flamanca'dır.” Bkz: (Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 183)

¹⁹⁹ Valon Bölgesi: Belçika'nın üç federal bölgesinden biri olan bölge güney kısmındadır ve resmî dili Fransızca'dır, Alman kökenli nüfusun bulunduğu bölgede resmî dil Almanca'dır. Bkz: (Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 183)

²⁰⁰ Belçika'daki üç federal bölgeden biri Brüksel Bölgesi'nin de aynı zamanda başkentidir.

²⁰¹ “Flamanca (Felemenkçe: Vlaams); Belçika'nın Flandra bölgesinde konuşulan Felemenkçe'nin lehçesidir. Belgisch Nederlands (Belçika Felemenkçesi) olarak da adlandırılır. Felemenkçe'nin Hollanda'da konuşulan lehçesi olan Hollandaca ile tamamen ayrı bir dil olmayarak toplumsal dilbilim açısından bir kategori olduğu düşünülebilir.” Bkz: Hakan Serhan Sarıkaya, **Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi**, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 8, Aralık 2014, s. 249-250.

Valonların içerisinde bulunmaktadır. Ancak, Valonlar federe devlet yetkisini haiz iken Almanların böyle bir yetkisi yoktur.²⁰²

Flaman Bölgesinde Flamanca konuşan kesim, Valon Bölgesinde Fransızca konuşan insanlar yaşamaktadır. Brüksel’de ise böyle bir ayrım yoktur, her iki etnik grup birlikte yaşamaktadır. İşte bu sebepten dolayı bölgelerin yetkileri daha çok ekonomik ve ekonomiyle alakalı alanları içermektedir. Dilsel bölünmüşlüğü bulunan Belçika federalizmi toprak esasına dayanmayan tipik bir örnektir.²⁰³

Belçika modeli hem yetkilerin paylaşımı hem de federe devletlerin AB içerisindeki konumları itibarıyla diğer federasyon tiplerinden farklılıklar göstermektedir. Üç farklı toplum, dil, bölgeden oluşan Belçika sistemi yetki paylaşımı hususunda “artık yetkiler/*residual powers*” ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre; merkezi federal devletin yetkileri sınırlandırılır, geri kalan yetkiler ise federe birimlere bırakılmaktadır. Şöyle ki, model dahilinde federe devletler iç işlerinin yanı sıra bazı dış işler konularında da yetki sahibidirler. Dahası, bazı konularda da uluslararası anlaşma yapabilme, federal devletin kararlarını reddetme, bazı ülkelerde temsilcilikler bulundurma gibi yetkileri haizdir.²⁰⁴

Fakat tarihsel sürecin gelişimi ile alakalı ek olarak, su noktaların da altı çizilmelidir: Belçika; kendilerini Belçikalı hissetmeyen Flamanların talebiyle üniter devlet yapısından federal devlete dönüşmüştür. Federal devlet olma amacıyla başarıya ulaşan Flamanların bir sonraki aşamada, başka bir milliyetçi talep ile kendi bağımsız devletlerini kurmak isteyebilir.

Sözü edilen tüm bu bilgi ve saptamalardan sonra denebilir ki; bugün başarılı gözükten bu federalizm örneğinin hiçbir garantisi olmamakla beraber, Belçika federalizmi ırksal ve etnik kökenli meselelerin çözümünde ve siyasal birliğin sağlanmasında şimdilik birleştirici bir rol oynamıştır.

²⁰² K.K.T.C Cumhurbaşkanı, s. 119-120.

²⁰³ Mustafa Güçyetmez, **Karşılaştırmalı Demokrasi Modelleri ve Hükümet Sistemleriyle İlişkisi**, Hacettepe HFD, 7(1) 2017, s. 491.

²⁰⁴ Baskın Oran, **a.g.e**, s. 636.

3.3. Belçika ve İsviçre Modellerinin Kıbrıs'ta Uygulanabilirliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme

İsviçre ve Belçika örnekleri ele alınarak yapılan bu analizler ışığında açıkça şu söylenebilir ki; İsviçre ve Belçika örneklerindeki dilsel ayrılıklar ile Kıbrıs vakıasının aktörleri olan etnik, dilsel, dinsel vb. farklılıklar ile pek de örtüşmemektedir.

Her ne kadar İsviçre ve Belçika'da farklı dili konuşan milletler bulunsun da, onları yine başka ortak noktalarda buluşturan farklı özellikleri de bulunmaktadır. Kıbrıs'taki Müslüman Türkler ile Hristiyan Rumlar arasında herhangi bir ortak dil, din, kültür, alfabe bulunmamasından dolayı Belçika ve İsviçre örneğindeki gibi tek çatı altındaki bir federatif yapı pek de olası görülmemektedir.

Belçika Modeli'nin Kıbrıs'ta uyarlanabilirliği konusunda şunlar söylenebilir: Belçika vakıasında olduğu gibi Kıbrıs'ta iki ayrı dil bölgesi oluşturmak, ilgili toplumlar açısından Annan Planı tartışma sürecinde öne sürdükleri sıkıntıları ortadan kaldırabilir. Kıbrıs'ta Belçika'dan farklı olarak üçüncü bir ortak bölge bulunmamaktadır. Bu model dahilinde, olası bir üçüncü bölge olarak BM'in konuşlandığı Yeşil Hat bölgesi Türk-Rum ortak bölgesi ortaya çıkartılabilecek niteliktedir. Türkçe, Rumca ve İngilizcenin resmî dil olarak kabul edilebileceği ortak yaşam bölgesi, Belçika'da Brüksel'in görevini üstlenebilecektir. Belçika modeli diğer bir husus olan mülkiyet konusuna ilişkin olarak Rumların mülklerine dönmesi konusundaki sorunu çözebilecek bir içeriğe sahiptir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse; herhangi bir Rum şu an KKTC sınırları içerisinde yer alan mülküne hiçbir resmi veya hukuki bir engel ile karşılaşmadan dönebilecektir. Bu noktada, Rum bireyin ikameti Türk tarafına geçtiği andan itibaren hayatını Türkçe idame ettirmek mecburiyetinde olacağını bilmesi gerekmektedir. Böylece Annan Planı tartışmalarında yer alan Rum halkının Türk bölgelerinde yerleşme düşüncesine demokratik bir alternatif sunulmuş olacaktır. Öte yandan, Belçika modelinin ayırıcı özelliği olan üçüncü ortak bölge ile hem iki toplumlu ticaret imkanları sağlanacak, hem de Türkler ve Rumlar kendi dil bölgelerinde kendilerine özgü yapılarını koruyabileceklerdir. Nitekim, Doğu Akdeniz havzasının stratejik anlamda artan önemi

göstermektedir ki Türk tarafının Kıbrıs'ta pro-aktif davranmasının gerekliliği muhakkaktır.²⁰⁵

Çalışmanın bu noktasına kadar ki yapılan analizler ile günümüzde başarıyla uygulanmakta olan iki federasyon devlete kısaca yer verilmiştir. Ancak; kronikleşen Kıbrıs sorununa istinaden bir çözüm olarak, benzer ortak noktaları paylaşmayan bu iki federasyon devlet örneklerinin uygulanabilir ve yeterli bir reçete olduğu söylenemez.

Kaldı ki; gerçek manada ırksal ayrışma yaşayan ülkelerde, etnik sorunlara federalizmi bir çare olarak görmek gerçekçi bir beklenti olmayacaktır. Dahası, çeşitli hususlarda etnik bölünmeye haiz olan bir ülkeye federalizmi getirmek, heterojen yapıli toplumların bir arada yaşadığı topraklarda tansiyonu düşürmekten ziyade gerginliği ilerleyen boyutlara bile taşıma potansiyeline sahiptir. Yakın tarihteki en bariz örnek olarak Kosova gösterilebilir.

4. ALTERNATİF MODELLER

4.1. Kosova Modeli

Kosova'nın, bağımsızlığını kazanması uluslararası platformda büyük yankı uyandırmıştır. Bu bağımsızlık ile Kosova gibi bağımsız olabileceklerini düşünmeye başlamış olan bölgeler, içerisinde ayrılıkçı bölgeler olan devletler için kaygı ve endişeyi de beraberinde getirmiştir. Çok boyutlu tarihsel temellere dayanan Kosova meselesi, kazanılan bağımsızlık ile birlikte kimi devletler için örnek teşkil ederken kimi devletlerce de halen en çok tartışılan konulardan biridir. Kosova bağımsızlığını kazanmadan önce; altı federe cumhuriyet ve iki özerk bölgeden oluşan eski Yugoslavya Federasyonununa bağlı özerk bir bölgeydi.²⁰⁶ Bu noktada Kosova'nın bağımsızlığı ile Kıbrıs Sorunu vakıalarını mukayese edebilmek için, Kosova'nın bağımsızlık kazanmadan önce bağlı olduğu federasyonun kısa tarihine, ve topraklarında barındırdığı etnik toplulukların profiline bakmak faydalı olacaktır.

²⁰⁵ Aştı, **a.g.e**, s. 75-76.

²⁰⁶ "Eski Yugoslavya Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ" federe devletlerinden ve "Kosova ve Voyvodina" özerk bölgelerini kapsayan bir federasyondur. Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, s. 184.

4.1.1. Etnik Mozaik: Yugoslavya Federasyonu ve Kosova'nın Bağımsızlığı

1789 Fransız Devrimi ile gündeme gelen milliyetçilik akımı, toplulukların kendi kaderini tayin etme ilkesini de beraberinde getirmiştir. Milli egemenlik, bağımsızlık, özerklik gibi kavramlar 19. yüzyıla gelindiğinde tüm Avrupa'ya yayılmış ve Balkanlarda ilk olarak Sırp isyanı ile varlığını göstermiştir. Bu isyan girişimleri ile ilk olarak özerklik sonrasında ise bağımsızlık kazanan Sırp, Hırvat Sloven Krallığı'nın kurucularından olmuştur. Bu krallığın adı bir müddet sonra Yugoslavya Krallığı adını almış olup II. Dünya Savaşı ile yıkılmıştır ve 1963 yılında “*Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti*” kurulmuştur.²⁰⁷

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti “*Yugoslav*” üst kimliğini devam ettirmiş olsa da, Yugoslavya sınırları içerisinde yaşayan milliyetler bakımından bir mozaik niteliği taşımıştır. Yugoslavya Federasyonu; Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ federe devletlerinden ve Voyvodina ile Kosova özerk bölgelerinden oluşmaktadır. Yugoslavya'da Ortodoks, Katolik ve Müslüman kimlikler yer almakta ve din olgusu esas itibarıyla milliyeti de işaret etmektedir. Bu bağlamda, Ortodoks Sırp, Katolik Hırvatlar ve Müslüman Arnavut-Türk-Boşnakların farklılıkları dini kimlikler ile tanımlanabilmektedir.²⁰⁸

²⁰⁷ Sündüs Adaş ve Emrah Konuralp, **Eski Yugoslavya'da Sırp Milliyetçiliğinin Tarihsel Temelleri Ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin Dağılmasına Etkileri**, Anadolu Ve Balkan Araştırmaları Dergisi, 3(6), s. 109.

²⁰⁸ Nuri Demirel, **a.g.e**, s. .58

Yugoslavya Federasyonu bünyesinde yer alan devletlerin din, dil, alfabe gibi farklılıkları ve siyasi durumları Tablo 6’te gösterilmektedir.

Tablo 6: Yugoslavya Federasyonu'nda Din, Dil ve Siyasi Durumu²⁰⁹

Federal Birim	Din	Alfabe	Dil	Siyasi Durum
Slovenya	Katolik	Latin alfabesi	Slovençe	Bağımsızlığı; 1991
Hırvatistan	Katolik	Latin alfabesi	Hırvatça	Bağımsızlığı; 1991
Bosna - Hersek	Müslüman- Katolik	Latin alfabesi	Boşnakça- Hırvatça	Bağımsızlığı; 1992
Sırbistan	Ortodoks	Kiril alfabesi	Sırpça	Yeni Yugoslavya
Makedonya	Ortodoks	Kiril alfabesi	Makedonca	Bağımsızlık; 1991
Karadağ	Ortodoks	Kiril alfabesi	Sırpça	Yeni Yugoslavya
Voyvodina	Katolik	Latin alfabesi	Macarca	Yeni Yugoslavya
Kosova	Müslüman	Latin alfabesi	Arnavutça	1999’dan beri Birleşmiş Milletler Sivil Yönetimi “UNMIK” kontrolü altındadır.

Kaynak; Nuri DEMİREL, Kosova’nın Temel Dinamikleri, s.62.

²⁰⁹ Tablo 6’da 1992 Yeni Yugoslavya Federasyonu’na bağlamında yeniden düzenlenen ve birliğe bağlı olan bölgelerin dil, din ve siyasi nitelikleri gösterilmektedir.

Balkan toprakları Sırlar ve Arnavutlar arasında vuku bulan etin Kosova mücadelesine tanıklık etmiştir. Etnik, dilsel ve dinsel farklılıklar bağlamında Sırlar ile Arnavutlar arasında ciddi bir uyuşmazlık söz konusudur.²¹⁰

Kosova Sorunu’nu özümseyip taraflıca tartışabilmek için 1974 yılındaki gelişmelere çok iyi bir şekilde odaklanmak gerekmektedir. “1974 Anayasası’na göre Yugoslavya, altı federe cumhuriyet ve iki özerk bölgeden (Vojvodino ve Kosova) oluşan” bir federasyon olarak yeniden oluşturulurken Tito’nun maksadı çok milletli Yugoslavya’da 1960’lardan beri süregelen etnik temelli siyasal krizleri aşmak olmuştur. Yugoslavya’nın toprak bütünlüğüne halel getirmemek adına için Kosovalı Arnavutlar’a ve Vojvodinalı Macarlar’a hak tanıyan Yugoslav Anayasası’nı Sırlar hiçbir zaman kabullenememişler ve Kosova ile alakalı demokratik ayarlamalar Sırları bir hayli hiddetlendirmiştir. Yugoslavya’nın kurulmasındaki yegane payın kendilerine ait olduğunu savunan Sırlar bu devletin Sırlar tarafından yönetilmesini istemişlerdir.²¹¹

1980’de Yugoslavya Cumhuriyeti’nin kurucu Tito’nun hayatını kaybetmesi, Kosova’nın ilerideki statüsünü belirleyecek olan en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Mevcut ekonomik bunalım ve etnik çatışmalar federal birliğı korumanın önündeki büyük setler olmuş, 1980’lerde Federasyonu oluşturan cumhuriyetler anayasal yetkilerle merkezden neredeyse bağımsız davranmaya başlamışlardır. Ekonomik sıkıntılar yüzünden bölgesel hareketler ortaya çıkmıştır: İlk olarak 1981 yılında Kosova’da görülen siyasi amaçlı gösteri ve eylemler bir domino etkisi gibi zamanla öteki cumhuriyetlere de yayılmıştır. Tito’nun ölümünden sonra, özellikle Sırlar arasında milliyetçi bir uyanış görülmüş, Slobodan Milosevi²¹²’in öncülüğündeki Sırbistan’da, ve diğerk bölgelerde ulusçuluk yükselen bir değerk olmuş, dolayısıyla, gergin bölgesel ilişkiler Cumhuriyetler arasında çatışmalara zemin hazırlamıştır. 1989’da Miloşevi tarafından Kosova ve Vojvodina’nın özerkliğinin lağvedilmesi, Karadağ’ı kendisine bağlaması, Yugoslav yapılanmadaki yönetsel payını ve yetkinliğini artırdığının göstergesi ve diğerk cumhuriyetlere karşı açık bir meydan okuması olmuştur. Bu rijit

²¹⁰ Göktürk Tüysüzoğlu, **Kosova’nın Bağımsızlığı Ve Dünya Politikasına Etkileri**, Kadir Has Üniversitesi , Yüksek lisans tezi, 2008, s. 14.

²¹¹ A.e, s. 26-27.

²¹² Slobodan Miloşevi, Sırbistan ve eski Yugoslavya devlet başkanıdır.

gelişme diğer uluslar için Sırbistan denetimi altında bir Yugoslavya'da yaşama meselesini başlatan çatışmaların cansuyu olmuştur.

Baskıcı Sırplastırma politikası karşısında eşitlik ve hak arama mücadelesinin ilk filizlerini Hırvatlar atmıştır. 1990'lı yıllarda Soğuk Savaşın bitmesiyle politik önemini de kaybeden bölgede ilk önce Hırvatistan ve Slovenya ile başlayan bağımsızlık mücadeleleri Makedonya ve Bosna Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesiyle devam etmiş ve en sonunda Sırbistan ile bağımsızlıklarını ilan etmiş bu devletlerarasında savaş çıkmıştır. Aynı süreçle paralel olarak Bosna Hersek ve Kosova'da kanlı iç savaşlar çıkmış, binlerce insan hayatını kaybetmiş ve nicesi de yerinden olmuştur.²¹³

Yugoslavya 1992 yılında Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan fakat, Sırbistan'ın denetimi altında federasyon olarak “*Yugoslavya Federal Cumhuriyeti*” haline gelmiştir. Bu yüksek tansiyonlu gelişmelerin vuku bulduğu “*Eski Yugoslavya*” topraklarından Avrupa Topluluğu (kuruluş daha sonra AB adını alacaktır) üyeleri de haberdardır ve/fakat, Sırplar, Kosova konusunun kendi iç sorunları olduğunu savunmuşlardır. 1995'de Bosna'daki savaşı sonlandıran ve Bosna-Hersek'in bağımsızlığını kazanmasına ve Yugoslavya'dan ayrılmasına önayak olan “*Dayton Antlaşması*”, Kosovalı Arnavutlar için bir emsal niteliği oluşturmuştur. Tam bu süreçte, Kosova'nın bağımsızlığının ancak silahlarla savaşılararak gerçekleştirilebileceğine inanan “*Kosova Kurtuluş Ordusu*”²¹⁴ (KKO,KLA,UÇK) ortaya çıktı.²¹⁵

1990'lı yılların sonlarına doğru bu coğrafyada tam bir kaos yaşanmış ve iki büyük etnik grup olan Kosovalı Sırplar ve Kosovalı Arnavutlar arasındaki agresif ilişki artarak devam etmiştir. Sırp asıllı Kosovalıların Milosevic'in Kosova'da Sırp egemenliğini tahsis edeceğine dair en ufak şüpheleri yoktur. Kosovalı Arnavutlar ise bir müddet süren pasif bekleyişlerinin ardından KKO²¹⁶ tarafından onlar adına bir silahlı mücadele başlamıştır. Asırlardır farklı dil, din ve ırklardan gelenlerin vatanı olan Yugoslavya'nın en kalabalık kesimini Sırplar oluşturmuştur. Rijit Sırp milliyetçiliği Kosova'yı Sırplastırmak ve kontrolü ele geçirmek için Arnavutlara karşı etnik temizlik uygulamıştır. Bu bağlamda,

²¹³ Gözler, **Devletin Genel Teorisi**,s. 184-185.

²¹⁴ Tüysüzöğlu, **a.g.e**, s. 32.

²¹⁵ Tunahan Oduncu ,”**1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi**”, MAKÜ-BİFD, 2(1), 2019, s. 8-13.

²¹⁶ “Kosova Kurtuluş Ordusu: KKO veya KLA veya Arnavutça UÇK Ushtria Çlirimtare e Kosovës: 1990'lı yıllarda Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığı için mücadele etmek üzere kurulmuş olan etnik Arnavut ayrılıkçı harekettir. Bayıllıoğlu, **a.g.e**, s. 409-410.

1994 yılında 25 bin civarında Arnavut İtalya'ya göç etmiş, yaklaşık 1,3 milyon Arnavut, Sırp güçlerince Kosova'dan uzaklaştırılmış ve çok sayıda sivil Arnavut öldürülmüştür. 865 bin civarı Arnavut ise mülteci olarak geçici kamplara sığınmıştır.²¹⁷

Sırp lar tarafından gerçekleştirilen katliamlar ve çok sayıda masum sivilin ölümü uluslararası kamuoyunun dikkatini Kosova'daki meseleye yönlendirmiş ve NATO'nun Sırbistan'ı bombalamasını neden olmuştur. NATO'nun Kosova Misyonu'ndaki görevli biriminin ismi Kosovo Force (KFOR)'dur. BM'nin misyonu olan UNMIK²¹⁸ ve KFOR²¹⁹ Kosova'da yaşamın düzene girmesi ve halkın hakimetini destekleyecek düzenlemeler getirmişlerdir. Sırp lar, söz konusu yapılanmanın bir parçası olabilirlerdi ve/fakat başka büyük hayallerinin peşinde sürüklenmiş ve ırkçı duygularının galeyanına gelerek Kosova'daki siyasal süreçten kendilerini soyutlamak zorunda kalmışlardır.²²⁰

Netice itibarıyla Kosova'nın "1244 Sayılı Güvenlik Konseyi kararına" binaen "Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari" nin önerileri kapsamında düzenlenen çözüm planına dayanarak tek taraflı bir tasarrufla 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Meclisi, Sırbistan'dan ayrıldığını ve bağımsızlığını deklare etmiştir. Uluslararası toplumda geniş tartışmalara neden olan bu bağımsızlık ilanının akabinde, uluslararası sistem tarafından tanınırlığını sağlamak üzere birçok diplomatik girişimde bulunan Kosova'yı başta ABD olmak üzere srasında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülke Kosova'yı resmen tanımıştır. Kosova'nın bağımsızlığı AB ülkeleri tarafından da çoğunlukla tanınmıştır.²²¹

²¹⁷ Caner Sancaktar, **Yugoslavya'nın Yıkılışında Sırp Milliyetçiliğinin Rolü**, IX. IBANESS Kongreler Serisi – Edirne / Türkiye September 29-30, 2018 29-30 Eylül 2018

²¹⁸ UNMIK "United Nations Mission in Kosovo/ Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu" Kuruluşun asli gayesi Kosova halkının adil, demokratik ve sulhe dayalı zemin üzerinde yaşamaları ve bölgedeki kalıcı istikrarın sağlanmasıdır. Özellikle Kosova daki etnik grupların dil, eğitim, siyasi platformda temsili gibi alanlarda kendilerini ifade etme açısından kültürel haklarını korumaya çalışmaktadır. : <https://unmik.unmissions.org/mandate>

²¹⁹ Kosovo Force: Kosova'da güvenliği tedarik etmek üzere kurulmuş olan NATO liderliğinde çok uluslu bir barış gücüdür. (Bayilloğlu, **a.g.e.**, s. 409-411.)

²²⁰ Tüysüzöğlu, **a.g.e.**, s. 55-58.

²²¹ İrfan Kaya Ülger, "Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi", KOSBED, 2016, 31, s. 52.

4.1.2. Self Determinasyona İlişkin Kosova'nın Bağımsızlık Kararı ve Birleşmiş Milletler Müktesebatı

Sırbistan yönetiminin Kosova'nın bağımsızlık kararına cevaz vermemesine rağmen söz konusu bağımsızlık kararının uluslararası toplumca da müzaheret edilmesi, uluslararası hukuku çerçevesinde bu bağımsızlığın kabul edilirliliği çelişki arz etmektedir. Kosova'nın bağımsızlığına yönelik uluslararası kurumlar ve devletler tarafından destek bulmasının nedeni; Sırbistan yönetiminin sivil hakla karşı ağır silahlarla şiddete maruz bırakması ve uyguladığı devlet terörü göstermektedir. Bu şiddet ve devlet terörünün neticesinde olası bir Srebrenitza vakiasının yaşanacağı endişesi uluslararası toplumu harekete geçirmiş ve NATO müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. 1999-2008 yılları arasında geçen süreçte, Kosova'nın güvenliği BM barış gücü olan KFOR tarafından sağlanmıştır. UNMIK idaresi himayesinde bulunan yıllar olan 1999-2008 yılları arasındaki süreçte ise, Sırbistan ve Kosova Arnavutları arasında Kosova'nın durumunun ne olacağı ile ilgili hususlarda bir anlaşma gerçekleşmemiştir.²²²

Kosova'nın bağımsızlık kararı uluslararası hukuk bağlamında meşruiyeti haizdir. Şöyle ki, uluslararası hukuk üç şartın sağlanması durumunda bir azınlığın ayrılma hakkını uygun bulmaktadır. “*Kendi kaderini tayin hakkını*” gündeme getiren toplumun sömürülmüş olması, soykırımla mücadele etmiş olması ve ilgili devletin ayrılmaya muvafakat etmesidir. Kosova'nın bağımsızlığı bu şartlar altında ele alındığında; Arnavutlara yönelik şiddet ve saldırıların yaygınlaşması gösteriyor ki Kosova'daki mevcut demografik yapının çoğunluğu olan Arnavut halkının ayrı bir halk olarak diğer Yugoslavya milletlerinin sahip olduğu “*kendi kaderini tayin hakkını*” haizdir. Anna Moltchanova bu durumu “*çok uluslu devletlerde kendi kaderini tayin eşitliği*” şeklinde nitelendirmektedir. Hal böyle olunca, “*BM Özel Temsilcisi Ahtisaari*”nin önerileri esas alınarak tasarlanan ve sunulan planda²²³ soruna yönelik çözüm olamayacağı aşikârdır. Diğer yandan, her ne kadar uluslararası anınlılığı kimi ülkeler tarafından kabul görmese de; 100 küsur ülke tarafından tanınmış olması, Kosova'nın bağımsızlığına meşruiyet addetmektedir.²²⁴

²²² Ülger, “a.g.e”, s. 52-55.

²²³ Ahtisaari Planı: “BM Genel Sekreteri eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin” önerilerini kapsayan, Uluslararası sistemin arabuluculuk amacı ile hazırlanmış, Kosova'nın statüsü ile karara varılmak üzere maddeler kapsayan plandır. (Ülger, a.g.e, s. 50-52.)

²²⁴ Ülger, a.g.e, s. 50-52.

Bu bilgiler ışığında Sırp milliyetçiliği hakkında açıkça söylenebilir ki; her bölgeye yayılmış, ırkçı benliği yüksek, secereci Sırp'lar tarafından “*Büyük Sırbistan*” rüyasını gerçekleştirmek adına Sırplaştırma politikası güden baskıcı ve şiddet içerikli davranışları ile federasyonu acı bir sona sürüklemiştir. Kısacası, Büyük Sırbistan’ı kurma hayali güden Sırp milliyetçiliği / irredentizminin²²⁵ saldırgan politikaları, Yugoslavya’nın yıkılmasında ve kanlı şiddet olaylarının gerçekleşmesinde en belirgin kuvvet olmuştur. Bu noktada, Yugoslavya Federasyonu’nun yıkılmasının temel dinamiklerini oluşturan dini kimlikler ve etnik farklılıkların bir arada tutulmasının ne kadar güç olduğunu göstermiştir. Etnik bölünmüşlüğü gerçek manada yaşandığı Yugoslavya topraklarında bu yaşananlar gösteriyor ki; federalizm bu coğrafyadaki etnik sorunlara çare olamamıştır. Dahası federalizmin bu sorunları daha da artırarak binlerce insanın ölümüne ve yurtsuz kalmasına sebep olduğu bile söylenebilir. Sonuç itibarıyla uluslararası camianın gündemine 1990’ı yıllarda bomba gibi düşen Kosova meselesi, Yugoslavya Federasyonu’nun dağılmasıyla²²⁶ beraber Arnavutlar ve Sırp'lar arasında bir egemenlik savaşına dönüşmüştür. Kosova her iki millet için gerilimi yüksek mücadelelere sebep olmuştur. Arnavut ve Sırp halkları arasındaki artan saldırı ve arbedeleri önlemek üzere BM ve NATO’ya bağlı kuvvetlerin araya girmesi 24 Mart 1999’da gerçekleşmiştir. Ayrıca, “*BM Özel Temsilcisi Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari’nin*” hazırladığı planda soruna çözüm olarak bağımsızlığın tek seçenek olduğu saptanmıştır. NATO barış gücünün mevzilenmesi ve müdahalelerine müteakip bölgede Kosova Sorunu’nu büyük oranda sonlandırmıştır. Kosova’nın bağımsızlığı, her ne kadar “*devletlerin toprak bütünlüğü ve sınırlarının değişmezliği ilkesi*” ile çatışsa da, ayrımcılıkla mücadele kapsamında soykırımvari uygulamalar da ele alındığında

²²⁴ Tüysüzöğlü, a.g.e, 2. 128-130.

²²⁵ “İrredantizm: Sözlük anlamı olarak “kurtarımcılık” şeklinde ifade edilen kelime aslen İtalyanca kökenlidir. İrredantizm; “dil, din, soy ve kültür birlikteliği olduğu halde bir ülkenin sınırları dışında yer alan halk ile devletin birleşmesi” görüşüne dayanmaktadır. Etimoloji sözlüğüne göre bu kelime “yabancı ülke topraklarındaki soydaşları gerekçe ederek yayılma siyaseti” olarak karşılık bulmaktadır. Pınar Çağlayan, **Kıbrıs’taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri Ve Tarihsel Gelişimi** (1878-2004), Ankara, 2013, s. 13-14.)

²²⁶ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nin dağılması “Josip Broz Tito’nun” ölümünün ardından hız kazanmıştır. Yugoslavya, toprakları içerisinde yaşanan şiddet olayları, etnik çatışmalar, coğrafi ve siyasi anlamdaki değişiklikler ve yaşanan ekonomik buhran sonrasında 1980 ile 2000 yılları arasında kanlı bir zaman dilimi sonunda yedi tane ayrı egemen ülkeye bölünmüştür. Ayrıntı için Bkz: (Giray Saynur Bozkurt, **Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Bölgesindeki Türkler Ve Müslümanlar**, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, X/2 (Kış 2010), s. 83-86.)

uluslararası camia tarafından meşru bulunmuştur. Bu gelişmelere müteakip, Kosova 2008’de bağımsızlığını deklare ederek çoğu ülke tarafından tanınırlığa sahip bir devlet olmuştur.²²⁷

4.1.3. Kosova’nın Bağımsızlık Kararına İlişkin İtirazlar

Kosova’nın bağımsızlık deklare edişi, bölge ülkelerce farklı tepkilere neden olmuş uluslararası sistemde de büyük tartışmaları yanında getirmiştir. AB’nin 27 üyesinden 22’si tarafından onanan bağımsızlık ilanı; “Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti, Romanya, Slovakya ve İspanya” tarafından kabul edilmemiştir. Bu gelişmeye istinaden en büyük itirazı, Sırbistan’ın göstermesi sürpriz olmamıştır. Karara karşı en büyük diğer itiraz “Tataristan, Kalingrad, Yakutistan, Dağıstan” gibi bölgelerinde bağımsızlıkçı girişimlerin ayak sesleri duyulan endişeli Rusya’dan gelmiştir. Konuya dair Putin bir açıklamasında şöyle bir söylemde bulunmuştur: “*Kosova’ya bağımsızlık hakkı tanınırsa, Gürcistan’da Güney Osetya ve Abhazya da aynı haktan niye yararlanmasın?*”²²⁸

Kosova’nın bağımsızlığı; “*Ukrayna ve Moldova’nın*” muhtemel NATO üyeliği çerçevesinde “*Rusya-Ukrayna*” ve “*Rusya-Moldova*”nın bağlantılarını da etki altına almıştır. Kosova’nın bağımsızlığına karşı çıkan devletlerden biri olan Yunanistan’ın tedirginlik sebepleri olarak bu ülkenin KKTC’ye örnek teşkil etmesi ve Yunanistan’da bulunan Arnavutların muhtemel bağımsızlık ilgileri gösterilebilir. Netice olarak konuya dair Yunanistan; uluslararası hukukun esas prensiplerinden biri olan “toprak bütünlüğü prensibinin” hem KKTC hem de Kosova tarafından çiğnenildiği kanaatindedir. Romanya’nın Kosova’nın bağımsızlığına karşı duyduğu endişesinin nedeni Karadeniz’de kıyıya sahip, Romanya ile Bulgaristan arasında yer alan “*Dobruca Bölgesi*” kaynaklıdır. İspanya ise “*Bask ve Katalonya*” bölgeleri Kosova’nın motivasyon yaratabileceği kaygısı taşımıştır. Ülkelerin kendi menfaatleri doğrultusunda duydukları kaygılardan anlaşılıyor ki Kosova’nın bağımsızlığına karşı küresel seviyede yükselen itiraz seslerinin temel

²²⁷ Ülger, a.g.e., s. 40-42.

²²⁸ Tüysüzöğlu, a.g.e., s. 120.

dayanağı, toprak bütünlüğü kapsamında sorunları yanında getirebileceği ve kararın örnek nitelik taşıması,olası güvenlik tehditleridir.²²⁹

4.1.4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kosova ilişkisi

Diğer yandan, farklı coğrafyalarda birer sorun olarak nitelendirilmiş Kıbrıs ve Kosova mukayese edilirse ortak bir çok özelliklerinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öncelikli olarak, Kıbrıs'ın 3 yüzyıl, Kosova'nın ise 5 yüzyıl kadar süren ortak bir Osmanlı geçmişi bulunmaktadır. Diğer bir ortak noktaları ise, Sırp yönetimi Kosova'daki Arnavutları etnik olarak temizlemeyi amaçlayan “At Nalı Operasyonu” nu “*Operation Horseshoe*” tasarlanmışken, Kıbrıs Rumları aynı amaca hizmet eden “Akritas Planı”nı uygulamaya geçirmiştir. Türklerin ve Arnavutların mevcudiyetlerini devam ettirebilmelerinde, Türkiye ve Arnavutluk'un katkısı ve destekleri yadsınamaz bir kabuldür. İki millet de askeri operasyonlar sonrasında bağımsızlık elde etmişlerdir. Kıbrıs da Kosova da jeopolitik ve stratejik mahiyetleri itibarıyla, yabancı üsler yer almaktadır. Her iki ülke de bağımsızlığını deklare etmiş ve/fakat BM üyesi olamamıştır.²³⁰

Bilindiği üzere Kıbrıs Adası, ilgili taraflar arasında iki kesime ayrılmıştır ve her iki milletin de kendilerine mahsus devletleri bulunmasına karşın, KKTC uluslararası arenada Türkiye hariç hiçbir ülke tarafından bir devlet olarak tanınmamaktadır. Bu bağlamda, Kosovalı Arnavutların bağımsızlığını deklare etmesi ve bu bağımsızlığın uluslararası sistemce tanınması, KKTC'nin de uluslararası camia tarafından tanınabileceğine veya GKRY ile mütekabiliyet esasına müstenit, 2 devletin yer aldığı çözüm teklifini onaylayacağı konusunda beklenti oluşturmuştur.²³¹

Kosova ve Kıbrıs Sorunlarının esasları itibarıyla bir takım farklılıklar ve benzerlikler barındırmaktadır:

- Kosova, tarih boyunca hep başka devletlerin yönetiminde kalmıştır. Buna karşın Kıbrısta ise 1960'ta oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti denemesinin hezeyan ile sonuçlanmasının ardından, 1974 yılında bir operasyon

²²⁹ İsmail Ermağan Ve Gökhan Satıcı, **Uluslararası Siyasette Kosova'nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler Ve Türkiye'nin Genel Balkanlar Politikası**, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 22, Sayı1, 2013, s. 452-454.

²³⁰ Günal, **a.g.e**, s. 115-117.

²³¹ Tüysüzöğlu, **a.g.e**, s. 128.

düzenlenmiş, en sonunda 1983'te adanın kuzeyinde devletin sahip olması elzem gerekliliklerini haiz bir devlet kurulmuştur.²³²

- Kıbrıs'ta ve Kosova'da gerçekleşen kanlı eylem ve saldırılara karşı uluslararası toplum araya girmek ve soruna dahil olmak durumunda kalmıştır. Fakat, Kosova'daki saldırılara yönelik NATO'nun ve UNMIK Yönetiminin müdahalesi başarı ile sonuçlanmışken, Kıbrıs'taki Türklere karşı düzenlenen saldırılara yönelik 1964'te gelen BM Müdahalesi olayları ve saldırıları önleyememiş, tam bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Nitekim, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantörlerinden biri olan Türkiye, uluslararası camia tarafından bir türlü çözüme kavuşturulmayan soruna karşı daha fazla sessiz kalamamıştır. 1974'te dozu yükselerek devam eden şiddet ve terör eylemlerini sonlandırmak, adada barış ortamı sağlamak için Kıbrıs'a müdahale etmek zorunda kalmıştır.²³³
- Kıbrıs'ta, ABD tarafından güncel manada kullanılan iki tane İngiliz Askeri Üssü, Kosova'da da Amerikan Üssü bulunmaktadır.²³⁴
- Hem Kıbrıs Hem de Kosova vakıalarının en önemli ortak paydaları olan dini faktörler kaos ortamını beslerken barış ortamının oluşmasını engellemektedir. Şöyle ki, Kosova'da Ortodoks Sırpların Müslüman Arnavutlara karşı yaptığı saldırılar ve Kıbrıs'ta Ortodoks Rumların, Müslüman Türk komşularına karşı yaptıkları saldırılar söz konusudur.²³⁵
- Uluslararası toplum tarafından önayak olunarak gerçekleşen müzakereler ve uzlaşma görüşmeleri boyunca anlaşılmıştır ki; "*Kosova Sorunu'nda*", ve "*Kıbrıs Sorunu'nda*" ilgili halklar arasında karşılıklı güven, saygı ve bir arada yaşayabilme iradelerini kaybolmuştur. Kosovalı Arnavutlar bu bir arada yaşama iradesinin kaybolduğunu, bölgede istikrarın sağlanması adına en akılcı opsiyonun "*bağımsız bir Kosova Devleti kurulması*" yönündeki görüşünü savunan ve bu bağlamda yeni kurulan devletin uluslararası toplumun gözetiminde bulunacağı belirtilen Ahtisaari Planı sayesinde bağımsızlığa

²³² A.y.

²³³ A.y.

²³⁴ A.y.

²³⁵ A.y.

kavuşmuştur. Buna karşı, 2004 yılında sunulan “*Annan Planı*” kapsamında, “*KKTC’nin bağımsızlığı değil, Kıbrıs Cumhuriyeti içerisinde federe bir yapıyı haiz olması*” önerilmiştir. Kıbrıslı Türkler dezavantajlar içeren, “*iki toplumlu, iki federe devletli bir federatif yapıya*” ‘evet’ demişler fakat Kıbrıslı Rumlar ise bu planı dahi reddetmiştir.²³⁶

4.2. Tayvan Modeli

Kıbrıs müzakerelerinin somut parametreler dahilinde görüşülmeye başladığı dönemden itibaren, adadaki mevcut soruna yönelik Tayvan alternatif bir model olarak gündeme gelmiştir. Peki KKTC için emsal teşkil edebilecek olan Tayvan modeli nedir? Uluslararası konjonktür nezdinde “Tayvan Sorunu” da tıpkı “Kıbrıs Sorunu” gibi bir mesele olarak nitelendirilmiştir. Sorun haline gelmesinin temelinde yer alan ana husus Tayvan’ın bağımsızlık durumudur. Buradan hareketle, Tayvan’da da Kıbrıs Sorunu ile benzerliklere sahip üç ihtimalli bir denklem söz konusudur: Tayvan’ın “Çin Cumhuriyeti” olarak bağımsız bir toprak parçası üzerinde kalma ihtimali, Çin Halk Cumhuriyeti ile birleşme ihtimali ve son olarak resmen bağımsızlığını deklare ederek Tayvan Cumhuriyeti’ne dönüşme ihtimali.²³⁷

4.2.1. Tayvan ve Tarihsel Bağımsızlık Süreci

17. yüzyılın sonlarında, Çin’in Tayvan üzerindeki kontrolü başlamış ve/fakat hemen akabinde vuku bulan Çin-Japon savaşından sonra Tayvan, Çin tarafından Japonya’ya bırakılmıştır. Ancak bilindiği üzere, gerçekleşen II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem yeniden şekillenmiş ve savaşta mağlup taraf olan Japonya Tayvan’ı da kaybetmiştir. Kaldı ki savaşın öncesinde ve sonrasında gerçekleşen “Kahire ve Postam Konferanslarında” da müttefiklerin ortak görüşü Japonya’nın Çin’den aldığı toprakların geri iade edilmesi yönünde olmuştur. Bu durum gösteriyor ki; müttefiklerin açık destekleri ile Çin’in Tayvan üzerindeki egemenliği teyit edilmiştir.²³⁸

²³⁶ A.y.

²³⁷ Hasgüler ve Özkaleli, a.g.e, s. 110-111.

²³⁸ A.y.

II. Dünya Savaşı'nın ardından 1949 yılında Çin'de iç savaş gerçekleşmiş ve Çin Milliyetçi Partisinin mağlup olması üzerin ülke Çin Komünist Partisi'nin yönetimine girmiş ve yeni yönetim tarafından Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kurulmuştur. Bu gelişmelerle birlikte Çin Milliyetçi Partisi önderi Çan Kay Şek Tayvan adasına kaçmış ve Çin Cumhuriyeti'nin meşru olarak buradan devam ettiğini dünyaya deklare etmiştir. 1949 yılındaki bu yeniden kuruluş hareketi dünya devletlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul görmüştür. Ne var ki, 1971 yılına gelindiğinde uluslararası konjonktürün değişimi ile beraber Çin Cumhuriyeti (Tayvan) BM'den çıkarılmış yerine ÇHC dahil edilmiştir.²³⁹

Uluslararası ilişkilerde politik iktidarın meşruluğunu asıl olarak belirleyen etmen dış egemenliği haiz olma durumudur. Dahası, devlet olarak tanınma, uluslararası reputasyon ihtiva edecek olan dış egemenlik kavramı, tam manasıyla Tayvan sorununun çekirdeğini oluşturmaktadır. İç ve dış egemenlik ile *de facto* ve *de jure* egemenlikler arasındaki paradoks Tayvan'ı bir mesele haline getiren temel sebepler olarak söylenebilmektedir. Bu bağlamda Tayvan'da egemenlik kavramı ele alınırken iki düzeyli bir analiz yapılmalıdır. Şöyle ki; *de facto* olarak Tayvan Çin Cumhuriyeti'nin; anakara olan Çin ise ÇHC'nin kontrolü altında kalmıştır. Diğer yandan Çin Cumhuriyeti *de jure* olarak yaklaşık olarak yirmi küsur yıl bütün Çin'i temsil etmiştir ve/fakat 1971 yılı itibarıyla meşruiyet Tayvan'ı da ihtiva edecek biçimde ÇHC'nde toplanmıştır. Buradan hareketle, Tayvan sorununun temeli *de facto* ve *de jure* egemenlikler arasında aynı toprak parçası üzerinde hak iddia eden iki devletin de kendisini egemen olarak açıklarken karşı tarafın egemenliğini tanımamasına dayanmaktadır. Peki bu şartlarda Tayvan bir devlet midir? Tayvan'ın bir devlet olduğu görüşünün hukuki dayanağı olarak “*Montevideo Konvansiyonu*” görülmektedir. Buna göre *de facto* egeemenliğin tanımını içeren Montevideo kıstaslarına göre Tayvan devlet olabilmenin şartlarını²⁴⁰ yerine getirmektedir. İkinci olarak *de jure* egemenlik açısından ele alındığında ÇHC “*halef devlet*”²⁴¹ kuramına

²³⁹ Zekeriyya Akdağ, **Türkiye – Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi**, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi International Journal Of Social Sciences 42 Sayı-Issue: 1 Cilt-Volume: 1 Aralık/December/2019 • Yıl: 1, s. 43-46.

²⁴⁰ Bu çalışmanın ilk bölümünde devlet olmanın şartlarına değinilmiştir.

²⁴¹ Halefiyet / Ardıllık: X devletinin sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde kurulan Y devletinin uluslararası sorumluluklar bağlamında o coğrafya üzerinde X devletinin yerine geçmesi anlamına gelmektedir. Y devleti uluslararası alanda X devletinin halefi konumundadır. Bu durum bir devletin bağımsızlığını kazanarak bir ya da birden çok devletin meydana gelmesi şeklinde olabileceği gibi, iki ya da daha çok devletin birleşmesi şeklinde de olabilir. Ardıllık durumunun söz konusu olabilmesi için mutlak suretle yeni bir devletin uluslararası hukuk tüzel kişisinin oluşması gerekmektedir. Bkz: Baskın Oran (ed.),

istinaden Çin Devletinin yasal varisi olduğu görüşünde, Çin ile beraber Tayvan üzerinde meşru otorite sahibi olduğu iddiasındadır.²⁴²

4.2.2. Tayvan'ın Bağımsızlığı ve Tanınırlığı

Günümüz itibarıyla Tayvan uluslararası sistemdeki 23 ülke tarafından tanınmaktadır.²⁴³ Devletlerin büyük bir çoğunluğu tarafından, Tayvan da dahil olmak üzere, ÇHC'nin Çin'in meşru temsilcisi olduğu kabul edilmektedir ve/fakat batılı devletlerin tamamına yakını ÇHC'yi yasal devlet olarak görürken, Tayvan ile gayri resmi politik, ekonomik ve sosyal ilişkiler yürütmektedirler. Buradan hareketle şu çıkarımda bulunmak pek mümkündür: meşru olarak tanınmayan Çin Cumhuriyeti yani Tayvan'ın bağımsız politik iradesinin mevcudiyeti ve bu iradenin Tayvan'daki fiili egemenliği uluslararası toplumca kabul görmektedir.

Tayvan'ın politik durumunu özetlemek gerekirse şunları söylemek mübalağa olmayacaktır; gayri resmi devlet olarak tanınan Tayvan'da muğlaklığın hakim olduğu bir statüko mevcuttur. De facto devlet olarak kabul edilen Tayvan, büyük devletler tarafından *de jure* manada tanınmamaktadır. Kendi içerisinde sağlanmış olan demokratik siyasi oluşumu, küresel boyutta büyüyen ekonomisi ile bağımsız bir devlet profili çizmekte ve/fakat ÇHC'nin bu mevcudiyet resmiyete yansımamaktadır. Tayvan, uluslararası sistem tarafından kabul edilen ve destek gören bir devlet olarak 1986 yılından iberi uluslararası örgütlere üye olabilmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda “*Dünya Ticaret Örgütü/WTO: World Trade Organisation*” ve “*Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması/GATT: General Agreement on Tariffs and Trade*” da da temsil edilmeye başlanan Tayvan, Çin'in ambargo ve siyasal manipülasyonuna rağmen ABD ile ekonomik ve siyasal bağlantılar kurup iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmeyi başarmıştır. Tayvan'ın uluslararası repütasyonunun bu kadar çabuk tanınmasının altında yatan etkenlerden bir tanesinin Tayvan'ın modern liberal demokrasi açısından, ‘grup içi üye’ olarak algılanması olduğu söylenebilir. Çin'in aynı kimlik algısı açısından ‘grup dışı’ olarak sayılması bu algıyı tetikleyen faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴⁴

Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, cilt III, (2001-2012) İstanbul, İletişim Yayınları, ss 639

²⁴² Hasgüler ve Özkaleli, **a.g.e.**, s. 111-112.

²⁴³ **A.e.**, 113.

²⁴⁴ Günel, **a.g.e.**, 159- 162

4.2.3. Tayvan ve KKTC Bağlantısı

Bu olgular ışığında Asya Kaplanları olarak bilinen ülkelerden biri olan, izlediği “dolar diplomasisi” ile hızlı ekonomik büyümenin gerçekleştiği Tayvan örneğinden de anlaşılacağı üzere; devletlerin ekonomik gelişim ve kalkınmaları uluslararası sistemde tanınırlığı olumlu yönde etkileyen kilit bir role sahiptir. KKTC’nin hami devleti olan Türkiye’ye karşı ekonomik anlamda bağımlılığını ortadan kaldırması, olası bir birleşme durumunda Rum kesiminin endişe olarak öne sürdüğü KKTC’nin “ekonomik yük” olacağı iddiasını çürütme noktasında önem arz etmektedir. Yıllardır izolasyon altında tutulmanın sıkıntıları ile mücadele eden KKTC ekonomisi ham madde, alt yapı ve yetersiz iç pazar gibi sorunlarla da ayakta kalmaya çalışmaktadır. Ayrıca dünya ile entegre olamama sorunu yaşayan KKTC siyasi anlamda da bir devlet olarak tanınmadığı için diğer ülkeler tarafından ticari bir ortak olarak görülmemektedir. Buradan hareketle, adanın kuzeyi ile güneyi arasındaki mevcut kalkınmışlık farkını minimal seviyede tutmak olası bir uzlaşım/müzakere masasında Türk tarafının lehine olacaktır. Ekonomik kalkınmışlık hem siyasi eşitliğe dayalı iki toplumlu bir yapının olması durumunda, hem de bu durumun gerçekleşmediği takdirde uluslararası platformda KKTC’nin ayrı bir devlet olarak kendi ayakları üzerinde sağlam durabildiğini göstermek, varlığını ispatlamak adına da önem teşkil etmektedir. Zira uluslararası lobi faaliyetlerinde, egemenliğini kanıtlamış bağımsız devletlerin ana göstergelerinden biri ekonomik bağımsızlıktır. Bu bağlamda, Tayvan modeli öngörülerek, Kıbrıs’ın da siyasi bir tanınmadan ziyade üçüncü ülkelerle karşılıklı uçak seferi koymasını temin edilebilir ve ekonomik ilişkiler kurarak bir bakıma “ekonomik Tayvanlaşma modeli” uygulanabilir. Kıbrıs’ta sürdürülebilir ekonomik kalkınma için kapsamlı bir sanayi politikası ile sektörel çeşitlenme sağlanmalı ve altyapının güçlenmesine gereken önem verilmelidir. KKTC tarafından mevcut soruna yönelik olarak önümüzdeki süreçte; sosyal, siyasi, ekonomik ve hukuki vb. alanlarda teşebbüs ve teşvikler birbirlerine paralel olarak uygulanıp “çok yönlü bir diplomasi” izlenmelidir.²⁴⁵

Çeşitli izolasyonlar ve politik ambargolar sebebiyle KKTC ekonomisi Tayvan ekonomisi kadar gelişmemiştir. Ekonomiyi geliştirmek bağlamında aksiyon almak üzere

²⁴⁵ Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: “Çok Bileşenli Adım Modeli”, Nisan 2008, USAK Raporları, Ankara, s. 31-33.

Akdeniz Bölgesine komşu olan ülkelerle ilişkiler sağlanabilir. Türkiye hariç olmak üzere, hiçbir ülkenin gemisi ve uçağı KKTC'nin limanlarını kullanamamaktadır. Bu bağlamda KKTC bir nevi uluslararası tecrit uygulamasına maruz kalmaktadır. Tayvan modelinin uygulaması neticesinde başarı sağlanırsa KKTC'ye yönelik tecritin de kırılması mümkün olacaktır. Bu noktada, KKTC için Tayvan modelinin başarıya ulaşması ile GKRY'nin Kıbrıs'ın süregelen müzakere pozisyonunda esnemeye yol açacak ve Rumların Kıbrıslı Türkleri azınlıktan ziyade bir ortak olarak görmeye başlaması mümkün olacaktır. Çin'in rijit tutumuna karşın Tayvan'ı 23 ülkenin bağımsız bir ülke olarak tanıdığı konjonktürde, Türkiye Cumhuriyeti'nin arkasında olduğu KKTC'yi de devlet olarak tanıyabilir.²⁴⁶

Netice olarak, Kosova'ya ilişkin Tayvanvari bir durumdan bahsetmek gayet mümkündür. Batı ülkelerinin çoğunluğu Kosova'yı “grup içi üye” olarak algılamış olmasaydı, Sırbistan saldırılarına yönelik NATO ve AB'nin destek alabilir miydi? Bundan hareketle, Kosova'nın da “grup içi üye” olmasından mütevellit bağımsızlığına daha sıcak yaklaşılmıştır. KKTC'li Türkler ise çözülemeyen mevcut sorun itibarıyla AB'ye üye olabilme konusunda “grup dışı üye” olarak kabul edilmektedirler.²⁴⁷

4.2.4. Tayvan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar:

Tayvan ve Kıbrıs sorunlarında ortak noktalar ve farklılıklar bulunmaktadır. Tayvan sorununun tarafları fikriyat bağlamından birbirinden ayrılmış “iki hükümet” iken, Kıbrıs'ta taban tabana zıtlıklar barındıran “iki ayrı devlet” söz konusudur. Tayvan'da sorunun ana kaynağı Çin milletini ve Çin topraklarını hangi Çin'in temsil edeceği sorusu oluşturmaktadır. Kıbrıs'ta ise Rumlar tarafından Ada'nın tamamına yönelik egemenlik iddiasına karşın kendi egemenlik haklarını arayan Türk tarafı bulunmaktadır. 1983 yılında Kıbrıs Türkleri tarafından bağımsızlık ilan edilmiş fakat bu gelişme BM Güvenlik Konseyince kadük bırakılmıştır. Tayvan ise bağımsızlık ilanından ziyade politik bağımsızlığını hukuki olarak değil fiili olarak kullanmaktadır. Bir başka farklı özellik ise Kıbrıs'ta soruna yönelik garantör devletler yer almaktadır, fakat bu statü Tayvan'da yoktur. Diğer yandan uluslararası aktörler ele alındığında; Kıbrıs'ın mevcut AB üyesi

²⁴⁶ Ayrıca bkz: <https://www.tuicakademi.org/kktc-icin-once-tayvan-sonra-kosova-modeli/>

²⁴⁷ A.y.

oluşu da Tayvan'dan farklı olduğu bir başka özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; Tayvan meşruiyet çatışması menşei bir sorun olarak görülüyorsa, Kıbrıs'ın sorunu garantörlerinin de ötesinde uluslararası bir örgüt olan AB'nin de müdahil olduğu çokboyutlu bir sorundur. Kıbrıs'ın bir başka farklı özelliği ise adadaki mülkiyet sorunudur. Kaldı ki bu sorun “*Avrupa İnsan Hakları Mahkeme'since (AİHM)*” uluslararası bir sorun olarak kabul edilmiştir.²⁴⁸

Bütün bu farklılıkların da ötesinde her iki ülke için ortak paydalar da söz konusudur. Tanınma meselesi hem Tayvan hem de Kıbrıs için uluslararası sistemde diplomatik ilişkilerde bulunmak için mahiyeti yüksek bir konudur. “Tek Çin”²⁴⁹ politikası benimseyip ÇHC'yi ulusal boyuttaki meşru temsilci olarak kabul ederek Tayvan bu meseleyi dondurmıştır.²⁵⁰

Sonuç itibarıyla; Kıbrıs ve Tayvan arasındaki paralellikler göz önünde bulundurularak şu söylenebilir ki; Kıbrıs'taki sürer durum soruna yönelik çözüm, BM daimi üyesi beş ülkeden²⁵¹ birinin Kıbrıs Türklerine arka çıkmasıyla gerçekleşebilir. Bu ihtimale ilişkin olarak Rum yanlısı siyasetler izleyen Rusya veya Fransa'dan böylesine bir adım beklemek rasyonel olmayacaktır. Diğer yandan, ÇHC'nin Tayvan ile halihazırda çözümlenmemiş bir sorunu bulunması sebebiyle KKTC'nin bağımsızlığının Tayvan'a emsal teşkil edeceği endişesi taşımaktadır. Hal böyle olunca, geriye sadece ABD ve Birleşik Krallık kalmaktadır. ABD ve Birleşik Krallık KKTC'de “Tayvanvari” bir çözümün işlemleri için katalizör görevini üstlenebilirler. GKRY tarafından müzakerelerin sonuçlandırılmaması KKTC'yi alternatif bir zemin arayışına sürüklemektedir. Buradan hareketle, önceki bölümlerde bahsedilen BMGK tarafından alınan bir dizi engel niteliğindeki karar yeniden gözden geçirilir ve KKTC'yi tanıyan devletlerin BM tarafından cezalandırılması engellenirse Kıbrıs'ta Tayvanvari modelin çalışma ihtimali bulunmaktadır.

²⁴⁸ Hasgüler ve Özkaleli, **a.g.e.**, s. 113-115.

²⁴⁹ Tek Çin Politikası:(一个中国政策, 一个中國政策, One-China policy) Bu politika çok eski zamanlara, büyük Çin İmparatorluğu'na kadar dayanır ve sadece Çin adlı Cumhuriyetin varlığını kabul eder. Bkz: <https://www.ankasam.org/cinin-tek-cin-politikasi-ve-abd/> (E.t. 06.04.2021)

²⁵⁰ Mehmet Hasgüler ve F.Murat Özkaleli, **a.g.e.**, s. 116.

²⁵¹ BM Güvenlik Konseyi daimi 5 üye ülke ; Çin, Fransa, Rusya , ABD ve Birleşik Krallık'tır.

Tablo 7: Belçika, İsviçre, Kosova ve Tayvan Modellerinin Karşılaştırması ²⁵²

	BELÇİKA MODELİ	İSVİÇRE MODELİ	KOSOVA MODELİ	TAYVAN MODELİ	KIBRIS
Devlet Şekli	Federal Devlet	Federal Devlet	Üniter Devlet	Üniter Devlet	--
Konuşulan Diller	Felemenkçe Fransızca Almanca	Fransızca Almanca İtalyanca Romansça	Arnavutça Sırpça	Mandarin	Türkçe Rumca
Din	Hristiyanlık	Hristiyanlık	İslam	Budizm	İslam Hristiyan- lık
Bölgeler	Flaman Bölgesi Valon Bölgesi Brüksel Bölgesi	26 Kanton	-	-	KKTC GKRY
Etnik Gruplar	Flamanlar Fransızlar Almanlar	Alman Fransız İtalyan Romans	Arnavutlar Sırpalar	Çinli	Türkler Rumlar
Dilsel Bölünmüşlük	Var	-	-	-	Var
Dinsel Bölünmüşlük	-	-	Var	-	Var
Etnik Bölünmüşlük	-	-	Var	-	Var
Siyasal Bölünmüşlük	-	-	Var	-	Var
Oydaşmacı Demokrasi	-	Var	-	-	-
Sihirli Formül	-	Var	-	-	-
Self Determinasyon Hakkı	Var	Var	Var	Var	Var
Uluslararası Tanınırlık	Var	Var	Var (97 ülke)	Var (23 ülke)	-
Uluslararası Ticaret ve İşbirliği	Var	Var	Var	Var	-
Uluslararası Uçuş	Var	Var	Var	Var	-

²⁵² Tablo tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde Doğu Akdeniz açısından jeopolitik ve stratejik anlamda tartışılmaz bir önem arz eden Kıbrıs'ta kronikleşen anlaşmazlığa ilişkin olarak, barışın ve istikrarın konuşlandığı bir sistemin oluşturulması önem taşımaktadır. Konumu itibarıyla yüzyıllardan beri Doğu Akdeniz'e hakimiyet kurmak isteyen güçlerin ilgi odağı olan Kıbrıs, sahip olduğu yüzölçümü ve nüfusun aksine bir hayli büyük ve çok yönlü bir soruna sahiptir.

Kaderi kendi elinde olmayan Kıbrıs jeopolitik ve stratejik önem arz eden coğrafyada yer alması nedeniyle tarih boyunca farklı devletlerin ve çeşitli ırklardan gelen milletlerin egemenliği altına girmiş ve pek çok kültüre, topluma, dine ve savaşa tanıklık etmiştir. 1571 ile 1878 yılları arasında geçen süreçte, Osmanlı'nın hakimiyeti altında olan Kıbrıs'ın yönetimi 1878'den sonra belli şartlarla İngiltere'ye devredilmiş ancak 1914'te "I. Dünya Savaşı'nda" Osmanlı Devleti'nin Almanya ile aynı safta savaşa katılması sebebiyle İngiltere adayı tek yanlı bir şekilde ilhak etmiştir. Söz konusu ilhak ise Lozan Antlaşmasıyla tanınmıştır.

Kıbrıs'ın uluslararası platforma bir mesele olarak taşınması 1950 sonrasına tekabül etmektedir. Şöyle ki, İngiltere II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle beraber Kıbrıs'tan ve mevcut diğer sömürgelerinden çıkmıştır. Bu gelişme ile birlikte, Kıbrıslı Rumlar aslında 1931 yılından itibaren istedikleri Yunanistan ile birleşme olarak özetlenebilecek "enosis" kampanyasına "II. Dünya Savaşından" sonra hızlandırmışlardır. Rumlar adanın Yunanistana bağlanması için çalışmışlar ardından da şiddet eylemlerine başlamışlardır. Söz konusu saldırı olayları sebebiyle 1955-1958 yılları arasında Enosis'e karşı Kıbrıs Türkleri "taksim" görüşünü savunmuşlardır. Bu süreç dahilinde mevcut durumun korunması yönünde politika seyreden Türkiye'nin de Kıbrıs konusunda politikası zamanla değiştirmiştir. Buradan hareketle, Kıbrıs'taki siyasi uyuşmazlığa yönelik kurulan merdivenin ilk basamağı olarak Yunanistan ve Türkiye'nin garantörlükleri eşliğinde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş fakat bu devlet Rumların anlaşmalara aykırı hareket etmesi ve adadaki Türklere saldırmasının ardından 1963'te son bulmuştur.

1968 yılında Kıbrıs'taki ilgili taraflar arasında başlayan görüşmeler 15 Temmuz 1974 Rum/Yunan darbesiyle askıya alınmış olup bu tarih itibarıyla, Türkiye ile Kıbrıs Türk tarafında "iki toplumlu, iki kesimli federasyon modeli" benimsenmiş ve

müzakereler bu çerçevede sürdürölmek istenmiştir. Fakat Rum tarafınca kabul görmeyen bu yaklaşım, Kuzey’i de içine alan bir hakimiyet politikası ile karşılık bulmuştur.

1974’e yılına kadarki süreçte Kıbrıslı Türkler’e yönelik şiddet ve saldırı olayları artmış neticede 1974’te Türkiye garantörlük hakkına dayananarak “Kıbrıs Barış Harekatını” gerçekleştirmiş, adadaki Türklerin güvence altına alınmıştır. Nitekim, 1983’te kurulan KKTC ile de Kıbrıs Türk milleti bir devlet statüsünde temsil edilmiştir. Ancak ne var ki, yapılan uzlaşş görüşmeleri ve müzakereler ise GKRY tarafından “uzlaşmazlık politikası” sebebiyle sonuçsuz kalmıştır. 1990 yılı itibarıyla Kıbrıs’taki meseleye AB’de dahil olmuştur. 1990 yılından sonra AB’nin de Kıbrıs meselesine müdahil olması y yeni diplomatik konjonktörü de beraberinde getirmiştir.

2004 yılı itibarıyla “BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın” soruna yönelik çözüm önerilerini içeren, kısmi manada Türklerin aleyhine maddeleri de bulunan “Annan Planı’nı” dahi yapılan referendum ile KKTC tarafı kabul ederken GKRY reddetmiştir. Uzlaşş gütmeyen tutumlarına karşı Rumlar mükafatlandırılmış ve 1 Mayıs 2004’te AB’ye üye olmuşlardır. Yunanistan’ın AB’ye üye olarak kabul edilmesi ve GKRY’nin Kıbrıs’ta mevcut soruna yönelik bir çözüm arayışına girmeden 2004’te AB’ye üye olması “Kıbrıs Sorunu” şeklinde adlandırılmış meselenin boyutlarını üst noktalara taşımıştır. Böylece, 2004 yılından sonra Kıbrıs’taki soruna ilişkin bir çözümün gerçekleşmesi ihtimali ve “eşit egemen, iki kesimli, iki toplumlu federatif yapıda bir ortak devletin” yeniden inşa edilmesi zorlaşmıştır. Bu çerçevede AB tarafından Kıbrıs’a yönelik uygulanan politikaların ilgili taraflar arasındaki görüşmelere müspet manada bir katkı sağlamadığını söylemek pek mümkündür. Ada yaşamakta olan Türk ve Rum kesiminin politik ve sosyal konularda giderek birbirlerinden uzaklaşması ile çözüm ilerleyen zamanlarda daha zorlaştırmış, iki kesim arasında yıllar süren uzlaşş ve müzakere girişimleri neticesiz kalmıştır.

1974 yılından beri, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının gündeminde olan iki kesimli federatif çözüm modeli ‘destekleyenler’ ile ‘karşı çıkanlar’ arasında bugün halen tartışılmakta fakat sözkonusu federasyon önerisi, öngörölen birçok hususun henüz yerine getirilmemiş olması sebebiyle bugüne kadar sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Yani federasyon, adada yaşayan iki halkın oluşturduğu bir “topluluk” mu, yoksa GKRY ve KKTC olmak üzere “siyasî iki birliğin bir araya gelerek oluşturdukları bir oluşum” olarak mı anlaşılmalıdır sorusuna netlik kazandırılmamıştır. Şöyle ki, Türk tarafı, “Kıbrıs’ta tek

çözümün bağımsız ve yansız iki eşit bölgedeki halktan oluşan ve barış istikrarının sağlanmış federal bir Kıbrıs” istemektedirler. Ancak Kıbrıslı Rumların federalizm anlayışı ise bağımsız, ve toprak bütünlüğü olan federal bir Kıbrıs olması yönündedir.

Diğer yandan çalışmanın teorik zeminini oluşturan federalist sistemin faydalarından biri, etnik, dini, dilsel veya diğer kültürel toplulukların tanınması için bir çerçeve sağlamasıdır. Diğer bir ifadeyle, federalizm farklı inanç, etnisite, dil, din, ırk, görüşleri vb. bir araya getiren bir olgu olarak kabul edilmekle beraber, esasen bir birleşme gereksinimin ürünüdür. Federalizm heterojen yapılı toplumlarda birleştiricilik özelliğinden dolayı tercih edilme sebebi olarak görülebilmektedir. Bu noktada, federatif bir çözüm arayışının Kıbrıs Sorunu’na yönelik bir başlangıç noktası olarak hizmet etmesi gerekmektedir. Kıbrıs vakıası gösteriyor ki her iki toplumun gerçek ihtiyaçlarından giderek uzaklaşan ve çözülmesi gittikçe daha zor olan yasal soyutlamalar ve yapay etiketlerle örtülmüş Kıbrıs sorunu, adada yıllardır devam eden statüko, kaçınılmaz olarak uluslararası tanınırlığa ve Kıbrıs durumunda bölünmeye yol açmaktadır ve federalizm bu bölünmelere karşı bir çözüm olarak görülmektedir.

Her iki toplumun birbirine taban tabana zıtlık barındıran etnik yapıları, farklı görüşleri, taviz ve müzakerelere karşı sert tutumları göstermektedir ki Kıbrıs’ta barışın gerçekleşmesi, olası bir savaş çıkma ihtimalinden çok daha düşüktür. Nitekim; adada mevcudiyetlerini sürdüren her iki taraf da savlarını haklı temellere dayandırıp rijit tutumlarından taviz vermemektedir. Mevcut statüko ne Türk halkının ne de Rum halkının faydasıdır. Dini, dili, alfabeleri, etnik kökenleri, anavatanları ayrı olan ve müşterek bir idareyi üç yıl bile sürdürememiş iki tarafı yeniden “tek devlet, tek egemenlik, tek vatandaşlık” ilkeleri çatısı altında biraraya getirme çabası abesle iştigaldir ve geleceği ipotek altında tutmak anlamına gelecektir. Aynı şeyleri tekrar tekrar deneyerek farklı sonuçlar beklemek diplomasiye ve rasyonalizme aykırıdır. Dahası, Kıbrıslı Hristiyan Rumlar ve Kıbrıslı Müslüman Türkler, 1960 yılında iki toplumlu federal hükümet denemesi, başarısızlıkla sonuçlanması ile zayıf bir sicile sahip olmaları toplumsal şiddeti tetiklemiştir. Böylesine çalkantılı siyasi ve sosyolojik zeminde, Kıbrıslı toplumların iki devletli bir konfederasyon da dahil olmak üzere federal bir çözüm konusundaki konumlarını uzlaştırmalarını çok zorlaştırmaktadır.

Uluslararası toplumun gündemini 1963’ten günümüze değin meşgul etmekte olan Kıbrıs meselesine istinaden çözüm arayışlarının salt olarak federasyon odaklı olmayıp,

farklı alternatif modellerin de ele alınması hem Rumların hem de Türklerin faydasına olacaktır. Tek çözümün federasyon olduğu minvaldeki politikalar KKTC'nin müzakere sürecini de zayıflatmaktadır. Kaldı ki; yeni şekil alan siyasi konjonktürde farklı bir politikanın oluşması da yadsınamaz bir gereksinimdir. Bu bağlamda KKTC'nin diğer ülkeler tarafından da tanınması için zaman kaybetmeden tüm diplomasi araçlarını kullanarak KKTC'nin tanınmasına yönelik çalışmalara başlanmalıdır. Söz konusu meseleye yönelik çözümü arayışları noktasında “iki ayrı toplumun yaşadığı adaya federal bir çözümünden” ziyade, “eşit egemenlik temelli siyasi bir zemin sağlayan iki ayrı bağımsız devlet” optimum çözüm niteliğinde olabilir. Bu da ABD, AB başta olmak üzere Batılı güçlerin ve Yunanistan'ın adanın iç sorunlarına müdahil olmayı bırakmasıyla gerçekleşebilecektir.

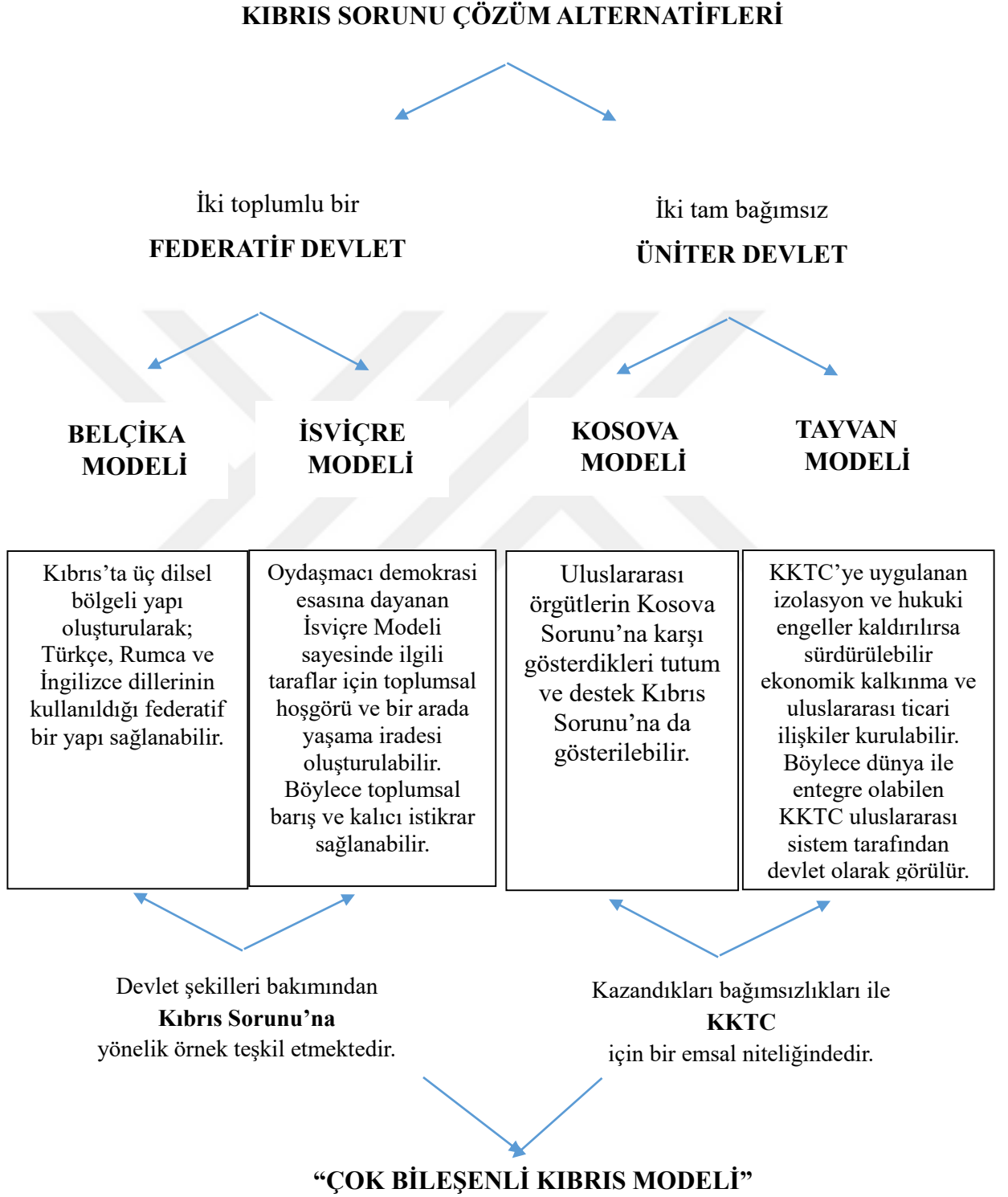
Diğer yandan, Adadaki çatışma ortamı ve siyasal bölünmüşlüğü sonlandırmak adına 1968 yılından günümüze kadar BM arabuluculuğunda görüşmeler ve müzakereler gerçekleşmektedir. Müzakerelerde “iyi niyet” gayreti ile arabuluculuk rolü üstlenen BM'in soruna yönelik çözüm konusunda efektif bir katkısı bulunmamış olup soruna istinaden taraflara kesin bir çözüm sunamamıştır. Kıbrıs Sorunu'na istinaden 1968 yılından itibaren müdahil olduğu birçok görüşme ve müzakereleri başarısızlıkla sonuçlanan BM'in arabuluculuk rolü, fonksiyonu ve prestiji tartışılır hale gelmiştir. Kaldı ki, Kıbrıs Sorunu BM'nin katalizör bir rol oynamasından ziyade her iki tarafın ve garantörlerin nihai olarak sonuçlandırabileceği bir meseledir. Nitekim, Kıbrıs'ta soruna yönelik çözüm arayışları devam etmekle beraber, ortak bir uzlaşının kısa ve orta vadede de iki toplum arasındaki kimlik eksenli güvensizlik sebebiyle hayata geçirilmesi pek mümkün görünmemektedir.

Çalışmada günümüzde başarıyla uygulanan federasyon devlet örnekleri olan Belçika ve İsviçre Modellerine yer verilmiştir. İsviçre ve Belçika örneklerindeki dilsel ayrılıklar ile Kıbrıs vakıasının aktörleri olan etnik, dilsel, dinsel vb. farklılıklar ile pek de örtüşmemektedir. Ancak; kronikleşen Kıbrıs Sorunu'na istinaden bir çözüm olarak, benzer ortak noktaları paylaşmayan bu iki federasyon devlet örneklerinin uygulanabilir ve yeterli bir reçete olduğu söylenemez. Kaldı ki; gerçek manada ırksal ayrışma yaşayan ülkelerde, etnik sorunlara federalizmi bir çare olarak görmek gerçekçi bir beklenti olmayacaktır. Dahası, çeşitli hususlarda etnik bölünmeye haiz olan bir ülkeye federalizmi getirmek, ortamın tansiyonunu düşürmekten ziyade gerginliği ilerleyen boyutlara bile

taşıyabilir. Yakın tarihteki en bariz örnek olarak Kosova gösterilebilir. İsviçre ve Belçika örnekleri ele alınarak yapılan bu analizler ışığında açıkça şu söylenebilir ki; İsviçre ve Belçika örneklerindeki dilsel ayrılıklar ile Kıbrıs vakıasının aktörleri olan etnik, dilsel, dinsel vb. farklılıklar ile pek de örtüşmemektedir. Her ne kadar İsviçre ve Belçika’da farklı dili konuşan milletler bulunsada, onları yine başka ortak noktalarda buluşturan farklı özellikleri de bulunmaktadır. Kıbrıs’taki Müslüman Türkler ile Hristiyan Rumlar arasında herhangi bir ortak dil, din, kültür, alfabe bulunmamasından dolayı Belçika ve İsviçre örneğindeki gibi tek çatı altındaki bir federatif yapı pek de olası görülmemektedir.

Kıbrıs Rumları tarafından müzakerelerin sonuçlandırılmaması KKTC’yi alternatif bir zemin arayışına sürüklemektedir. Bu bağlamda Tayvan da KKTC için bir emsal niteliğinde olan Tayvan örnek alınarak Akdeniz Bölgesine komşu olan devletlerle fiili ilişkiler kurması KKTC’nin maruz kaldığı bir nevi uluslararası tecrit uygulamasının sonlanacağı anlamına gelmektedir. Bu noktada, KKTC için Tayvan modelinin başarıya ulaşması ile GKRY’nin süregelen müzakere pozisyonunda esnemeye yol açacak ve Rumların Kıbrıslı Türkleri azınlıktan ziyade bir ortak olarak görmeye başlaması mümkün olacaktır. Ayrıca, BM daimi üyeleri olan ABD ve Birleşik Krallık’ın KKTC’de “Tayvanvari” bir çözümün işlemesi için katalizör görevini üstlenmeleri ve adada iki bağımsız devletin varlığı kabul edilmesi durumunda mevcut soruna yönelik çözümü beraberinde getireceği muhakkaktır. Buradan hareketle, önceki bölümlerde bahsedilen BM Güvenlik Konsey’ince alınan bir dizi engel niteliğindeki karar yeniden gözden geçirilir ve KKTC’yi tanıyan devletlerin BM tarafından cezalandırılması engellenirse Kıbrıs’ta Tayvanvari model çalışma ihtimali bulunmaktadır.

Şekil 3: Kıbrıs Sorunu Çözüm Alternatifleri²⁵³

²⁵³ Şekil tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Sonuç itibarıyla; Kıbrısta Federatif çözüm yolları ve alternatif modeller bağlamında çalışmanın ulaşılmış olduğu bulgular şu şekildedir;

- Akdeniz'in uluslararası güç dengesini etkileyecek ekonomik zenginlik barındırması küçük sorunların kısa zamanda küresel bir mesele haline gelmesini kolaylaştırmıştır.
- Adanın 1878'de İngiltere yönetimine devredilmesi ile birlikte uygulanan politikalar bazı olumsuz gelişmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, ve Kıbrıs Türklerinin adada yaşayan ayrı bir millet olarak kendi benliklerini koruma temsil etme mücadelesi başlamıştır.
- Britanyalıların adayı kolonileştirmeleri ile birlikte taksim isteğindeki Türkler ile enosis araftarı Rumlar birbirleri ile çatışmaya başlamıştır. Kıbrıs Sorunu'nun başlamasına neden olan bu gelişme sonrasında Kıbrıslı Rumlar tarafından Türklere yönelik ortaklık esaslarına dayalı olarak kurulan devletten dışlama eylemleri ve Ada'yı birlikte yönetme mutabakatına uymamaları 1963'ten günümüze değin uluslararası bir mesele haline gelmesine neden olmuştur.
- Kıbrıs meselesi Türkiye ve Yunanistan başta olmak üzere birçok aktörün bulunması ve farklı çıkarların yer alması sebebiyle çok yönlü bir uluslararası sorundur.
- 1960 yılı itibarıyla Kıbrıs'ta yaşamakta olan Türk ve Rum halklarının mütekabiliyet esaslarına dayalı ve Türkiye, Yunanistan ile İngiltere'nin de garantör konumunda bulunduğu "Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulmuştur ve/fakat 1963 yılında Kıbrıs Rum Kesimi tarafından güç kullanımı sonrası mevcut anayasa lağvedilmiştir.
- Kıbrıs'ta mevcudiyetlerini sürdüren her iki taraf da savlarını haklı temellere dayandırıp rijit tutumlarından taviz vermemektedir ve bu mevcut statüko ne Türk halkının ne de Rum halkının faydasıdır. Bu sebeple, adada barışın ve istikrarın bulunduğu sürdürülebilir bir sistemin oluşturulması önem arz etmiştir.
- 1960 Anayasası, samimi oydaşmacı ilkelerin yer aldığı uzlaşmaya dayalı bir sistemin aksine, iki toplum arasındaki bağları koparan ve sürekli bir biçimde karşı karşıya getiren bir denge mekanizması oluşturmuştur. Nüfus olarak

azınlık olan Kıbrıslı Türkler, her zaman ötekinin çoğunluk hakimiyetini temellendiren bir anayasal hayat yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Nitekim, iki toplumun barış içinde yaşamalarını imkansız kılarak, “yapay” birliğin sonunu getirmiştir.

- Siyasal devlet sistemlerinden biri olarak federalizm ayrışmanın değil bir birleşme ihtiyacının ürünü olması sebebiyle farklı inanç, etnisite, dil, din, ırk, görüşleri vb. barındıran heterojen yapıli toplumlarda tercih edilebilmektedir.
- Devletlerin ekonomik gelişim ve kalkınmaları uluslararası sistemde tanınırlığı olumlu yönde etkileyen kilit bir role sahiptir. KKTC’nin hami devleti olan Türkiye’ye karşı ekonomik anlamda bağımlılığını ortadan kaldırması, olası bir birleşme durumunda Rum kesiminin endişe olarak öne sürdüğü KKTC’nin “ekonomik yük” olacağı iddiasını çürütme noktasında önem teşkil etmektedir.
- Yıllardır izolasyon altında tutulmanın sıkıntıları ile mücadele eden KKTC ekonomisi ham madde, alt yapı ve yetersiz iç pazar gibi sorunlarla da ayakta kalmaya çalışmaktadır.
- Kıbrıs Sorunu’nun çözümüne yönelik bir zeminin hazırlanması Milliyetçi duygulardan arındırılmış siyasi kültürün inşası ile mümkün olabilecek niteliktedir.
- Kosovalı Arnavutların bağımsızlığın uluslararası sistemce tanınması, KKTC’nin de uluslararası camia tarafından tanınabileceğine veya GKRY ile, eşitliğe dayanan 2 bağımsız devlet çözüm önerisinin kabul edileceğine dair ümit yaratmıştır. Tarihi geçmişi ve sınırları içerisinde barındırdığı etnik bölünmüşlüğü itibarıyla Kıbrıs’a en yakın model olarak Kosova modeli olmuştur ve/fakat tarihi geçmişi ile Kıbrıs’a en yakın model olmakla birlikte, bu modelin Kıbrıs’ta uygulanamaması tartışmalıdır.
- Hem Kosova hem de Kıbrıs’ta gerçekleşen kanlı eylem ve saldırılara karşı uluslararası camia olaylara müdahale etmiş ve/fakat Kosova’daki saldırılara yönelik NATO’nun ve UNMIK Yönetiminin müdahalesi başarı ile sonuçlanmışken, Kıbrıs’taki Türklere karşı düzenlenen saldırılara yönelik 1964’te gelen BM Müdahalesi olayları ve saldırıları önleyememiştir.

Kıbrıs'ta yıllardır süregelen kaotik ortam ve mevcut soruna yönelik çözüm arayışları çerçevesinde şunlar uygulanabilir:

- Kıbrıs'taki yönetim arayışına çözüm niteliğinde iki farklı seçenek sunulabilir. Bunlardan ilki, Kıbrıs'taki yönetimin federasyon olması yönündedir. Öncelikli olarak, Kıbrıs'ta federalizm çözümü ulusal birlik, devletin bütünlüğü, ekonomik karşılıklı bağımlılık, insan hakları da dahil olmak üzere bir dizi faktörün birleşimini kapsamalıdır. Kıbrıs'ta iki toplumlu federatif bir devlet kurulması ihtimalinde, Belçika ve İsviçre Federasyonları Kıbrıs'taki yönetime ilişkin örnek teşkil etmektedir. Belçika modeli örnek alındığında Kıbrıs'ta üç dilsel bölgesel yapı oluşturularak; Türkçe, Rumca ve İngilizce dillerinin kullanıldığı federatif bir yapı oluşturulabilir. İsviçre modeli örnek alındığında ise adada oydaşmacı demokrasi temelleri atılarak bu yapı üzerine inşa edilecek bir hükümet sisteminin kurulması Kıbrıs'ta federatif yapının oluşması için gereklidir. Böylece, adada mevcut bulunan Türk ve Rum taraflarının eşit şekilde temsil edilmesi sağlanarak, dolayısıyla adada iki etnik grup arasında hoşgörü esasına dayanan federatif bir yaşam şekli oluşturulacaktır. Kıbrıs'ta bulunan ilgili tarafların yeniden kuracağı bir ortak devlet yapılanmasında sistemin yakın tarihteki benzer tecrübeler göz önünde bulundurularak, samimi oydaşmacı ilkelere dayanan iki toplumun barış içinde yaşayabileceği bir alan sağlanabilir. Böylece iki toplum üzerinde uzlaşmaya dayalı siyasi bir kültür oluşmasına imkan vererek, oydaşmacı ilkelerin işlevselliğini temellendirecektir.
- Kıbrıs'ta yönetim arayışına ilişkin iki bağımsız üniter devlet sisteminin çözüm olarak öne sürülmesi durumunda Tayvan ve Kosova Modelleri ele alınabilir. KKTC'nin tanınması açısından, 23 ülkenin tanıdığı Tayvan modelinde olduğu şekliyle KKTC'nin de ekonomik bağımsızlığını kazanması ve uluslararası ticaret ve işbirliği ağları kurması önem arz etmektedir. Tayvan Modeli'nin KKTC'ye uyarlanmış varyantı kapsamında ilk olarak ekonomisiyle, diplomasisiyle KKTC bağımlı durumundan kurtatılarak üretmeye yönelmiş bir devlet statüsüne taşınmalıdır.
- Bu bağlamda, Türkiye ile ticaret mekanizmaları etkin kullanılmalı ve serbest ticari bölge uygulaması uygulanmalıdır. Ticaret Türk lirasıyla yapıp

Türkiye’den ithal edilecek ürünlerde KDV oranı ve gümrük vergisi olmadan, Türkiye’nin de teşvikleriyle Kuzey Kıbrıs, bir vergi-finance bölgesi konumuna getirilmelidir. Türkiye, bu modeli uygulamaya koyduğunda uluslararası sistem dâhilinde diplomatik destekler arayacaktır. Bu noktada, AB’den ayrılan siyasi ve ekonomik krizlere gebe İngiltere ve Akdeniz-Mezopotamya coğrafyasına inmeyi arzulayan Almanya ile görüşmeler yapılabilir. Bu yeni model ile beraber kalkınmış ve siyasi istikrarlı bir KKTC ile Türkiye uyumu, Doğu Akdeniz’de istikrarlı bir Türk hinterlandı doğmasına zemin hazırlayabilir. Bu durum üzerinden ise Türkiye’nin Akdeniz ülkeleriyle yeni siyasal ve ekonomik vizyonlar geliştirebilme seçeneği gayet mümkündür. Özetle, Kıbrıs’a uyarlanmış Tayvan modeli ile KKTC, Doğu Akdeniz’de önemli bir merkez konumuna ulaşacaktır.

- Kıbrıs’ta sürdürülebilir ekonomik kalkınma için kapsamlı bir sanayi politikası ile sektörel çeşitlenme sağlanmalı ve altyapının güçlenmesine gereken önem verilmelidir. KKTC tarafından mevcut soruna yönelik olarak önümüzdeki süreçte takip edilecek politika; sosyal, diplomatik, askeri, ekonomik, hukuki vb. alanlarda teşebbüs ve teşvikler “eş zamanlı uygulanan, çok yönlü bir diplomasi” yönünde olmalıdır.
- KKTC ekonomisinin gelişimi adına aksiyon almak için Tayvan örneği ele alınarak Akdeniz Bölgesine komşu olan devletlerle fiili ilişkiler kurulabilir. Türkiye hariç olmak üzere, başka bir devletin gemisi ve uçağı, KKTC’nin limanlarından istifade edememektedir. Bu bağlamda, KKTC bir nevi uluslararası tecrit uygulamasına maruz kalmaktadır. Tayvan modeli öngörülerek, Kıbrıs’ın da siyasi bir tanınmadan ziyade üçüncü ülkelerle karşılıklı uçak seferi koyması temin edilebilir ve ekonomik ilişkiler kurarak bir bakıma “ekonomik Tayvanlaşma modeli” uygulanabilir. Tayvan modelinin uygulaması neticesinde başarı sağlınırsa KKTC’ye yönelik tecritin de kırılması mümkün olacaktır. Bu noktada, KKTC açısından Tayvan modelinin başarıya ulaşması ile GKRY’nin süregelen müzakere pozisyonunda esnemeye yol açacak ve Rumların Kıbrıslı Türkleri azınlıktan ziyade bir ortak olarak görmeye başlaması mümkün olacaktır. Çin’in mutlak tehdidine karşın Tayvan’ı 23 ülkenin bağımsız bir devlet olarak tanıdığı konjonktürde,

Türkiye'nin arkasında olduğu KKTC'yi de çok sayıda devletin tanınması pek mümkündür.

- Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını kazanması KKTC için bir emsal teşkil etmektedir. Uluslararası sistem dahilinde KKTC de GKRY gibi “ayrı bir devlet statüsünde” tanınırsa, bahsi geçen meseleler sorun olmaktan çıkarak Kıbrıs'ta barışçıl ortam sürdürülebilir. Bu iki kıstas sağlanabildiği sürece tam bağımsız bir KKTC'nden bahsedilebilecektir. Tarihsel, etnik ve dinsel anlamda KKTC ile ortak özellikler bulunan Kosova modeli örnek alındığında ise, BM'in Kosova'ya tanıdığı ayrıcalık ve destekleri KKTC'ne de sağlanması sonucu tam bağımsız ve uluslararası düzeyde tanınabilirliği bulunan bir KKTC'den bahsedilebilecektir.
- ABD ve Birleşik Krallık Kuzey Kıbrıs'ta “Tayvanvari” bir çözümün işlemesi için katalizör görevini üstlenebilirler. Kıbrıs Rumları tarafından müzakerelerin sonuçlandırılmaması KKTC'yi alternatif bir zemin arayışına sürüklemektedir. Buradan hareketle, önceki bölümlerde bahsedilen BM Güvenlik Konseyince alınan bir dizi engel niteliğindeki karar yeniden gözden geçirilir ve KKTC'yi tanıyan devletlerin BM tarafından cezalandırılması engellenirse Kıbrıs'ta Tayvanvari model çalışacaktır.
- Kıbrıs sahip olduğu özellikler itibarıyla ne Belçika, ne İsviçre, ne Tayvan ne de Kosova ile birebir örtüşmemiştir. Bu iki çözüm şeklinin dışında, KKTC tarafından mevcut soruna yönelik olarak, Kıbrıs adasındaki etnik, kültürel, dilsel ve dinsel özellikler göz önünde bulundurularak, adadaki yönetim şekline ilişkin örnek olarak ele aldığımız model ülkelerin, uyarlanabilmesi muhtemel özelliklerinin bir bütün olarak adaya entegre edilerek “*çok bileşenli Kıbrıs modeli*”nin çözüm yolunun olabileceği de tarafımızca savunulmaktadır.

Kıbrıs'ta ilgili taraflar arasındaki soruna yönelik şimdiye kadar sunulan çözümler göz önünde bulundurulduğunda; dış yönlendirmeler ve baskılar sonucu gönülsüzce yaşatılan bir birlikteliğin hoşnutsuzluklara sebebiyet vereceği ve uzun vadede devam edemeyeceği de muhakkaktır. Bu sebeptendir ki, Kıbrıs'ta hayata geçirilmesi planlanan devletin esasları tayin edilirken yakın geçmişteki emsal teşkil eden tecrübeleri dikkate almak elzemdir. Statükonun kendisi ciddi riskler taşımaktadır ve bölge pimi çekilmiş bir

bomba gibi her an çıkabilme ihtimali yüksek olan çatışmalara gebe dir. Çok yönlü sorun barındıran adada iki bölge li, iki toplumlu bir federasyon çözümü dışında da farklı alternatif yollar araştırıp durumu yeniden değerlendirmeli ve ilgili tarafların çıkmazı yapıcı bir şekilde aşmasını kolaylaştırabilecek politika seçeneklerine odaklanması gerekmektedir. Şekil 3’te gösterildiği gibi alternatif modelleri sentezleyerek farklılıkları bir konsensüs temelinde buluşturma ideali çerçevesinde oluşturulacak “çok bileşenli Kıbrıs modeli” ile toplumsal bölünme ve kopmaların yaşanmasının önüne geçilmesi planlanmaktadır.

Çalışmada görüldüğü üzere, ülke sınırları içerisinde yaşayan etnik grupların sorunlarıyla alakalı çözülmesi çeşitli faktörlere bağlı olan sorunlar, ayrılıkçı motivasyonları ilgili gruplar içerisinde güçlendirmekte ve bağımsızlık taleplerini ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası Hukuk kuralları bağlamında bağımsızlık iddialarına dayanarak ortaya çıkan ayrılıkçı ve yeni yapılanmaların tanınmasında, devletlerin siyasi yaklaşım ve menfaatlerinin de önemli bir role sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Homojen olmayan demografik yapıya sahip ülkelerde devlet idaresi içerisinde yer almak ya da temsil edilmek gibi demokratik katılım haklarının karşılıklı olarak engellenmesi etnik çatışmalara neden olabilmektedir. Bu sebeple söz konusu etnik çatışmaların gerçekleştiği coğrafyalarda İsviçre federalizminin uygulamakta olduğu oydaşmacı demokrasi yöntemi emsal teşkil ederek heterojen toplumlarda temsiliyet mekanizmalarının fiili olarak hayata geçirilmesi büyük gerekliliktir. Aksi takdirde, uluslararası sistem dahilindeki farklı bölgelerde kendi kaderini tayin etmek hakkına ilişkin yükselen sesler ve ayaklanmalar kaçınılmaz bir son olan tanınma sorunlarına neden olacaktır. Kıbrıs’ın bir örnek olarak öne çıktığı ve son olmadığı bölgesel çözümsüzlüğe terkedilmiş tanınma sorunlarına gebe olacaktır.

Özde, sahip olduğu özellikler itibarıyla ne Belçika, ne İsviçre, ne Tayvan ne de Kosova ile birebir örtüşmeyen Kıbrıs’ın dış politika yaklaşımı üzerine, “*Çok Bileşenli Kıbrıs Modeli*” gibi yeni alternatifler analiz etmek her sonuca hazırlıklı olmak açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- A. LORDOS (2008), “Kamuoyu Araştırması Temelli Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk Referandum Profil Oy Analizi”, T. Diez ve N. Tocci (eds), Kıbrıs: D
- AÇIKSES, E. (2014) “Kıbrıs Meselesinin Tarihsel Gelişimi Ve Uluslararası Hale Gelme Sebepleri” Ankara, **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 9/4, 2014, ss. 1244-1245.
- ADAŞ, S; KONURALP, E. “Eski Yugoslavya’da Sirp Milliyetçiliğinin Tarihsel Temelleri Ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nin Dağılmasına Etkileri”, **Anadolu Ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, 3(6), ss. 109.
- AKDAĞ, Z. (2019) “Türkiye – Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi International Journal of Social Sciences**, 42 Sayı-Issue: 1 Cilt-Volume: 1 Yıl: 1, ss. 43-46.
- AKGÜN, S. (2010) “Atatürk Dönemi Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplumu İlişkileri (1923-1938)” **XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirisi**, http://www.jasstudies.com/Makaleler/1211846168_akg%C3%BCn_sibel_TT.pdf, (e.t. 19.05.2012), ss. 2.
- Ali Onur ÖZÇELİK* & Anzhela PATARAYA, Tanınma Sorunu Yaşayan Devletler Açısından Egemenlik Ve Tanınma Konusunun Kavramsal Analizi, **Alternatif Politika**, 2019, 11 (1): ss. 28.
- AŞTI, S. (2015) “Kıbrıs Sorunu Ve Çözüm Önerileri: Federasyon, Konfederasyon Ve Bağımsız İki Devlet Alternatiflerinin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi **İstanbul Arel Üniversitesi S.B.E.** İstanbul.
- AYBAK, S.Y. (2017) “1950-1983 Yılları Arasında Kıbrıs Sorunu Ve Tbm'deki Yankıları”, **Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, ss. 75.

- AYBERK, İ.; AKŞİT, S.; DAYIOĞLU, A. (2019) “Bir De Facto Devlet Olarak Kuzey Kıbrıs’ta Sivil Toplum: Toplumsal Tepki, Kıbrıs Türk Sendikaları ve Türkiye’yle İlişkiler”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 16, Sayı 64, ss. 127-144.
- AYDOĞDU, Y. (2014) “Kolejyal Yürütme Uygulamaları: 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Ve Uruguay Örneği”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Cilt 0 , Sayı 4, ss. 104-105.
- BAYILLIOĞLU, U. (2013) “Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi”, **AÜHFD**, 62 (2) ss. 410.
- BOSTANCI, M. (2015) “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları” **TAD**, Cilt 34, Sayı 57, ss. 344.
- BOZKURT, G.S. (2010) “Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Bölgesindeki Türkler Ve Müslümanlar”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, X/2, ss. 83-86.
- ÇAĞDAŞ, T. (2019) “Federal ve Üniter Devletlerin Yerinden Yönetim Birimlerinin Benzerlik ve Farklılıkları Açısından İncelenmesi”, **İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 6 (1), ss. 169.
- ÇAĞLAYAN, P. (2013) “Kıbrıs’taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri Ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004)”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi S.B.E.**, Ankara.
- ÇAKMAK, Z. “Venizelos’un Atatürk’ü Nobel Barış Ödülüne Aday Göstermesi”
http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_715/715_47877.pdf
(e.t.19.05.2013)
- ÇAY, A. (1989) **Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963**, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- ÇELİK, M. (2015) “Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı” **Ankara Barosu Dergisi**, 2, ss. 197-199.

- ÇELİKTAŞ, Y. “**AKP Hükümeti Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu**” Retrieved from <http://politikaakademisi.org/2013/06/24/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-kibris-sorunu> (e.t. 03.01.2020)
- ÇENET, M.A. (2019) “Federalizm Teorisi Çerçevesinde Bir İnceleme: Bask Ülkesi” **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, ss. 57-71.
- DAĞAŞAN, S., KESER, U. (2020) “KKTC Su Temin Projesine Karşı Yürütülen Algı Operasyonlarının Değerlendirilmesi”, **International Journal of Social Inquiry**, Cilt 13, Sayı 1, ss. 188-190.
- DALAR, M., CANYURT, D. (2020) “Suriye’de Oydaşmacı Demokrasi: Olası Riskler Ve Fırsatlar”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 18 Sayı: 3, ss.171.
- DEĞERLİ, E. S. “**Demokrat Parti Döneminde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)**” ss 85. [http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye-nin-kibris-politikasi-\(1950-1960\)-46441](http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye-nin-kibris-politikasi-(1950-1960)-46441)
- DEMİR, B. (2003) “Dünya Federalizm Tecrübesi ve Sovyet Federalizmi” **Bilig**, sayı 25, ss. 44.
- DEMİREL, E. (2016) “Türkiye Ve Yunanistan’ın Tezleri Işığında Kıbrıs Sorunu”, Yüksek Lisans Tezi, **Pamukkale Üniversitesi S.B.E. Denizli**.
- DENKTAŞ, R.R. (1997) “**Rauf Denktaş’ın Hatıraları**”, Cilt V, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Derya BEYATLI, Katerina PAPADOPOULOU ve Erol KAYMAK, (2015) “Kıbrıs Problemini Çözerken: Umutlar ve Korkular”, **Kıbrıs İnisiyatif Raporu**, ss.9.
- DEVECI, H.A., (2017) “Cyprus: A federal or two-state solution?”, **Journal of Cyprus Studies**, Volume 19, No. 43, ss. 32-33
- Dünden Bugüne Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunu_ I http://akaum.atilim.edu.tr/pdfs/KibrisTarihiveKibrisSorunu_I.pdf , (24.11.2019)

DURAN, A. (ed.) (2020) **Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet Çay – 35. Yıl Armağan Kitabı**, İksad Yayınevi, İstanbul.

EFEGİL, E. (2003) **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatik Girişimi: K.Annan Planı’nın Analizi**, Gündoğan Yayınları.

ERCOŞKUN, B. (2020) “Stratejik Diyalog Plan Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu: Çatışma Analizi mi Çözüm Önerisi mi?” **İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi**, ss. 211.

ERMAĞAN, İ.; SATICI, G. (2013) “Uluslararası Siyasette Kosova’nın Bağımsızlığına Dair Temel Meseleler Ve Türkiye’nin Genel Balkanlar Politikası” **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 22, Sayı1, ss. 452-454.

FIRAT, M. M. “Helsinki Zirvesinden Günümüze Türkiye-AB İlişkileri,” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/1121/13203.pdf> , (e.t.14.12.2013)

GALALI, B. (2012) “Federalizm ile Konfederalizm arasında: Irak ve Lübnan Siyasi Sistemleri”, Yüksek Lisans Tezi, **Çankaya Üniversitesi S.B.E.** Ankara.

GÖKÇEKUŞ, H., IŞIKSAL, H., YILMAZ, T. ve KASSEM, Y. (2019) “**Kıbrıs’ın Dünü, Bugünü Ve Geleceğine İlişkin Çözüm Önerileri**”,2019, ss. 289.

GÖKTOLGA, O. (2017) “İsviçre Yerel Yönetim Yapısı ve Komünler”, **İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, ss. 69-71.

GÖKTÜRK, T. B. “**Rumlar’ın Kıbrıs’taki ENOSİS İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası**” http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/dergi%2016-17/19_turgay_bulent_gokturk.pdf (e.t. 03.01.2020), ss. 335.

GÖKTÜRK, T. B. “Rumlar’ın Kıbrıs’taki ENOSİS İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası.” Retrieved from http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/dergi16-17/19_turgay_bulent_gokturk.pdf

GÖZLER, K. (2012) **Devletin Genel Teorisi – Bir genel Kamu Hukuku Ders Kitabı**, Dördüncü Baskı, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa

GÖZLER, K. (2018) **Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 27. bs., İstanbul, Ekin basım Yayın Dağıtım,

GÖZLER, K. (2018) **Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı**, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.

GÜÇYETMEZ, M. (2017) “Karşılaştırmalı Demokrasi Modelleri ve Hükümet Sistemleriyle İlişkisi” **Hacettepe HFD**, 7(1), ss. 491.

GÜNAL, A. (2010) “Kıbrıs ve Kosova Sorunlarının Uluslararası Hukuk Açısından Karşılaştırılması” Volume 16 , Issue 38, ss. 159-162.

GÜNAR, A. (2020) “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (Kıbrıs Cumhuriyeti’nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Sayı/Issue: 37, ss. 105.

GÜNEŞ, Ü. (2017) “Kıbrıs Sorununda Milliyetçi Söylem ve Türk Dış Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, **Trakya Üniversitesi S.B.E.** Edirne.

HASGÜLER, M.; ÖZKALELİ, F.M. (2010) “Kıbrıs’ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi” **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları (USAK)**, ss. 110-111.

<http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusundaki-son-gelismeler.tr.mfa> (e.t.03.01.2020)

http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

<http://www.ulusam.com/wpcontent/uploads/2018/03/K%C4%B1br%C4%B1s-%C4%B1n-AB-%C3%BCyeli%C4%9Finin-T%C3%BCrkiye-ye-Etkileri.pdf> , (e.t. 02.12.2019), ss. 7.

<https://www.ankasam.org/cinin-tek-cin-politikasi-ve-abd/>

https://www.mfa.gov.tr/turkish-cypriot-view_-a-confederation-for-the-_island-of-cyprus__.en.mfa

HÜLAGÜ, M. “Türkiye, Yunanistan ve Avrupa İlişkilerinde Kıbrıs.” Retrieved from http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120229230708_0.pdf

HÜLAGÜ, M. Türkiye, Yunanistan ve Avrupa İlişkilerinde Kıbrıs, http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120229230708_0.pdf (e.t.20.11.2019)

James KER-LINDSAY, (2019) ”Belirsizlik Döneminde Kıbrıs Sorunu: Bağlantı Kültürü Oluşturmak”, **Prio Cyprus Centre**, Pcc Rapor 5, 2019, ss. 17-18.

KARADUT, İ.C. (2013) “Ulus-Ötesi Bir Siyasal Örgütlenme: Federalizm Ve Konfederalizm Arasında Avrupa Birliği” **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (25), ss. 1–20.

KARATAŞ, A. (2019) “Devlet Şekilleri Ve Hükümet Sistemleri Türlerinin Ülkelerin Yönetişim Göstergeleri Bakımından Meydana Getirdiği Farklılıkların Belirlenmesi”, Asobid, **Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Sayı 6, ss. 113.

KARDAŞ, A. (2016) “Uluslararası Bir Proje Olarak Türkiye-İranpakistan Demiryolunun Açılması”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 17, Bahar, ss. 206.

KESER, U. (2012) “Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu- Nacak İşbirliği ve Ekonomik Kalkınma Gayretleri” *History Studies* Volume 4/1 ss. 301.

Kıbrıs Kronolojisi, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/118205.asp?cp1=1> , (e.t.03.01.2020)

Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa> , (e.t.03.01.2020)

Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>, (e.t.03.01.2020)

“Kıbrıs Sorunu’na Alternatif Yaklaşımlar: Çok-Bileşenli Adım Modeli”, (2008), **USAK Raporları**.

KOÇAK, M. (2018) “Self Determinasyon Hakkı Ve Self Determinasyon Hakkı Teoriler”, **Dühfd**, Cilt: 23, Sayı: 38, ss. 87-88.

KOZAN, M. (2002) “Türkiye’nin Merkezîyetçi Yapısının Siyasal Demokrasi Üzerindeki Olumsuz Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E.** Isparta

KÜÇÜK, A. (2015) “**Egemenlik (Hâkimiyet), Halk Egemenliği Ve Milli Egemenlik Tartışmaları Ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm**”, Cilt 0 , Sayı 6, ss 313-316.

KURT TOPUZ, S. (2016) “Hükümet Sistemleri Ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma” **Ege Akademik Bakış**, Cilt 16 · Sayı 3, ss. 464.

KUTLU, İ. (2018) “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde Reform Tartışmaları”, **Bilge Strateji**, Cilt 10, Sayı 19, ss. 181.

MERAL, Ö.E. “**Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs**” http://www.scribd.com/%C3%96mer_meral (e.t.03.01.2020) , s.15.

MERAY, S. “Lozan Barış Antlaşması Konferansı, Tutanaklar, Belgeler” TII-CII, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. , 1969, s.7. -den aktaran Yrd.Doç.Dr. Sibel Akgün, Atatürk Dönemi Türkiye ve Kıbrıs Türk Toplum İlişkileri (1923-1938), 20-24 Eylül 2010 **XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirisi**, http://www.jasstudies.com/Makaleler/1211846168_akg%C3%BCn_sibel_TT.pdf , (e.t. 03.01.2020)

Milliyet, 19 Kasım 1983, as. 5.

MOR, H. (2008) “Kıbrıs Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenmesi Süreci” **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XII, Y. Sa. 1-2 ss. 993.

- MURATOĞLU, T. (2014) “Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Devlet Yapılanması” **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XVIII, Y. 2014, Sa. 2 ss. 293.
- ODUNCU, T. (2019) ”1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi”, **MAKÜ-BİFD**, 2(1), ss. 8-13.
- ORAN, B. (ed.) (2001-2012) “**Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**” cilt III, İstanbul, İletişim Yayınları, ss. 639.
- ÖZÇELİK, A. O.; PATARAYA, A (2019) “Tanınma Sorunu Yaşayan Devletler Açısından Egemenlik Ve Tanınma Konusunun Kavramsal Analizi”, **Alternatif Politika**, 11 (1): ss. 2-3.
- ÖZERSAY, K. (2002) “**Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2. bs., Ankara, ss. 1.
- ŞAHİN, İ. (2016) “Türkiye’nin Kıbrıs’ta Statükoyu Koruma Çabaları Ve Makarios’un Ankara Ziyareti”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 42, Şubat, ss. 787-788.
- ŞAHİN, İ. (2020) “**Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kita Sahanlığı Anlaşması**”, **Adalet Dergisi**, Cilt 2, 65. Sayı, ss. 52.
- ŞAHİN, İ. (2020) “Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kita Sahanlığı Anlaşması”, **Adalet Dergisi**, Cilt 0, 65. Sayı, ss. 52.
- ŞAHİN, İ.; GÜNDAR, A. (2019) “Devletin Dönüşümü: Şehir Devleti Fikrinin Artan Gücü Ve Küreselleşme” **II. International Conference on Empirical Economics and Social Sciences (ICEESS’ 19)**, ss. 338.
- SANCAKTAR, C. (2018) “Yugoslavya’nın Yıkılışında Sırp Milliyetçiliğinin Rolü”, **IX. IBANESS Kongreler Serisi – Edirne / Türkiye** September ss. 29-30.
- SARIKAYA, H.S. (2014) “Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 8, ss. 249-250.

- SARIKOYUNCU DEĞERLİ, E. “**Demokrat Parti Döneminde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası**” (1950-1960), [http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye%E2%80%99nin-kibris-politikasi-\(1950%E2%80%931960\)-46441](http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/demokrat-parti-doneminde-turkiye%E2%80%99nin-kibris-politikasi-(1950%E2%80%931960)-46441), (e.t. 21.05.2013), ss. 85.
- SAVRUN, E. (2018) “Kıbrıs’ta Yunan Cunta Darbesine Karşı Türk Barış Harekâtının Belgelerle Kısa Tarihi”, **International Journal of Humanities and Education**, Cilt 4, Sayı 9, s. 259.
- ŞEVKETOĞLU, M. (2006) “M.Ö. 8. Binde Anadolu Ve Kıbrıs İlişkileri: Akanthou*/Tatlisu Kurtarma Kazisi”, **Anadolu / Anatolia**, **30**, s. 113-114.
- ŞÖHRET, M. (2019) “Uluslararası Hukukta Devletlerin Tanınmasının Hukuki Boyutu Ve Tanınma İle İlgili Başlıca Normlar”, **TAAD**, Sayı 38, ss.73.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “**Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı**”, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (e.t.03.01.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı”, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa (e.t.03.01.2020)
- TAMÇELİK, S.(2013) “Kuzey Kıbrıs Geleceğin Planlanması”, **EkoAvrasya**, Ankara, 2013, ss.389.
- TARAKÇI, M. (2010) **Kıbrıs Barış Harekâtı**, İstanbul, Hiperlink Yayınları.
- TEZİÇ, E. (2014) **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)**, 17.bs., İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım.
- THEOPHANOUS, A. (2017) “Revisiting The Cyprus Question And The Way Forward”, **Turkish Policy Quartely**, Volume 15 Number 4, ss.49-50.

- TOSUN, R. (2001) “Kıbrıs Meselesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:10, ss. 99.
- TUNCER, H. (2012) **Kıbrıs Sarmalı**, 2.bs., İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Türk Dış Politikası; Komisyon, editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yay. , 2001, Cilt1, s.602. –den aktaran Yavuz Güler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi, **G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, 2004; 101-112
http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayi1/JKEF_5_1_2004_101_112.pdf , (e.t.20.11.2019),
- TÜYSÜZOĞLU, G. (2008) “Kosova’nın Bağımsızlığı Ve Dünya Politikasına Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Kadir Has Üniversitesi, S.B.E.** İstanbul.
- UÇAROL, R. (1995) **Siyasi Tarih**, 4.bs., İstanbul, Filiz Kitabevi.
- ÜLGER, İ.K. (2016) “Kosova’nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi”, **KOSBED**, 31, ss. 50-52.
- USLU, N. (2010) “Kıbrıs’ın Bütünleştirilmesinde AB’nin Olası Rolü ve Açmazlar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 6, Sayı: 22 ss.1-22, ss. 12-15
- VATANSEVER, M. (2010) “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Özel Sayı, ss. 1495.
- YALÇIN, E. (2017) “Yunanların Bitmeyen İdeali: “Megali İdea”, **İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı 7, s. 34-35.
- YELLİCE, G. (2012) “1878’den 1931’e Kıbrıs’ta Enosis Talepleri Ve İngiltere’nin Yaklaşımı”, **ÇTTAD**, XII/24, ss. 14.
- YILDIZ, Ü. (2018) “Üniter Ve Federal Devletlerde Yerel Yönetimler: Latin Amerika Ülkeleri Üzerinden Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, **Başkent Üniversitesi S.B.E.** Ankara.

EK 1: Kıbrıs Sorunu’na İlişkin Çözüm Sürecindeki Görüşler²⁵⁴

YAZAR	TARİH	ÇALIŞMANIN ADI	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Esmâ Alev AKYÜZ	Ufuk Üniv. YL tezi 2008	BM ve AB Kararlarında Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunun Türkiye- Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi	İki ayrı bağımsız devlet
M.Ergun Olgun	-	-	Konfederasyon
Mustafa Erçakıca	Doğu Akdeniz Üniv. 2013	Devletlerin Tanınması ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	Federasyon
Oktay Uygun	-	Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler	Federasyon ya da Konfederasyon
Soyalp TAMÇELİK	2013	Kuzey Kıbrıs Geleceğin Planlanması	Federasyon ve Konfederasyon
Furkan Şenay, Mehmet Uğur Ekinci	SETA- ANALİZ 2014	Birleşik Kıbrıs İçin “Son Şans” Federal Çözüm Müzakereleri	Farklı alternatif çözüm yolları
Baransel MIZRAK	Kocaeli Üniv. YL tezi 2015	Kıbrıs Sorununa İlişkin Türk Tezlerinin Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Analizi	İki ayrı bağımsız devlet
Derya Beyatlı	İnisiyatifi Raporu 2015	Kıbrıs Problemini Çözerken: Umutlar ve Korkular	Federasyon

²⁵⁴ Tablo tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Katerina Papadopoulou Erol Kaymak			
Seden AŞTI	Arel Üniv. YL tezi 2015	Kıbrıs Sorunu Ve Çözüm Önerileri: Federasyon, Konfederasyon Ve Bağımsız İki Devlet Alternatiflerinin Değerlendirilmesi	Federasyon
Serhat KAYA	Akdeniz Üniv. YL Tezi 2017	KKTC’deki Siyasi Partilerin Kıbrıs Sorununa Bakışı	Federasyon
Andreas Theophanous	Turkish Policy Quartely 2017	“Revisiting The Cyprus Question And The Way Forward”	Federasyon veya farklı alternatif çözüm yolu
Hasan A. Deveci	Journal of Cyprus Studies 2017	Cyprus: A federal or two-state solution?	Farklı alternatif çözüm yolları
Sibel AKGÜN	ASEAD 2018	Kıbrıs’ta BM Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri ve Analizi	Farklı alternatif çözüm yolları
Hüseyin Gökçekuş, Hüseyin Işıksal, Tuğçenur Yılmaz, Youssef Kassem	2019	Kıbrıs’ın Dünü, Bugünü Ve Geleceğine İlişkin Çözüm Önerileri	İki ayrı bağımsız devlet

James Ker- Lindsay	Rapor 2019	Belirsizlik Döneminde Kıbrıs Sorunu: Bağlantı Kültürü Oluşturmak	Federasyon
-----------------------	---------------	--	------------

